

MILITAIRE SPECTATOR

Missile Defense

- Cross Cultural Training
- Nut en noodzaak van maritieme strategie

Aankondiging

Lezing commandeur Bindt over operatie ATALANTA en Algemene Ledenvergadering KVBK

Dinsdag 20 april 2010 – 17.00-20.00 uur – Prinses Julianakazerne, Den Haag

De dreiging van piraterij is terug op het wereldtoneel, met zwaarbewapende criminelen die schepen overvallen. Vooral rond Somalië nam het aantal aanvallen door piraten de afgelopen jaren explosief toe. Nederland levert een bijdrage aan de strijd tegen moderne piraterij, eerst met het beveiligen van voedseltransporten naar Somalië, daarna in NAVO-verband en vanaf augustus 2009 binnen de EU-operatie ATALANTA. Deze maritieme missie richt zich op het escorteren van voedseltransporten, het beschermen van kwetsbare koopvaarders en het bestrijden van piraterij. Van 13 augustus tot 12 december 2009 voerde commandeur Pieter Bindt vanaf het Luchtverdedigings- en Commandofregat Hr.Ms. Evertsen het bevel over deze operatie.

De Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap nodigt u uit om op 20 april een lezing van commandeur Bindt over operatie ATALANTA bij te wonen. Bindt blikt terug op de uitdagingen van de eerste militaire operatie op zee ooit van de Europese Unie. Hij geeft inzage in opzet, organisatie en verloop van de operatie.

Programma

17.00-17.30 uur	Ontvangst
17.30-19.00 uur	Lezing door commandeur P.J. Bindt Commandant NLMARFOR
19.00-19.30 uur	Drankje en hapje
19.30-20.00 uur	Algemene Ledenvergadering KVBK

Locatie:

Prinses Julianakazerne
Thérèse Schwartzestraat 15
2597 XK Den Haag

FOTO AVDD. P. VAN BASTELAAR

Aanmelden kan via het e-mailadres hc.sonius.01@mindef.nl. Bij deelname dient u zich te kunnen legitimeren.

De Militaire Spectator is sinds 1832 het militair-wetenschappelijk tijdschrift voor en over de Nederlandse krijgsmacht. Het maakt relevante kennis, wetenschappelijke inzichten, ontwikkelingen en praktijkervaringen toegankelijk en slaat zo een brug tussen theorie en praktijk.

De Militaire Spectator stimuleert de gedachtevorming over onderwerpen die de krijgsmacht raken en draagt zodoende bij aan de ontwikkeling van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord. Op deze wijze geeft het tijdschrift inhoud aan zijn missie: het bijdragen aan de professionalisering van het defensiepersoneel en het verhogen van het kennisniveau van overige geïnteresseerden. Daarmee bevordert de Militaire Spectator ook de dialoog tussen krijgsmacht, wetenschap en samenleving.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris en ledenadministratie

luitenant-kolonel Henk Sonius
T 070 -318 6930
E hc.sonius.01@mindef.nl

Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
Sectie MOW
Ledenadministratie KVBK
Postbus 90002, 4800 PA Breda
ledenadministratie@kvbk.nl

De Militaire Spectator wordt ook verstuurd op basis van rang/schaal. Adreswijzigingen doorgeven bij de eigen personeelsdienst.

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof. em.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
T 071 - 542 18 30
E jmjbosch@xs4all.nl
kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
luitenant-kolonel KLu S.M. Babusch bc
kapitein ter zee P. van den Berg
drs. P. Donker
kolonel MJD dr. P.A.L. Ducheine
luitenant-kolonel MPSP drs. J. Duel
cdre KLu F. Groen
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. ing. D.J. Muijskens
brigade-generaal TS ir. R.G. Tieskens
luitenant-kolonel Marns drs.
A.J.E. Wagemaker MA
kapitein-luitenant ter zee mr. N.A. Woudstra

BUREAU-REDACTIE

mw. drs. A. Kool
drs. F.J.C.M. van Nijnatten
NIMH
Postbus 90701
2509 LS Den Haag
T 070 - 316 51 20 of
070 - 316 51 95
F 070 - 316 51 99
E redactiemilitairespectator@mindef.nl

LIDMAATSCHAP

binnenland € 25,00
studenten € 17,50
buitenland € 30,00

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij ten Brink
ISSN 0026-3869

Nadruk verboden

Coverfoto: Plaatsing van een interceptor-raket in een silo op het Missile Defense complex in Fort Greely, Alaska
(Foto U.S. Army, J. Carlson III)

MILITAIRE SPECTATOR

120 **Change in de Amerikaanse Missile Defense plannen**

D.C. van Ingen

Kan en moet Nederland bijdragen aan de raketverdediging van Europa, nu president Obama met zijn *Phased Adaptive Approach* voor *Missile Defense* is gekomen?

133 **Cross Cultural Training**

B.J.H. Ooink

De huidige cultuurtraining bij Defensie is te summier en zou vervangen kunnen worden door een model van Cross Cultural Training.

146 **Nut en noodzaak van een maritieme strategie**

N.A. Woudstra

Als Nederland een positie als maritieme entiteit claimt, moeten ook de doelstellingen van een maritieme strategie worden vastgesteld.

En verder:

Editoriaal	118
Andere ogen	161
Tegenwicht	162
Gastcolumn	164
Boeken	166
Summaries	

De onverteerbaarheid van Iraqi Freedom

Zo'n jaar geleden stelde de minister-president de 'Commissie van onderzoek besluitvorming Irak' in, onder voorzitterschap van mr. W.J.M. Davids. De Commissie en haar instelling waren niet vrij van kritiek. Deze zet van de premier is wel omschreven als een 'vlucht naar voren', bedoeld om een dreigend parlementair onderzoek te neutraliseren. Critici meenden toen dat de oud-president van de Hoge Raad de vuiltjes voor de premier onder het tapijt zou vegen.

Niets lijkt minder waar. 'De Commissie is er niet op uit geweest om voor vrienden te schrijven; hetzelfde geldt overigens voor vijanden', aldus de voorzitter toen hij op 12 januari 2010 het 'kloeke boekwerk' overhandigde.¹

'Met kennis van nu' – inmiddels een beladen term, in dit geval gepast – kan inderdaad worden geconcludeerd dat het de Commissie ernst was om het 'raadsel van Irak'² op te lossen. Die taak was door de premier omschreven als 'onderzoek te doen naar de voorbereiding en besluitvorming in de periode zomer 2002 tot zomer 2003 over de politieke steun van Nederland aan de inval in Irak in het algemeen en over aspecten van volkenrechtelijke aard, aspecten van de inlichtingen- en informatievoorziening en aspecten van vermeende militaire betrokkenheid in het bijzonder'.

Dit is niet de plaats om oordelen te vellen. Over het raadsel, het rapport en de kabinetsreactie van 9 februari jl. is op 16 februari uit-

gebreid gesproken. Hoewel de regering inder tijd niet tot militaire inzet heeft besloten – en geruchten daaromtrent door de Commissie als zodanig zijn afgedaan – zijn enkele eerste observaties voor (de inzet van) de krijgsmacht bijzonder interessant.

Door de instelling van een door hemzelf benoemde 'onafhankelijke en zware'³ commissie bleef de premier het parlement zo'n zes jaar na het begin van Iraqi Freedom alsnog een neuslengte voor. Hoewel het parlement sinds 2002 steeds vragen had gesteld over de Nederlandse positie jegens de Amerikaans-Britse actie, typeert de Commissie de houding van de regering(spartijen) als 'verschansen' (p. 425). Met het regeerakkoord van het kabinet Balkenende IV ('Samen Werken, Samen Leven') werd duidelijk dat de controlerende rol van de Tweede Kamer andermaal niet optimaal benut kon worden. Omdat 'de dynamiek rond dit onderwerp een eigen leven [begon] te leiden',⁴ besloot de premier in 2009 ten slotte tot de instelling van de Commissie.

Het is markant dat die verantwoording inderdaad zo moeizaam verliep en zo'n lange tijd in beslag moest nemen. Deze gang van zaken wordt bekritiseerd in de eerste conclusie van de Commissie: 'Het zou beter zijn geweest wanneer het onderzoek naar de besluitvorming over politieke steun aan de Irakoerlog in een eerder stadium was verricht'.

De instelling van de Commissie legde een ander manco bloot in het staatsrechtelijke systeem van *checks and balances*. De regering beschikt over een grondwettelijk prerogatief tot de inzet van de krijgsmacht (art. 97). Dit prerogatief krijgt tegenwicht van en wordt gecontroleerd

1 Toespraak mr. W.J.M. Davids bij de aanbieding van het rapport op 12-1-2010 aan dr. J.P. Balkenende, zie: www.onderzoekscommissie-irak.nl/Content/www.onderzoekscommissie-irak.nl/Documenten/speech_voorzitter.pdf.

2 Idem toespraak mr. Davids.

3 'Onderzoek naar steun Irak-oorlog', *NRC Handelsblad*, 2 februari 2009, de premier citerend.

4 Idem *NRC Handelsblad*, 2 februari 2009.

door het parlement. In het uiterste geval kan het parlement zijn vertrouwen in de regering opzeggen vanwege zo'n inzetbesluit. Hoewel de regering in 2003 uiteindelijk 'slechts' politieke steun voor de invasie uitsprak, maakten de enorme internationale en nationale publieke acties duidelijk dat de invasie en steun daarvoor 'niet onomstreden' was. Publieke en volkenrechtelijke protesten die de Tweede Kamer er niet van weerhield om zich in meerderheid achter het regeringsbesluit te scharen. Het normale adagium 'de regering regeert, het parlement controleert' werd in tweede instantie met 'Samen Werken, Samen Leven' gemuteerd doordat de Tweede Kamerfracties van CDA, CU en PvdA overeen kwamen dat zij het instrument van de parlementaire enquête niet zouden hanteren.

Wat de Commissie eveneens duidelijk blootlegt, is dat de ambtelijke voorbereiding van het besluit niet tot de noodzakelijke zorgvuldigheid in de besluitvorming leidde. Twee voorbeelden tonen dit aan. Ten eerste werden de AIVD en MIVD verraste door het 'stovepijen' van buitenlandse informatie richting Algemene Zaken. Ten tweede werden de adviezen van juridische adviseurs op het punt van de rechtmatigheid van de oorlog genegeerd. Het in 2009 gelekte memo van de juristen van BZ had al duidelijk gemaakt dat zij vonden dat de argumentatie rond de politieke steun aan de Irak-oorlog 'zowel materieel als procedureel' tekortschoot.⁵ Contrair aan de BZ-top stelden ze vast dat zij, noch andere volkenrechtjuristen in Nederland, de juridische grondslag voor Iraqi Freedom rechtmatig vonden. Hierin werden ze gesteund door de juristen van Defensie,⁶ die – hoewel ook zij het verschil niet konden maken – in ieder geval hun appreciatie op een fatsoenlijke wijze konden ventileren.

Naar de mening van de Commissie liet vervolgens ook de politieke besluitvorming te wensen over. Het kabinet nam uiteindelijk – kennelijk

zonder een voorafgaande 'fundamentele gedachteswisseling' (p. 258) – de mening van BZ over. Dit laatste is saillant omdat de regering de internationale rechtsorde dient te bevorderen, aldus de Grondwet (art. 90). Het is interessant dat het huidige kabinet in de reactie van 9 februari deze punten onderschrijft.

De Commissie trekt ten slotte de conclusie dat Iraqi Freedom een 'adequaat volkenrechtelijk mandaat [ontbeerde]' (p. 427). De primaire regeringsreactie leidde op 12 en 13 januari tot politieke consternatie. De premier gaf uiteindelijk toe dat 'met de kennis van nu [...] een *adequater* volkenrechtelijk mandaat nodig zou zijn geweest'.⁷ In de reactie van 9 februari erkent het kabinet dat de rechtsbasis 'in de internationale gemeenschap onvoldoende steun heeft gevonden en ook in andere landen niet langer wordt aanvaard'.⁸

Hoewel dit soort kwesties door het volkenrecht wordt bepaald, is het goed te weten dat het kabinet Balkenende IV thans in zijn regeerakkoord heeft opgenomen dat '[e]en adequaat volkenrechtelijk mandaat vereist [is] bij deelname aan missies met inzet van Nederlandse militairen'.⁹ Het feit dat Nederlandse militaire deelname achterwege blijft of bleef, doet aan dit uitgangspunt niets af.

Een democratische rechtsstaat kan niet zonder *checks and balances* en tegenwicht. Parlement, ambtenaren en vakministers zijn daarbij cruciaal. Ook (of vooral?) in kwesties van oorlog en vrede. De geschiedenis heeft dit ook nu weer aangetoond. ■

5 Citaat uit memo DJZ: Joost Oranje, Memorandum DJZ/IR/2003/158; Juristen van Buitenlandse Zaken achtten Irak-oorlog van meet af aan onwettig, in: *NRC Handelsblad*, 17 januari 2009, Zaterdag Bijvoegsel, pp. 6-7.

6 Rapport Commissie van onderzoek besluitvorming Irak, p. 252-254.

7 Kamerstukken II 2009-2010, 31 847, nr. 15.

8 Kamerstukken II 2009-2010, 31 847, nr. 18, p. 4.

9 'Samen Werken, Samen Leven', Regeerakkoord CDA-CU-PvdA, 7 februari 2007 (Kabinet Balkenende IV), zie: www.regering.nl/Het_kabinet/Regeerakkoord.

Change in de Amerikaanse Missile Defense plannen

Kan en moet Nederland bijdragen aan Europese raketverdediging?

De Amerikaanse president Barack Obama ziet in het kader van de territoriale *Missile Defense* (MD) af van de door zijn voorganger aangekondigde bouw van tien raket-silo's en een radar aan de Russische grens. Daarvoor in de plaats wil Obama relatief kleine en mobiele Standard Missile 3-raketten in Europa stationeren. Hiermee neemt hij de Russische kritiek op de raketverdedigingsplannen van zijn voorganger George W. Bush grotendeels weg. Obama heeft het Amerikaanse systeem aangeboden als bijdrage aan een NAVO-raketverdedigingscapaciteit. Als de NAVO het aanbod accepteert rijst de vraag of Nederland, dat nu met de Patriot bijdraagt aan de expeditionaire Theater Missile Defense, ook in de territoriale Missile Defense actief zou moeten worden.

Ing. D.C. van Ingen – luitenant-kolonel van de Koninklijke Luchtmacht*

In september 2009 kondigde president Obama de *Phased Adaptive Approach* (PAA) voor *Missile Defense in Europe* aan.¹ De visie van de president op het uitbreiden van de Amerikaanse continentale raketverdediging naar Europa is een bijstelling van de plannen van de regering-Bush om in Tsjechië en Polen tien raketten en een radarsysteem tegen lange-afstandsraketten uit Iran te plaatsen. In sommige media werden de plannen uitgelegd als afstel of, op zijn gunstigst, uitstel van de bouw van een Amerikaanse raketverdedigingscapaciteit in Europa. Er waren echter ook andere geluiden te horen. De plannen van Obama zouden juist de versnelling van een initiële capaciteit betekenen. Uitbreiding van deze initiële capaciteit kan dan plaatsvinden zodra de dreiging hierom roept

en dit technologisch haalbaar is. Dit artikel gaat in op de achtergronden van het plan van president Bush en het bijgestelde plan van Obama. Ik schets daarbij allereerst de dreiging, waarna ik de inhoud van de plannen van Bush en Obama beschrijf. Hierbij maak ik een koppeling naar de discussie over raketverdediging in de NAVO en de mogelijke rol die Nederland bij raketverdediging voor Europa kan spelen.

De dreiging

De raketdreiging in de media

Zowel Noord-Korea als Iran hebben vorig jaar diverse malen openlijk verkondigd succesvol te zijn in de doorontwikkeling van hun ballistische raketcapaciteiten. Testen van ballistische raketten worden met veel retoriek aangekondigd en geëvalueerd. Het hoogtepunt voor Iran – vanwege de geografische ligging het meest relevant voor Nederland – was de eind september 2009 gehouden oefening *Great Prophet IV*. Iran heeft tijdens deze oefening – Teheran spreekt zelf van een *war game* – meerdere

* De auteur is werkzaam bij de Directie Operationeel Beleid, Behoeftestellingen en Plannen van de Defensiestaf. In zijn vorige functie was hij stafofficier voor raketverdediging binnen de *Defense Planning* Afdeling van *Allied Command Transformation*. Dit artikel is op persoonlijke titel geschreven.

¹ 'Remarks by the President on Strengthening Missile Defense in Europe', op: <http://www.whitehouse.gov/video/President-Obama-Speaks-on-Missile-Defense-in-Europe> (17 September 2009).

korte- en middellangeafstandsraketten getest, namelijk de *Shahab-3* en *Sejil-2*.² Volgens berichten in de Iraanse pers heeft de verbeterde *Shahab-3* een bereik tot 2.000 kilometer. Van de *Sejil-2* zijn geen detailgegevens bekend gemaakt. Vakbladen als *Jane's Defense News* spreken van een bereik tussen 2.000 en 2.500 kilometer. Daarnaast staat vast dat de *Sejil*, in tegenstelling tot de *Shahab*-familie, niet met vloeibare maar met vaste brandstof wordt voortgestuwd. De systeembedieners hoeven voorafgaande aan de lancering dus geen gevaarlijke en tijdrovende tankprocedure te volgen en kunnen de raket hierdoor sneller en flexibeler inzetten. Het gebruik van mobiele lanceerinstallaties leidt bovendien tot een verminderde kwetsbaarheid. Ook zou de *Sejil* nauwkeuriger zijn dan de op *Scud-technologie* gebaseerde *Shahab*. Hoewel de staatsmedia bekend maaken dat de raketten Israël en Amerikaanse doelen in het Midden-Oosten kunnen aanvallen, verklaarde generaal Hossein Salami, commandant van de luchtmacht van de Revolutionaire Garde, dat de rakettesten slechts bedoeld waren om 'preventieve en defensieve operaties te beoefenen'.³

Kort voor Great Prophet IV maakte Iran bekend dat het een tweede verrijkingfabriek voor uranium bouwt. Inmiddels is er zelfs sprake van de bouw van tien reactoren, ondanks sterke protesten van de internationale gemeenschap. De combinatie van ballistische raketten met massavernietigingwapens baart het Westen grote zorgen. Dit geldt zeker voor nucleaire wapens. Iran geeft aan dat de nucleaire ambities slechts vreedzame doeleinden dienen, maar dat kan de internationale gemeenschap niet controleren. Iran leeft zijn internationale verplichtingen met betrekking tot het nucleaire programma immers niet na. Het Internationaal Atoomenergie Agentschap (IAEA) is nog steeds niet in staat om met zekerheid vast te stellen dat het nucleaire programma van Iran alleen vreedzame doeleinden kent. De VN-Veiligheidsraad heeft daarom besloten dat Iran alle activiteiten rond verrijking en opwerking dient op te schorten.⁴ Ook Nederland deelt de internationale zorgen over het nucleaire programma van Iran.⁵

FOTO REUTERS

De Iraanse Revolutionaire Garde lanceert een *Shahab-3* raket tijdens een oefening

De NAVO en de raketdreiging

Naast de VN is ook de NAVO bezorgd over de dreiging die uitgaat van ballistische raketten en massavernietigingwapens. De NAVO-lidstaten bereikten al in 2008 overeenstemming over de vraag of er een daadwerkelijke dreiging van ballistische raketten bestaat: '*Ballistic missile proliferation poses an increasing threat to Allies' forces, territory and populations*'.⁶ De NAVO-

Dat het Iraanse ballistische raketprogramma een potentiële dreiging vormt staat niet ter discussie

regeringsleiders bevestigden de gemeenschappelijke dreigingsanalyse van de proliferatie van ballistische raketten tijdens hun top in 2009.⁷ De ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie namen in de aanloop naar de NAVO-top in

- 2 'Iran Tests Missiles Amid War Games' op: <http://english.aljazeera.net/news/middleeast/2009/09/200992755821433651.html> (27 september 2009).
- 3 Yossi Melman, 'Crucial Nuclear Talks Give Iran 'Last Chance' to Dodge Harsh Sanctions' in: *Haaretz*, 1 oktober 2009.
- 4 Het uranium verrijkingprogramma en ballistische raketprogramma van Iran zijn onderwerp van resoluties 1696, 1737, 1747, 1803 en 1835 van de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties.
- 5 Tweede Kamer, vergaderjaar 2009–2010, 21 501-02, nr. 928.
- 6 '*Bucharest Summit Declaration*', persverklaring NAVO, Boekarest, 3 April 2008. Paragraaf 37.
- 7 '*Strasbourg/Kehl Summit Declaration*', persverklaring NAVO, (Straatsburg/Kehl, 4 april 2009. Paragraaf 50.

Boekarest positie in ten aanzien van zowel de dreiging van ballistische raketten als de dreiging van massavernietigingswapens.⁸ Uitgaande van het principe dat een dreiging wordt gevormd door capaciteiten, intenties, geloofwaardigheid en daarmee de waarschijnlijkheid van inzet ziet Nederland, in navolging van de NAVO, vooral een potentiële dreiging in de ballistische raketprogramma's van risicolanden waaronder Iran, Noord-Korea en Syrië.⁹ Deze landen vormen nog geen directe of acute dreiging, maar dat er van het ballistische raketprogramma van met name Iran een potentiële dreiging uitgaat staat niet ter discussie. Noch de NAVO, noch de Nederlandse regering kunnen exact bepalen binnen welke tijdspanne Iran in staat kan zijn het West-Europese grondgebied te bedreigen.

De dreigingsevaluatie

Uit berichten in verschillende media en uit formele verklaringen van de NAVO en de Nederlandse regering valt te concluderen dat van de verspreiding van massavernietigingswapens en hun overbrengingsmiddelen naar risicolanden een groeiende potentiële dreiging uitgaat. Of die dreiging, zolang er bij die risicolanden geen intentie om daadwerkelijk aan te vallen is, al dan niet potentieel is, is vooral een semantische discussie. Immers, een intentie kan aanwezig zijn zonder dat zij duidelijk is uitgesproken, maar kan ook niet aanwezig zijn op momenten dat zij in een propagandabericht juist wel is uitgesproken. Bovendien kan een intentie binnen een zeer kort tijdsbestek volledig wijzigen, zeker bij onvoorspelbare regimes. Daarnaast kan het bezit van ballistische raketten en massavernietigingswapens gebruikt worden om van andere landen gedrag af te dwingen (*coercion*). Kortom, er bestaat een groeiende dreiging aan de randen van het NAVO-grondgebied. Het succes van het ontwikkelingsprogramma voor ballistische raketten in Iran bepaalt hoe snel die dreiging toeneemt. De ontwikkelingen op het gebied van nucleaire toepassingen ver-

groten de ernst van de dreiging, die ernstig genoeg is om niet veronachtzaamd te worden.

Raketdreiging en -verdediging onder Bush

Bush en de dreigingsinschatting

De regering-Bush zag een snelle ontwikkeling van lange-afstandsraketten in Noord-Korea en Iran en was bevreesd voor de regionale en toekomstige mondiale *coercive* of *deterrence*-capaciteit die hier vanuit zou kunnen gaan. Op korte termijn veronderstelden de Amerikaanse inlichtingendiensten een directe bedreiging voor Japan en Israël. Daarnaast zagen de Amerikanen op langere termijn ook een dreiging voor de Verenigde Staten zelf.¹⁰ Washington classificeerde dit als een 'reële dreiging van een combinatie van raketten en massavernietiging'. Uiteraard kunnen er kanttekeningen worden geplaatst bij dreigingsevaluaties. Massavernietigingswapens werden bijvoorbeeld in Irak in 2003 niet aangetroffen. Maar in geval van Noord-Korea en Iran staan de raketontwikkelingsprogramma's onomstotelijk vast door de waarnemingen van de testen die zijn uitgevoerd. Hun nucleaire ambities en nucleaire programma's staan internationaal ook niet ter discussie. Het is moeilijk om nauwkeurig te bepalen hoe snel de dreiging zich verder ontwikkelt en binnen welke termijn Europa en de Verenigde Staten binnen bereik komen. Bij het maken van prognoses schatte de VS de situatie rond de dreigingsontwikkeling over het algemeen ernstiger in dan de Europese landen.

De bouw van raketverdediging

Om de Verenigde Staten tegen de (verwachte) toenemende dreiging te kunnen beschermen, gaf president Bush op 17 december 2002 opdracht te beginnen met het bouwen van een *Ballistic Missile Defense System*. Dat was voorzien als een gelaagd verdedigingssysteem, bestaande uit sensoren en wapensystemen, dat in staat moest zijn vijandelijke raketten zowel in *boost*, *midcourse* als *terminal phase* te onderscheppen.¹¹

De vluchtbaan van een ballistische raket is onderverdeeld in drie fasen. Een gelaagd raketverdedigingssysteem is in staat ballistische

8 Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 28 676, nr. 52.

9 Ibid.

10 George W. Bush, *The National Security Strategy of the United States of America* (Washington, D.C., maart 2006) blz. 23-26.

11 De drie fasen die een ballistische raket doorloopt in zijn vluchtbaan.

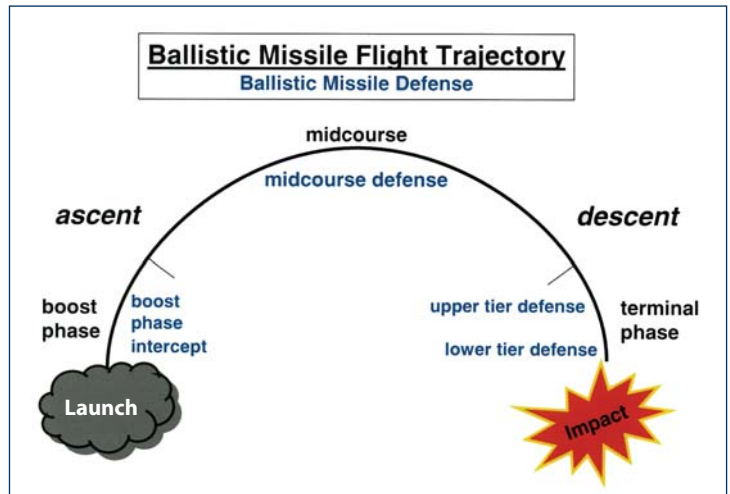

raketten in meerdere vluchtfasen te onderscheppen om daarmee kans op succes te vergroten (zie figuur hiernaast). Het *Missile Defense Agency* stationeerde de sensoren en onderscheppingsraketten zowel op land als op zee.¹² Daarnaast zijn sensoren voor vroegtijdige voorwaarschuwing ondergebracht in een constellatie van satellieten. De eerste delen van het Ballistic Missile Defense System zijn inmiddels operationeel. Dit betreft:

- de voorwaarschuwingssatellieten van het *Space Tracking and Surveillance System*;
- de *AEGLIS*-schepen (drie *Ticonderoga Class cruisers* en vijftien *Arleigh Burke Class destroyers*) met hun krachtige *Spy-1* radar en *Standard Missile-3* raketten;
- het mobiele grondgebonden *Terminal High Altitude Area Defense (THAAD)* systeem dat met een *X-Band* radar en *hit-to-kill interceptors* ballistische raketten in de terminal phase zowel binnen als net buiten de dampkring kan onderscheppen;
- het *Patriot PAC-3* systeem.

In vergelijking met de andere elementen van het Ballistic Missile Defense System is de *Patriot* relatief licht en klein. Toch vervult het systeem een belangrijke rol bij de verdediging tegen ballistische raketten met korte dracht, die als het ware ‘onder’ het bereik van de grote systemen doorvliegen.¹³

Een groot contrast met de *Patriot* vormt het *Ground Based Midcourse Defense System*. Dit systeem is niet mobiel, maar levert vanuit statische opstellingen gebiedsverdediging tegen lange-afstandsraketten. Het *Missile Defense Agency* werkt aan de operationele plaatsing van in totaal dertig drietraps raketten – de *Ground Based Interceptors* – in silo’s in Fort Greely, Alaska en op *Vandenberg Air Force Base* in Californië. De *Ground Based Interceptor* is in staat ver buiten de atmosfeer een inkomende ballistische raket te onderscheppen. Inmiddels zijn in Californië en Alaska de eerste *Ground Based Interceptors* operationeel. De Amerikanen verwachten eind 2010 alle raketten te hebben geplaatst. Naast de twee sites op het Amerikaanse continent had de regering-Bush een derde site gepland in Europa. Deze zou bestaan uit tien tweetraps *Ground Based Interceptors*,¹⁴ ge-

De vluchtbaan van een ballistische raket en onderscheppingsmomenten van *Missile Defense*

plaatst in silo’s in Polen, met een aanvullende radar in Tsjechië. Deze systemen zouden voor een groot deel van Europa de bescherming vormen tegen ballistische raketten uit Iran. Daarnaast bood deze site een *first shot opportunity* voor lange-afstandsraketten die Iran over de Noordpool richting Amerika zou afvuren.¹⁵ Naast *defense for friends and allies* speelde hier dus ook een belang voor de zogeheten Amerikaanse *homeland defense*.

Naast bovengenoemde systemen had de VS het *Airborne Laser* programma opgezet. Hierbij ging het om de ontwikkeling van een luchtgebonden onderscheppingscapaciteit door middel van een chemische laser aan boord van een *Boeing-747*. Dit programma werd ook vaak genoemd in relatie met het *Ballistic Missile Defense System*, maar de verdere ontwikkeling en de plannen voor het operationeel stellen zijn onlangs stopgezet.¹⁶

12 Het *Missile Defense Agency (MDA)* is een dienst die behoort bij het Amerikaanse ministerie van Defensie en belast is met onderzoek naar en ontwikkeling en ontplooiing van een geïntegreerd *Ballistic Missile Defense System*. Dat systeem moet de VS, maar ook de voorwaarts ontplooiende Amerikaanse strijdkrachten en geallieerden beschermen tegen aanvallen met ballistische raketten. Zie: <http://www.mda.mil/about/about.html>.

13 Nederland beschikt ook over vier *Patriot*-eenheden die naast een raketverdedigingsrol een luchtverdedigingsrol vervullen. Zij maken geen deel uit van het Amerikaanse *Ballistic Missile Defense System*.

14 De tweetraps *GBI* moest nog worden ontwikkeld als afgeleide van de al beproefde drietrapsraket.

15 De kortste ballistische baan tussen Iran en de VS loopt over de Noordpool.

16 Informatie over Amerikaanse ontwikkelingen rond *Missile Defense* is te raadplegen via www.mda.mil.

Bezwaren tegen de plannen van Bush

Met name het Europese deel van de plannen van Bush leidde tot verzet. Hoewel er binnen de NAVO een discussie over Missile Defense gaande was, werd het voornemen voor de bouw in Polen en Tsjechië aanvankelijk buiten de NAVO-consultaties gehouden. Europese landen voelden zich door de *alleingang* van de regering-Bush buitenspel gezet.¹⁷ Ook werd er internationaal getwijfeld aan de snelheid waarmee Iran lange-afstandsraketten zou kunnen ontwikkelen. Zelfs in Amerika gingen stemmen op dat Iran wel werkte aan raketten met een groter bereik, maar dat deze nog decennia verwijderd zouden zijn van operationele inzet. Daarnaast werd de technologische capaciteit van de industrie die de componenten van het raketverdedigingssysteem moest ontwikkelen in twijfel getrokken. Eén van de grote vragen betrof de resistentie tegen *countermeasures*.¹⁸ Een ander punt van grote zorg bij landen als Duitsland en Frankrijk was dat een raketverdedigingsinstallatie vlakbij de Russische grens de goede verhouding tussen Oost en West zou kunnen verstoren. Moskou gaf namelijk in krachtige bewoordingen aan niet blij te zijn met de Amerikaanse plannen en deze als een bedreiging van het strategisch evenwicht te zien.¹⁹ De VS lanceerde hierop een charme-offensief waarin duidelijk werd aangegeven dat de tien raketten in Polen de strategische balans met Rusland onmogelijk konden verstoren. Niet alleen met het numerieke argument, maar ook met eenvoudige wiskundige en geometrische berekeningen werd aangetoond dat deze raketten geen bedreiging vormden voor Russische offensieve lange-afstandsraketten. De Amerikanen voerden het charmeoffensief zowel in Rusland als tegenover de Europese landen en zowel op bilaterale basis als via de NAVO. De Russen raakten echter niet overtuigd en dreigden met de plaatsing van *Iskander* grond-

FOTO: HOLLANDSE HOOGTE

grond raketten, die gericht zouden worden op de site in Polen.²⁰ Verscheidene Europese landen gaven het verzet tegen de Amerikaanse raketplannen nooit helemaal op en Europa probeerde via de NAVO zoveel mogelijk invloed op de ontwikkelingen te krijgen. Binnen de NAVO golden de uitgangspunten dat de Amerikaanse plannen in ieder geval niet ten koste zouden mogen gaan van de strategische stabiliteit tussen de kernwapenstaten of van de internationale structuur van non-proliferatie en wapenbeheersing.²¹ Kort voor de NAVO-top in Boekarest in april 2008 bood Amerika aan om het Europese deel van het Amerikaanse raketschild onder te brengen binnen een NAVO-raketverdedigingscapaciteit. Over het al dan niet ontwikkelen van die NAVO-raketverdedigingscapaciteit moest op dat moment nog een besluit worden genomen. Het ligt voor de hand te veronderstellen dat de koppeling van de Amerikaanse raketverdediging aan een NAVO-raketverdediging vanuit het oogpunt van de VS bedoeld was om besluitvorming binnen de

17 Massimo Calabresi, 'Behind Bush's Missile Defense Push', in: *Time*, 5 juni 2007.

18 Tegenmaatregelen zoals bijvoorbeeld elektronische storing of het inzetten van *decoys* om het BMDS te verzadigen.

19 Tony Halpin, 'President Dmitri Medvedev Orders Missiles Deployed in Europe As World Hails Obama', in: *The Times*, 6 november 2008.

20 *Ibid.*

21 Zoals valt te lezen uit de verklaringen van de NAVO-topbijeenkomsten in Boekarest en Straastburg/Kehl.

President Obama kondigt zijn Phased Adaptive Approach for Missile Defense in Europe aan

snel ontwikkelde dan was voorzien, maar dat daarentegen een snellere ontwikkeling van de korte- en middellangeafstandsraketten plaatsvond. De tweede grondslag was dat het vanuit het oogpunt van kosten en betrouwbaarheid verstandiger zou zijn de raketverdedigingscapaciteit te baseren op reeds bestaande en

Obama wil de initiële raketverdedigingscapaciteit rond 2012 ter beschikking stellen

bewezen capaciteiten (*proven technology*). Dit zou mogelijk zijn door systemen die al elders operationeel waren versneld ook in Europa in te voeren. Daarom kwam Obama op 17 september 2009 met zijn Phased Adaptive Approach for Missile Defense in Europe, dat voorziet in een geleidelijkere invoering van een raketverdedigingssysteem. Er zijn vier fasen onderkend:

- Fase 1 is voorzien rond 2011 en bestaat uit de ontplooiing van AEGIS-schepen in de Middellandse Zee en de Oostzee, uitgerust met de Standard Missile 3 (Block IA) en additionele grondgebonden sensoren en systemen als THAAD en Patriot;
- Fase 2 is voorzien rond 2015 en behelst de invoer van de verbeterde Block IB versie Standard Missile 3. Het bijzondere hieraan is dat ook een landgebonden versie van de Block IB is aangekondigd;
- Fase 3 is voorzien rond 2018 en bestaat uit de Standard Missile 3 Block IIA waarvan de ontwikkeling en het testprogramma nog moet worden afgerond;
- Fase 4 is gepland rond 2020, wanneer de Standard Missile 3 Block IIB beschikbaar moet komen. Deze interceptor is niet alleen in staat korte- en middellangeafstandsraketten te onderscheppen, maar wordt ont-

NAVO te voorspoedigen. Op de rol van raketverdediging binnen de NAVO kom ik verderop in dit artikel terug.

Evaluatie en bijstelling raketverdedigingsplannen onder Obama

Obama stelt plan verdediging Europa bij

Nog voordat de NAVO-landen en Amerika een definitief gezamenlijk standpunt over NAVO-raketverdediging hadden ingenomen en nog voordat met de bouw in Polen en Tsjechië was begonnen, vond in de VS een regeringswissel plaats. De nieuwe Democratische regering van president Obama nam de raketverdedigingsplannen van de Republiek Bush in heroverweging in de zogeheten *Ballistic Missile Defense Review*. Dit paste geheel in de *reset* in de bilaterale relaties tussen de VS en Rusland.²²

De regering-Obama kwam tot andere conclusies dan de regering-Bush.²³ De eerste grondslag van die andere inzichten was dat de dreiging van lange-afstandsraketten uit Iran zich minder

22 Luke Harding and Matthew Weaver, 'Barack Obama Calls for 'Reset' in US-Russia Relations', in: *The Guardian*, 7 juli 2009.

23 The White House, Office of the Press Secretary, 'Fact Sheet on U.S. Missile Defense Policy. A 'Phased Adaptive Approach' for Missile Defense in Europe', *White House Press Release* (Washington, D.C., 17 September 2009).

wikkeld om ook lange-afstandsraketten te kunnen neerhalen.

In de plannen van de regering-Bush werd een operationele raketverdedigingscapaciteit voor Europa rond 2018 verwacht. Obama heeft aangekondigd de initiële capaciteit ten minste zes jaar eerder ter beschikking te stellen. Obama's plannen voorzien niet in de lange-afstandsraketten die door Rusland als te bedreigend worden ervaren. Daardoor hoeft Moskou de nieuwe plannen niet als directe bedreiging voor de strategische stabiliteit te zien. In het nieuwe plan zegt Obama nog steeds te willen samenwerken met de NAVO, maar daarnaast ook met Rusland. De samenwerking met de NAVO is van belang opdat de systemen op NAVO-gebied geplaatst kunnen worden. Als alternatief – in geval de NAVO niet instemt met de Amerikaanse voorstellen – wordt teruggevallen op plaatsing in landen waarmee dan bilaterale afspraken moeten worden gemaakt.

Reacties op de Phased Adaptive Approach

In de VS wordt verschillend gereageerd op het plan van Obama. De Democratische achterban van de president is het geheel eens met de gewijzigde koers. Nancy Pelosi, lid van de Democratische Partij en voorzitter van het Huis van Afgevaardigden, kwalificeert de stap als 'briljant'.²⁴ Vanuit de Republikeinse hoek klinken – uiteraard – andere geluiden. De Republikeinen vinden het besluit naïef en de voorvechters van de oude plannen van Bush zien het als het verkopen van de veiligheid van Europa aan Iran om de Russen tegemoet te komen.²⁵

Rusland zelf is uiteraard blij dat het voornemen van Bush, waartegen Moskou zoveel heeft geageerd, van tafel is. De Russen zien, zoals gezegd, de Standard Missile 3 als een minder grote bedreiging voor hun lange-afstands-

wapens, temeer omdat de Amerikanen geen stationering van raketten direct aan de Russische grens gepland hebben. Obama heeft niet publiekelijk om Russische concessies gevraagd. Het land kreeg waar het om vroeg zonder dat het daarvoor openlijke concessies hoefde te doen. Toch lijkt het erop alsof de stille diplomatie gezegevierd heeft. Rusland ziet, bij monde

FOTO MISSIE DEFENSE ADVOCACY ALLIANCE

De Standard Missile-3 vormt de ruggengraat van de Missile Defense plannen van Obama

van plaatsvervangend minister van Defensie Popovkin, af van de plaatsing van de aangekondigde Iskander-raketten (gericht tegen de GBI-silo's in Polen)²⁶ en naar verwachting gaan ook leveranties van het S-300 luchtverdedigingsstelsel aan Iran niet door. President Medvedev noemde het besluit dan ook een verantwoordelijke beslissing.²⁷ Openlijk verbond hij er zelf overigens geen concrete consequenties aan.

24 'Missile Defense Shift Draws Praise, Ire', CBS/AP, op: www.cbsnews.com/stories/2009/09/17/politics/main5217350.shtml.

25 David Batty, 'Republicans Condemn Barack Obama's Missile Decision', in: *The Guardian*, 18 september 2009.

26 'Iskanders not to be deployed in Kaliningrad Reg in response', ITAR-TASS, 19 september 2009.

27 Kevin Connolly, 'Obama shelves Europe missile plan', op: BBC News, 17 september 2009, via: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/8260230.stm>.

Hoewel formele verklaringen van Polen en Tsjechië ontbreken, kan worden aangenomen dat deze landen minder blij zijn. De plannen van Bush waren immers in samenspraak met hen tot stand gekomen en de regeringen van beide landen hadden veel moeite gedaan om ze bij hun verdeelde bevolking geaccepteerd te krijgen. Ook moesten Polen en Tsjechië veel internationale kritiek weerstaan. Het eenzijdig opzeggen door Washington kan de indruk wekken dat Polen en Tsjechië een 'ruilmiddel' zijn in de Amerikaanse buitenlandse politiek.²⁸ Een deel van de Poolse en Tsjechische voorstanders van de plannen van Bush voelt zich wellicht zelfs verraden. Voor de Polen lag het extra gevoelig, omdat het besluit – onbewust – op de verjaardag van de Sovjet-inval in de Tweede Wereldoorlog bekend is gesteld.

De Europese landen in de NAVO hebben zich snel in de nieuwe situatie geschikt. Zij zien dat naar hun bezwaren is geluisterd en dat de nieuwe plannen nog steeds goed samengaan met NAVO-raketverdedigingsvoornemens. Binnen de NAVO zijn de plannen dan ook enthousiast ontvangen.²⁹ Het feit dat de focus van Obama meer op samenwerken met de NAVO dan op bilaterale samenwerking met enkele Europese landen is gericht, draagt hier ongetwijfeld in belangrijke mate aan bij. Naast de overwegend positieve reacties zijn er in de media ook harde oordelen te lezen over de koerswijziging die Obama heeft doorgevoerd. 'The European switcheroo continues Mr. Obama's trend of courting adversaries while smacking allies', schreef de *Wall Street Journal*.³⁰ Een ander tegenargument is dat de westerse wereld juist ver op de evoluerende dreiging vooruit moet lopen, om de tegenstander het gevoel te geven dat zijn race (de ontwikkeling van een raketmacht) bij voorbaat verloren is. Daardoor wordt hij in feite aangemoedigd zijn raketaspiraties op te geven.

De NAVO en missile defense

Zoals hiervoor al aangegeven, ziet ook de NAVO een dreiging in de toenemende proliferatie van ballistische raketten. Tot nu toe maakt de NAVO een onderscheid tussen *Theater Missile*

Defense en *Missile Defense*.³¹ Theater Missile Defense is de verdediging van ontplooide troepen tegen de dreiging van korte-afstandsraketten, terwijl in de optiek van de NAVO Missile Defense de verdediging van het gehele NAVO-grondgebied en de bevolking tegen korte-, middellange, en lange-afstandsraketten behelst. Op het gebied van Theater Missile Defense werkt de NAVO reeds nu al actief aan een verdedigingscapaciteit. Missile Defense staat prominent op de politieke en militaire agenda's van de NAVO. Maar vele intensieve (haalbaarheids)studies en uitgebreide discussies hebben nog niet geleid tot daadwerkelijke besluiten hierover.

Theater Missile Defense Capabilities

In het zogeheten *Active Layered Theater Ballistic Missile Defense Program* (ALTBMD) ontwikkelt de NAVO op dit moment een commandovoeringssysteem voor Theater Missile Defense operaties. Het ALTBMD-systeem moet in staat zijn operaties van raketverdedigingssystemen te plannen en aan te sturen. Daarbij zijn de commandovoeringssystemen een NAVO-verantwoordelijkheid en moeten de sensoren en onderscheppingsystemen door de NAVO-lidstaten binnen het *Defense Planning System* worden geleverd. Het *Command and Control* systeem van de NAVO voor Theater Missile Defense zal niet volledig op zichzelf staan, maar een geïntegreerd deel van nieuwe commandovoeringssystemen voor luchtoperaties zijn. ALTBMD wordt daarmee een onderdeel van het *NATO Air Command and Control System* (ACCS) en het *Bi-Strategic Commanders Automated Information System* (BiSC AIS). ALTBMD moet over enkele jaren operationeel zijn. De Nederlandse bijdrage aan NAVO Theater Ballistic Missile Defense vormen vier Patriot PAC-3 eenheden en in de toekomst mogelijk ook sensorcapaciteit aan boord van de vier Luchtverdedigings- en Commando Fregatten. Een radarmodificatie is

28 'Obama's Missile Offense', in: *The Wall Street Journal*, 18 september 2009.

29 'Final statement: Meeting of the North Atlantic Council at the level of Foreign Ministers held at NATO Headquarters, Brussels', NAVO-persverklaring, (2009)190. 4 december 2009.

30 'Obama's Missile Offense', in: *The Wall Street Journal*, 18 september 2009.

31 Het Ministerie van Defensie in Nederland spreekt bij *Theater Missile Defense* over expeditionaire raketverdediging en bij *Missile Defense* over territoriale raketverdediging. Bron: Nota Nationale Lucht- en raketverdediging (Den Haag, 8 september 2008).

FOTO MISSILE DEFENSE AGENCY

De Amerikaanse destroyer USS Benfold vuurt een SM-3 raket af tijdens een oefening, maart 2009

daarvoor noodzakelijk en besluitvorming over die modificatie moet nog plaatsvinden binnen het reguliere Defensie Materieel Proces (DMP).

Uitbreiding naar Missile Defense

Zoals aangegeven ontwikkelt de NAVO het ALTBMD-systeem niet om Missile Defense operaties aan te (kunnen) sturen. Over Missile Defense is in de NAVO nog geen besluit genomen. Wel wordt er al enkele jaren driftig op het Missile Defense dossier gestudeerd. Dit leidde tot de presentatie van de resultaten van een *Missile Defense Feasibility Study* tijdens de top in Riga in november 2006. Deze studie gaf aan dat raketverdediging technisch haalbaar zou zijn, maar liet een aantal vragen nog onbeantwoord. Sinds Riga studeert de NAVO, onder leiding van de *Executive Working Group*, verder op dreigingsontwikkelingen, juridische consequenties van raketverdediging (de zogeheten *Consequences of Intercept*),³² *Command and*

Control Arrangements en Architecture Options. Ook de te verwachten kosten worden onderzocht.

De conclusie rond Missile Defense tijdens de in 2009 gehouden NAVO-top in Straatsburg/Kehl luidde:

'Bearing in mind the principle of the indivisibility of Allied security as well as NATO solidarity, we task the Council in Permanent Session, taking into account the Bucharest Summit tasking, to present recommendations comprising architecture alternatives, drawing from the architectural elements already studied, for consideration at our next Summit. To inform any future political decision on missile defense, we also task the Council in Permanent Session to identify and undertake the policy, military and technical work related to a possible expanded role of the Active Layered Theater Ballistic Missile Defense (ALTBMD) program beyond the protection of NATO deployed forces to include territorial missile defense.' Ook wordt in een paar para-

³² *Consequences Of Intercept*: behandelt het vraagstuk wat er gebeurt met de lading van een ballistische raket als gevolg van een (succesvolle) onderschepping en welke problemen een op aarde terugvallende rakettrap kan veroorzaken.

grafen eerder gesteld: 'A future United States' contribution of important architectural elements could enhance NATO elaboration of this Alliance effort'.³³

Het komt er kort gezegd op neer dat de NAVO nog steeds raketverdedigingsaspiraties heeft en dat zij daarbij gebruik wil maken van Amerikaanse systemen in Europa. Daarnaast moet het NAVO Missile Defense systeem voor commandovoering voortbouwen op het commandovoerings-systeem voor Theater Missile Defense (het ALTBMD-systeem).

Houding en mogelijke rol Nederland

De Nederlandse positie in het NAVO-raketverdedigingsdossier luidt: 'een veelzijdig antwoord op de dreiging'. Zoals al aangegeven draagt Nederland actief bij aan de Theater Ballistic Missile Defense capaciteiten van de NAVO. De praktische kennis die daarbij is opgebouwd komt van pas bij het beantwoorden van Missile Defense vraagstukken. Nederland speelt een actieve rol in de Missile Defense Feasibility Study, waarbij experts van TNO en Defensie werken aan het beantwoorden van vraagstukken om de technische haalbaarheid van Missile Defense te bepalen. Daarnaast voeren de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie de politieke discussie over Missile Defense in de NAVO. Zij hebben het voortouw bij het formuleren van het Nederlandse regeringsbeleid. Binnen de NAVO neemt Nederland voorsnog een constructief-kritische positie in: er wordt niet op voorhand ingestemd met de bouw van een NAVO Missile Defense capaciteit, maar dit wordt ook niet voorshands afgewezen. In de Nederlandse visie is Missile Defense niet het enige antwoord op een evoluerende raketdreiging, maar maakt het deel uit van een pakket aan maatregelen. Centraal moeten non-proliferatie inspanningen staan. Wapenbeheersing en ontwapening via verdragen, afspraken over export van gevoelige technologieën en materialen, het tegengaan van clandestiene handel, de verdediging tegen het gebruik van raketten en massavernietigingswapens alsmede het tegengaan en beperken van de gevolgen daarvan, gaan hand in hand. Missile Defense, in welke constellatie dan ook,

kan daarin een rol spelen en bijdragen aan de veiligheid van NAVO-landen. De eventuele ontwikkeling van een alomvattend systeem van intercontinentale raketverdediging moet relevant, haalbaar en betaalbaar zijn.

Nederland vindt dat indien de NAVO-landen er gezamenlijk voor kiezen een Missile Defense systeem te ontwikkelen, het Amerikaanse systeem hiervan deel uit kan maken. Tegelijkertijd onderkent Nederland dat vanwege de politieke gevoeligheid van Missile Defense zoveel mogelijk openheid tegenover de Russische Federatie nodig is. Samenwerking met Rusland zou de wederzijdse veiligheid ten goede kunnen komen. Naast de hiervoor genoemde randvoorwaarden telt voor Nederland als uitgangspunt dat een definitief besluit over een zo

In de Nederlandse visie is *Missile Defense* één onderdeel in een breder pakket van maatregelen

wezenlijk onderwerp als Missile Defense slechts mogelijk is op basis van volledig uitgevoerd en afgerond onderzoek.³⁴ Het onderzoek naar noodzaak en technische haalbaarheid is groten-deels, maar nog niet helemaal afgerond. De minister van Buitenlandse Zaken verwacht dat eind 2010, op de volgende NAVO-top in Lissabon, de technische randvoorwaarden en de financieringsvraagstukken goed zijn uitgewerkt. Besluitvorming zou daarmee op de top van Lissabon mogelijk zijn.³⁵ De centrale vraag daarbij is: moet de NAVO een Missile Defense systeem ontwikkelen voor de verdediging van het NAVO-grondgebied tegen ballistische raketten met een korte tot zeer lange dracht? Voor de beantwoording van die vraag moet de Nederlandse regering haar definitieve standpunt nog vaststellen. De ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie bieden voor de zomer van

33 'Strasbourg/Kehl Summit Declaration', NAVO-persverklaring (Straatsburg/Kehl, 4 april 2009) Paragraaf 50-55.

34 De randvoorwaarden en de uitgangspositie zijn herleid uit een Kamerbrief van de ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie inzake de NAVO-Top in Boekarest over raketverdediging van 25 maart 2008 (Kamerstukken II 2007-2008, 28 676, nr. 52).

35 Tweede Kamer, vergaderjaar 2009-2010, 28676, nr. 96.

2010 een gezamenlijke beleidsnotitie-raketverdediging aan de Tweede Kamer aan.

De Nederlandse Theater Missile Defense capaciteit

Met de vier Patriot-systemen, die na de laatste modificatie op de modernste standaard (PAC-3) staan, levert Nederland al een bijdrage aan de bondgenootschappelijke lucht- en raketverdediging. Twee keer werden Nederlandse Patriots uitgezonden naar de randen van het NAVO-verdragsgebied (in 1991 en 2003 naar Zuid-Oost Turkije) en één keer naar Israël (in 1991 ter verdediging van Jeruzalem tijdens de Golfoorlog). De Nederlandse Patriots zijn als Theater Missile Defense systemen aangeboden aan de NAVO. Indien de NAVO besluit een Missile Defense systeem te implementeren, kunnen de Patriot-systemen ook daarin een rol spelen. Om tot een volledige afdekking van het NAVO-grondgebied te komen, zijn naast de verdedigingssystemen tegen lange-drachtraketten ook verdedigingssystemen nodig voor het afdekken van de dreiging van ballistische raketten met korte dracht. Hiervoor is de Patriot uitermate geschikt, maar de systemen moeten dan wel naar het zuid-oostelijke deel van Europa worden verplaatst. Patriot systemen hoeven hiervoor niet op permanente basis te worden ingezet, maar kunnen ontplooiën wanneer internationale spanningen met risicolanden toenemen.

Ook op maritiem gebied is Nederland actief met raketverdediging. In 2007 heeft een Luchtverdedigings- en Commando Fregat (LCF) deelgenomen aan een test nabij Hawaï. Doel van de test was om te bepalen of de SMART-L radar met een modificatie in staat zou zijn een ballistische raket te detecteren en te volgen. De test, onderdeel van een studie naar de haalbaarheid van een *Maritime Theater Ballistic Missile Defense capability*, verliep succesvol. Op dit moment worden alle consequenties van daadwerkelijke implementatie van een Nederlandse maritieme raketverdedigingssensorcapaciteit geïnventariseerd en beschreven in een behoeftestelling (DMP-A document). Naar verwachting is het DMP-A in de eerste helft van 2010 gereed en kan het, na interne besluitvorming bij Defensie, aan de Tweede Kamer worden aangeboden. Het parlement kan zich dan over het

FOTO AVDD, R. FRIGGE

Lancering van een Patriot-raket op de NATO Missile Firing Installation op Kreta

investeringsvoornemen uitspreken. Een positief besluit leidt tot een uitbreiding van de Nederlandse Theater Missile Defense capaciteit ter bescherming van ontplooiende troepen.

Er is binnen de NAVO een concrete behoefte aan sensorcapaciteit om ballistische raketten tijdens hun vlucht te kunnen opsporen en volgen. Omdat deze capaciteit internationaal nog steeds onvoldoende beschikbaar is, is de SMART-L voor de NAVO een zinvolle capaciteitsuitbreiding. Door als voorwaarschuwingsradar voor de Nederlandse Patriot te fungeren wordt het verdedigingsbereik van de Patriot vergroot, waardoor ook de Nederlandse Theater Missile Defense capaciteit toeneemt. Net als bij de Patriot geldt ook voor het LCF dat, na een positief besluit over NAVO Missile Defense, de stap gemaakt zou kunnen worden van het bijdragen aan Theater Missile Defense naar het leveren van een bijdrage aan Missile Defense.

Zowel de Patriot als het (gemodificeerde) LCF worden gekoppeld aan het ALTBMD systeem. Om een NAVO Missile Defense systeem financieel verantwoord te ontwikkelen moet gebruik worden gemaakt van bestaande Theater Missile Defense systemen en het ALTBMD systeem. Bij een positief besluit rond NAVO Missile Defense kan Nederland door het integreren van Patriot en LCF in het Missile Defense een bijdrage

leveren in het commandovoeringssysteem. Indien voor de commandovoering wordt voortgebouwd op het ALTBMD-systeem, kan dit zonder noemenswaardige aanvullende investeringen. Als Nederland ervoor kiest dit te doen, wordt een bijdrage geleverd aan een capaciteit waaraan binnen de NAVO nu en naar verwachting ook in de toekomst een structureel tekort bestaat.

Voorts is er in Nederland ook een solide kennisbasis rond raketverdediging aanwezig. Het Defensie Kennisnetwerk Lucht- en Raketverdediging stuurt kennisopbouw en wetenschappelijk onderzoek aan, uitgevoerd door TNO Defensie en Veiligheid. Ik heb tijdens mijn plaatsing bij *Allied Command Transformation* ervaren dat de inbreng van Nederlandse kennis op het gebied van Consequences of Intercept, commandovoeringsconcepten en architectuur-opties bijzonder gewaardeerd wordt. Slechts enkele NAVO-landen beschikken over diepgaande kennis van deze aspecten van Missile Defense. Met de op tweejaarlijkse basis terugkomende Theater Missile Defense oefening *Joint Project Optic Windmill* geeft Nederland een impuls aan internationale interoperabiliteit en de ontwikkeling van afgestemde operationele concepten (CONOPS).

Conclusie

*'Missile Defense is een verdediging in ontwikkeling tegen een dreiging in ontwikkeling.'*³⁶ Met deze visie en zijn Phased Adaptive Approach voor Missile Defense in Europe geeft Obama een impuls aan de bouw van een Missile Defense systeem, waarmee hij de Russische bezwaren tegen de vroegere raketverdedigingsplannen van voormalig president Bush wegneemt. De bijgestelde plannen van Obama zijn gebaseerd op een snel evoluerende dreiging van middellangeafstandsraketten en een daarbij achterblijvende ontwikkeling van langeafstandsraketten. De regering-Obama wil gebruik gaan maken van proven technology en AEGIS-schepen uitgerust met de Standard Missile-3 vormen daarbij de ruggengraat. Aanpassingen aan de dreiging zijn met dit adaptieve systeem mogelijk.

Missile Defense is geen oplossing voor het feit dat landen als Iran zich niet aan de internationale eisen op het gebied van nucleaire programma's houden én het is niet het enige antwoord op de ontwikkeling van ballistische raketten. Missile Defense zorgt er wel voor dat de afdwingende kracht (coercive influence) die van ballistische raketten uitgaat tot een minimum wordt beperkt. Het pareren van de dreiging kan alleen door gebruik te maken van een breed palet aan diplomatieke en militaire maatregelen. Non-proliferatie en raketverdediging zijn daarbij complementair. Bij concrete dreigingen geeft raketverdediging regeringen

NAVO-landen waarderen de inbreng van Nederlandse kennis rond raketverdediging

bovendien de mogelijkheid voorrang te geven aan diplomatie boven het aanvallen van de raketdreiging. Raketverdediging betekent dus ook het verwerven van tijd en handelings-opties.

Ook binnen de NAVO wordt het principe van een brede beantwoording van de dreiging aangehangen. De NAVO werkt momenteel aan de ontwikkeling van een Theater Missile Defense systeem (binnen het ALTBMD-programma) ter verdediging van ontplooid troepen tegen dreigingen van ballistische raketten met korte en middellange dracht. Daarnaast studeert de NAVO op de uitbreiding daarvan tot een volwaardig raketverdedigingssysteem ter bescherming van het hele NAVO-grondgebied tegen elke mogelijke dreiging van ballistische raketten. Indien een positief besluit wordt genomen over de ontwikkeling van een NAVO-raketverdedigingscapaciteit, dan zal de commandovoeringscapaciteit ervan een doorontwikkeling van het ALTBMD-systeem kunnen worden. Daarnaast zal de raketverdedigingscapaciteit zwaar leunen op de door Amerika in Europa in te brengen raketverdedigingssystemen en capaciteiten die aangekondigd zijn in de Phased Adaptive Approach.

36 Tweede Kamer, vergaderjaar 2002-2003, 27857, nr. 5.

Een op zee gestationeerde Amerikaanse X-Band radar voor het opsporen van ballistische raketten

Om tot een alomvattend verdedigingssysteem te komen zijn in Europa naast de Amerikaanse inbreng aanvullende systemen nodig. In Nederland prevaleert Theater Missile Defense boven Missile Defense, maar indien de dreiging blijft groeien en de NAVO zou besluiten een Missile Defense systeem te ontwikkelen, dan kan Nederland daaraan een zinvolle bijdrage leveren. Nederland heeft vier Patriot systemen die in een deel van de behoefte aan aanvullende systemen kunnen voorzien. Met de Patriot beschikt Nederland over een belangrijke kerncapaciteit voor Theater Missile Defense en Missile Defense. In potentie beschikken ook de vier Luchtverdedigings- en Commandofregatten over een raketverdedigingscapaciteit. Hiervoor moeten de schepen wel worden aangepast. Zo is een modificatie van de SMART-L radar nodig. Hiermee wordt een betere bescherming geboden aan ontplooiden Nederlandse of NAVO-een-

heden in gebieden waar een risico van aanvallen met ballistische raketten bestaat.

Hiernaast kan Nederland in het NAVO Missile Defense dossier een rol spelen door het inzetten van de opgebouwde kennis op dit gebied. De bescheiden, maar belangrijke bijdrage die Nederland kan leveren, stelt ons in staat volwaardig mee te doen aan de politieke, militaire en technische discussies over Missile Defense. Belangrijker nog: tegen relatief geringe (extra) inspanningen levert Nederland een waardevolle bijdrage aan de verdediging tegen een evoluerende dreiging. ■

‘Cross Cultural Training’: een nieuw model voor cultuurtrainingen

Méér dan alleen cultureel bewustzijn

De Nederlandse krijgsmacht houdt vast aan de zogeheten *Dutch Approach*. Deze term refereert aan een culturele sensitiviteit waarover iedere Nederlander zou beschikken. Hierdoor heeft Defensie sinds de Koude Oorlog weinig geïnvesteerd in cultuurtrainingen. De huidige cultuurtraining is summier en heeft niet de gewenste effecten. Dit artikel presenteert een nieuw *Cross-Cultural Training* (CCT) model, een raamwerk met praktische doelstellingen en trainingsmethoden, dat wel de gewenste effecten genereert.

B.J.H. Ooink M.Sc. – tweede-luitenant der infanterie*

Sinds maart 2006 speelt de Nederlandse krijgsmacht een leidende rol in de reconstructie van de Afghaanse provincie Uruzgan, in het kader van de ISAF-missie. Nu, bijna vier jaar nadat de eerste Nederlanders hun basis hebben opgebouwd in deze afgelegen en onherbergzame provincie, wordt de manier waarop de militairen het gebied proberen op te bouwen wereldwijd geprezen. Tijdens de Afghanistan-top in Den Haag sprak de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken Hillary Clinton onlangs bemoedigende woorden over de Nederlandse aanpak.

Als het gaat om de Nederlandse aanpak in Uruzgan strooien de Nederlandse autoriteiten flink met termen als *Comprehensive Approach* en de inktvlek-methode. Deze *counterinsurgency*-methoden worden ook door NAVO-partners in Afghanistan gebruikt, maar blijken nergens

zo succesvol als in Uruzgan.¹ Zowel militairen als politici schrijven dit succes vaak toe aan de *Dutch Approach*. Deze term duikt in vaak op in de media en in wetenschappelijke artikelen, maar een definitie is moeilijk te formuleren.

Voormalige Commandant der Strijdkrachten generaal D. Berlijn beschrijft de *Dutch Approach* als volgt:

Die Dutch Approach is gebaseerd op respect en begrip voor de culturele omgeving, maar sluit de ogen niet voor de risico's en ze geeft onze soldaten de bescherming en geweldsinstructie die nodig zijn. [...] Het is op vechten voorbereid zijn, maar de bevolking vooral laten zien dat opbouw de hoofd-doelstelling is.²

Culturele basiskennis

In lijn met de achterliggende gedachte van de *Dutch Approach* stelde de CDS dat iedere militair die op uitzending gaat kennis moet hebben van de cultuur van dat land. Dit staat beschreven in de CDS-aanwijzing 700. Deze kennis behelst drie elementen:

* De auteur is werkzaam bij het kenniscentrum Talen van het Defensie Inlichtingen- en Veiligheids-Instituut. Hij werkte in 2007-2008 als cultuurtrainer bij de Sectie Cultuurhistorische Achtergronden en Informatie (Sectie CAI) en haalde in 2009 zijn master's graad bij de faculteit sociale geografie aan de Radboud Universiteit in Nijmegen.

1 N. van Bommel en D. Derksen 'Dutch Approach is helemaal niet zo Dutch'. In: *Algemeen Dagblad* (30 maart 2009).

2 K. Backx, 'Dutch Approach' werkt in Afghanistan'. In: *Brabants Dagblad* (21 januari 2006).

FOTO AVDDI, R. MOELKER

Culturele sensitiviteit?

Uit recent onderzoek van Moelker (2008) blijkt dat de term Dutch Approach refereert aan een vorm van culturele sensitiviteit die iedere Nederlander van nature zou bezitten. Het ontstaan van de Dutch Approach heeft verschillende oorzaken. Het koloniale verleden is daarbij een belangrijke factor. Onze voorouders waren in de koloniën alleen in staat de lokale bevolking te overheersen door gebruik te maken van al bestaande sociale structuren. Respect voor de lokale cultuur en bevolking zou een goede samenwerking hebben bevorderd.

Deze redenering is echter maar een deel van de werkelijkheid. Er wordt alleen gerefereerd aan de positieve aspecten van de coöperatie tussen de koloniale overheersers en de lokale bevolking. De huidige definitie vermeldt niet het feit dat de Nederlanders gebruikmaakten van extreem geweld als de bevolking niet meewerkte.⁴ Door deze historische feiten te verdraaien, lijkt het alsof Nederlanders van nature cultureel sensitief zouden zijn, en in het verleden alleen succes hadden door deze sensitiviteit.⁵

De collectieve gedachte dat Nederlanders van nature rekening houden met andere culturen heeft bij uitzendingen sinds de Koude Oorlog geresulteerd in een zeer gebrekkige sociaal-culturele training over het inzetgebied. Instituten die in onze koloniale periode militairen en ambtenaren van onschatbare culturele waarde voorzagen, verloren in de strijd tussen de twee grootmachten hun nut. Daar kwam nog eens bij dat de burgerbevolking sinds het uitbreken van de Koude Oorlog geen actieve rol meer heeft gespeeld in de voorbereiding en planning van militaire operaties. Het accent lag op grootschalige, conventionele veldslagen, waar voor de burger geen plaats meer was.

Sinds het einde van de Koude Oorlog neemt de Nederlandse krijgsmacht steeds vaker deel aan internationale vredesoperaties. Om militairen, die vanuit het CLAS uitgezonden werden op deze missies voor te bereiden is de School voor Vredesmissies (SVV) opgezet. Dit opleidings-

Iedere militair die op uitzending gaat moet kennis hebben van de cultuur van dat land

- basiskennis van het culturele erfgoed en de geschiedenis van het missiegebied;
- basiskennis van lokale gebruiken, mentaliteit en *do's & don'ts*;
- basiskennis en benodigde vaardigheid om te kunnen communiceren met alle betrokken partijen.³

Iedere uitgezonden Nederlandse militair wordt dan ook geacht op de hoogte te zijn van de kenmerken en achtergronden van een lokale cultuur.

³ R.H.E. Gooren (2006), blz. 55.

⁴ B. Paasman (2002). *Wandelen onder de Palmen* (Amsterdam: Vossiuspers UvA), blz. 6.

⁵ R. Moelker (2008), blz. 5-7.

instituut verzorgt lezingen over de lokale cultuur van het missiegebied. Deze trainingen zijn in de loop der jaren steeds meer uitgebreid, en voor de missie in Uruzgan is één trainingsdag ontwikkeld.

Kennis van een lokale cultuur en interculturele sensitiviteit dragen bij aan het succes van vredesmissies en het huidige counterinsurgency optreden.⁶ Militairen krijgen les in de lokale

Dit artikel zal aantonen dat militairen hier vaak maar in geringe mate over beschikken, en dat de huidige trainingen het gewenste effect dan ook onvoldoende bereiken. Om militairen wel een effectieve cultuuropleiding te kunnen geven, zullen zij al in hun initiële opleiding een culturele basis moeten ontwikkelen.

De beschrijvingen van de huidige cultuurtrainingen in dit artikel hebben voornamelijk

betrekking op het CLAS. De luchtmacht en marine maken ook gebruik van de genoemde instanties, maar vanwege de rol die deze krijgsmachtdelen spelen in de huidige missies is hun vraag naar cultuurtrainingen anders.

Dit artikel is als volgt opgebouwd. Ik zal eerst uitleggen hoe de huidige cultuurtrainingen zijn opgezet en welke effecten de krijgsmacht ermee beoogt. Vervolgens beschrijf ik waarom deze trainingen niet de gewenste effecten opleveren. Daarna geef ik aan hoe de trainingen in de toekomst kunnen

worden verbeterd. Het artikel sluit af met een beschrijving van het *Cross-Cultural Training* (CCT-) model, dat als leidraad kan dienen voor toekomstige cultuurtrainingen.

Huidige cultuurtrainingen

Na het einde van de Koude Oorlog publiceerde het ministerie van Defensie in 1993 de *Prioriteitennota*. Deze nota gaf aan dat de hoofdtaak van de krijgsmacht voortaan zou bestaan uit het bijdragen aan vredesoperaties. Deze veranderingen binnen de Nederlandse krijgsmacht leidden tot grootscheepse aanpassingen van haar opleiding, training, materieel en doctrine.

6 R.H.E. Gooren (2006), blz. 59-60.

Tijdens de ISAF-missie in Uruzgan komen Nederlandse militairen regelmatig in contact met de lokale bevolking

omgangsnormen en leren wat respectvol gedrag is volgens de lokale cultuur. Deze trainingen dragen bij aan de *hearts and minds*-campagne in het inzetgebied, waardoor de bevolking eerder geneigd is met militairen samen te werken.

Maar militairen dienen hiervoor wel te beschikken over een culturele basis: een respectvolle attitude tegenover andere culturen. Bij de huidige trainingen ligt het accent van de cultuurtraining slechts op de overdracht van kennis en het wijzen op het effect van bepaalde gedragingen. De trainingen gaan ervan uit dat militairen al een positieve attitude hebben en in voldoende mate beschikken over interculturele competenties.

De Sectie Cultuurhistorische Achtergronden en Informatie (Sic CAI), tot dan toe ingezet om cultureel erfgoed te beschermen, kreeg tot taak de SVV te ondersteunen en militairen les te geven over de lokale cultuur en culturele gebruiken in het missiegebied voor zij op uitzending gaan.⁷

De trainingen van de Sectie CAI worden gegeven in de *Missie Gerichte Instructies* (MGI), een trainingsweek bestaande uit missiespecifieke lessen, georganiseerd door de SVV. De lessen van de Sectie CAI bestonden in eerste instantie voornamelijk uit klassikaal onderwijs van twee tot vier uur. Tijdens deze lessen werden lezingen gehouden over de achtergronden van de lokale cultuur. De geschiedenis van de regio en belangrijke factoren voor de huidige cultuur werden behandeld. Ook werden de *do's & don'ts* beschreven waar militairen zich aan moesten houden om de plaatselijke bevolking niet te beledigen.

Onvoldoende voorbereid

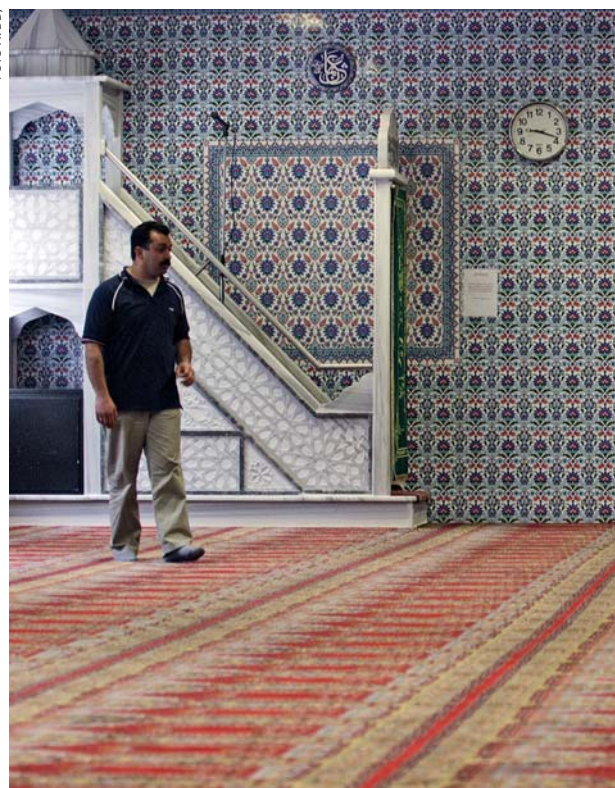
Hoewel de inhoud van de lesstof voortdurend werd aangepast en er voor iedere missie een nieuwe lezing werd ontwikkeld, bleef de opzet en structuur van de trainingen hetzelfde.⁸ Tot het begin van de ISAF-missie in Uruzgan in 2006 kregen de militairen voorafgaande aan hun uitzending niet meer dan twee tot vier uur cultuurtraining. In 2006 deed ik bij militairen van een *Battle Group* in de voorbereiding op hun uitzending naar Uruzgan een onderzoek naar de culturele voorbereiding van militairen. Hieruit blijkt dat 38 procent van de militairen vindt dat zij zelf in het verleden onvoldoende werd voorbereid op de lokale cultuur.⁹ Dit lijkt een laag percentage, het is immers minder dan de helft, maar het betekent wel dat bijna veertig procent van de militairen in het verleden cultureel onvoorbereid op uitzending ging.

Tweedaagse training

De missie in Uruzgan zorgde voor een uitbreiding van de cultuurtrainingen. Er waren in de

politiek en bij de krijgsmacht voorafgaande aan de missie ernstige twijfels over de veiligheid van de Nederlandse militairen en het slagen van deze missie. TNO, een onafhankelijke onderzoeksorganisatie die door onderzoek en ontwikkeling de kwaliteit van bedrijven en de samenleving tracht te verbeteren, ontwierp een volledig nieuw trainingsprogramma. Dit programma was een uitbreiding op de informatie die al werd gegeven in de lezing van de Sectie

FOTO AVDD

CAI. Dit trainingsprogramma heet de *Cultural Awareness Training* (CAT).

De opzet van de CAT was om militairen kennis te laten ontwikkelen in culturele situaties, zodat ze beter in staat zijn om te anticiperen op onbekende (culturele) zaken. TNO ontwierp een tweedaagse training. Eén dag werd een bezoek gebracht aan een moskee, waar uitleg wordt gegeven over de islam. De tweede dag was gevuld met rollenspelen, afgewisseld door presentaties over de belangrijkste Afghaanse normen en waarden, die vervolgens weer werden toegepast in de rollenspelen. Bij de trai-

7 C. Klep & R. Van Gils, (1999), blz. 115-140.

8 Voor meer informatie over de cultuurtrainingen tot aan de ISAF-missie in Uruzgan, zie R.H.E. Gooren, 'Soldiering in Unfamiliar Places: The Dutch Approach' in: *Military Review* (maart-april 2006), blz. 54-60.

9 B.J.H. Ooink (2006), blz. 54-55.

ning waren ook Afghaanse tolken en acteurs aanwezig.

Inmiddels is de CAT overgenomen door de Sectie CAI. De cultuurlezing en de CAT zijn geïntegreerd. De huidige CAT beslaat één lesdag. Hierin krijgen militairen een uitgebreide lezing over het belang van cultuurtraining, een beeld van het missiegebied, achtergronden, geschiedenis, religie, belangrijke normen en waarden en lokale gebruiken. Deze lezing

De oorspronkelijke CAT verzorgde één trainingsdag in een Turkse moskee, waar militairen iets leren over de islam

wordt afgewisseld met rollenspelen en discussies, waarbij gebruik wordt gemaakt van tolken en acteurs uit het missiegebied.

Gewenste effecten

Defensie heeft de genoemde cultuurtraining in het opwerktraject voor uitzending opgenomen om een aantal effecten te genereren. Ten eerste het aanleren van gewenst gedrag van militairen ten opzichte van de lokale bevolking, en ten tweede het voorkomen van een cultuurschok bij uitgezonden militairen.

Respectvol gedrag

Militairen dienen in de eerste plaats te leren wat gewenste gedragingen zijn in een lokale cultuur om zich tijdens een missie respectvol te kunnen gedragen. Als ze weten wat gewenst gedrag is en deze gedragingen kunnen manifesteren, is de kans op draagvlak van de missie bij de lokale bevolking groter. En steun van de lokale bevolking is in de huidige missies van onmisbaar belang. De bevolking moet worden

overtuigd van onze goede bedoelingen en moet er uiteindelijk voor kiezen vijandelijke partijen te weren uit haar samenleving. Dat kan alleen met een grondige hearts and minds-campagne, waar iedere militair deel van uitmaakt. Kennis van de lokale cultuur en respectvol gedrag zijn hierbij onontbeerlijk.

Vermijden cultuurschok

Ten tweede moet de kans op een cultuurschok worden gereduceerd. Iedereen die wordt 'ondergedompeld' in een vreemde cultuur heeft in meer of mindere mate te maken met de stress die dat oplevert. Het individu heeft moeite om vanuit zijn eigen paradigma om te kunnen gaan met de 'vreemde' omgangsvormen van een andere cultuur. Deze stress kan leiden tot frustratie en woede ten aanzien van de andere samenleving. Het individu neigt ernaar om niet meer met de andere cultuur samen te werken.

Een cultuurschok kan een gevaar opleveren voor de missie, wanneer militairen bijvoorbeeld aversie kweken ten opzichte van de bevolking die ze moeten beschermen. De mate waarin een cultuurschok optreedt is natuurlijk onder meer afhankelijk van de interculturele competenties van het individu en diens houding tegenover de lokale bevolking. Als militairen een culturele basis wordt aangeleerd waarbij ze leren wat cultuurverschillen zijn en hoe ze hiermee kunnen omgaan, is de kans op een cultuurschok kleiner.

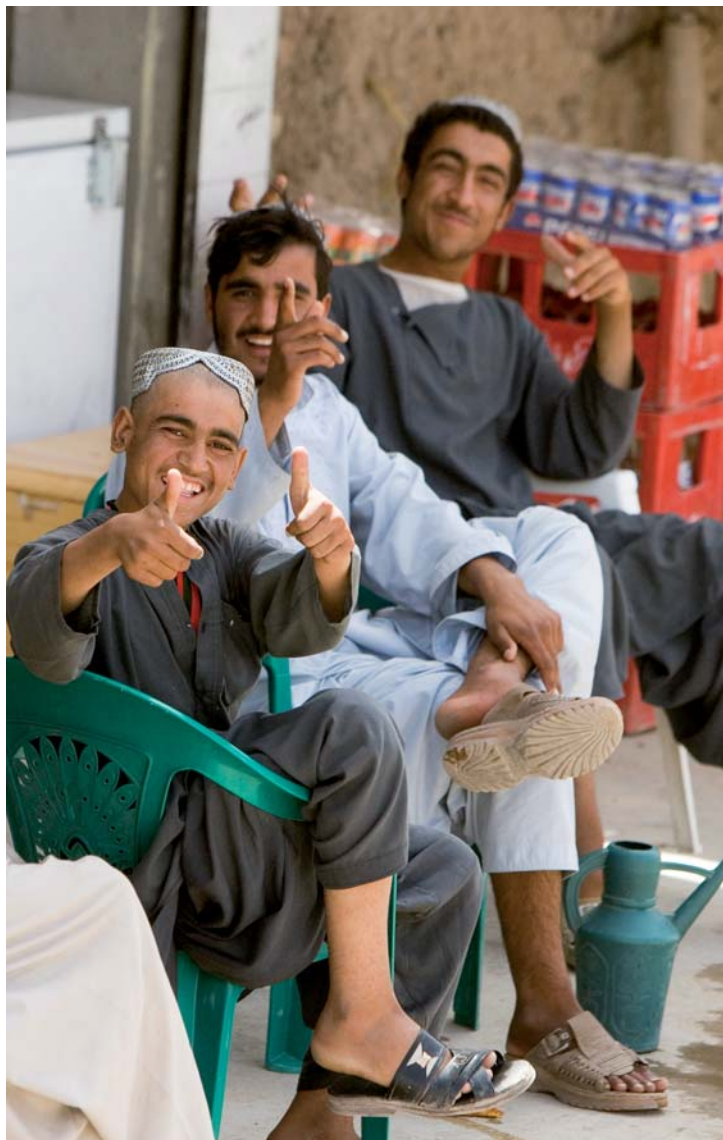

FOTO ANDD, G. VAN ES

*Welke gedragingen zijn eigenlijk gewenst in de lokale cultuur?
Bewoners van Kandahar stad begroeten ons*

Onderzoek naar de effecten van de huidige training

De huidige CAT is voornamelijk gebaseerd op het overdragen van kennis over de lokale cultuur en het wijzen op het effect van bepaalde gedragingen. Er wordt geen culturele basis bij-

gebracht. Militairen krijgen alleen voorafgaand aan hun uitzending een training van hooguit één dag.¹⁰ In 2006-2008 deed ik onderzoek naar de effecten van de CAT. Ik onderzocht de culturele kennis van de militairen van twee verschillende Battle Groups in Uruzgan en het beeld dat ze hadden van de lokale bevolking. De militairen vulden voorafgaand aan de cultuurtraining, na afloop van de training, en na hun uitzending een vragenlijst in. Ze moesten stellingen beantwoorden over culturele normen en waarden in de Zuid-Afghaanse samenleving. Ook werden er vragen gesteld naar hun interculturele competenties. Daarnaast heb ik meer dan vijftig interviews gehouden met militairen na afloop van de cultuurtraining en de missie.

Uit mijn onderzoek blijkt dat de huidige CAT weinig effect heeft. Na afloop van de training is er weliswaar enige verbetering te constateren van de kennis over de lokale normen, waarden en gebruiken, maar tijdens de missie blijkt de militair daar vaak geen gebruik van te maken. Militairen waren de informatie vergeten of zagen, vaak ten onrechte, geen heil in 'cultureel verantwoorde' oplossingen. De houding van militairen ten opzichte van de lokale cultuur en de score op verschillende interculturele competenties verbetert niet na de training. En ook tijdens de missie treedt geen verbetering op. Dit duidt op een grotere kans op cultuurschok.¹¹

De huidige cultuurtraining bij de Nederlandse krijgsmacht blijkt dus niet voldoende in staat om militairen voor te bereiden op 'vreemde samenlevingen'. De belangrijkste reden hiervan is dat er te weinig tijd is in de MGI om militairen een effectieve training te geven. De Sectie CAI doet er alles aan om de beschikbare tijd zo effectief mogelijk in te vullen; het zal dan ook niet gemakkelijk zijn om de huidige CAT inhoudelijk te verbeteren.

Uit een onderzoek van Van den Berg e.a. (2009) blijkt dat militairen met gewelddadige ervaringen tijdens de missie een negatiever beeld krijgen van de lokale bevolking. Dit kan ertoe leiden dat tijdens gewelddadige missies de kans

¹⁰ Militairen met speciale functies of individuele uitzendingen krijgen aanvullende trainingen van de SVV.

¹¹ B.J.H. Ooink (2008).

op cultureel incorrect gedrag en een cultuurschok wordt vergroot. De eenheden waarbij Van den Berg en collega's hun onderzoek hebben gedaan, hebben ook de huidige cultuurtraining gehad voor hun uitzending.¹² De huidige trainingen zijn dus blijkbaar niet in staat om de gewenste effecten te genereren. Hoe zou een effectieve cultuurtraining er dan wel moeten uitzien?

Nieuwe ideeën over cultuurtraining

Niet alle NAVO-landen zijn overigens overtuigd van het belang van cultuurtrainingen.¹³ Maar er zijn wel veel artikelen gepubliceerd over dit onderwerp door militaire en wetenschappelijke auteurs uit verschillende NAVO-landen. Deze artikelen bevatten vaak uiteenlopende ideeën over de aanpak van cultuurtrainingen. De vraag luidt nu welke overeenkomsten er zijn. Hoe denken deze auteurs dat cultuurtrainingen het best kunnen worden gegeven?

Terminologie

Er is veel verscheidenheid in de achtergrond van de verschillende gepubliceerde artikelen over cultuurtrainingen. Sommige publicaties zijn gebaseerd op wetenschappelijk onderzoek, andere zijn meer gebaseerd op de uitzendervaringen van de auteur. Veel artikelen maken gebruik van overeenkomstige termen, waar vaak verschillende definities aan worden gegeven. Dit leidt tot verwarring in de internationale discussie over cultuurtrainingen.

De volgende termen komen meerdere keren voor in artikelen:

- *Cultural Literacy* (CL);
- *Cultural Awareness* (CA);
- *Cultural Competency* (CC);
- *Cultural Intelligence (Quotiënt)* (CQ).

Deze termen worden onder meer beschreven door Selmeski (2006).¹⁴

Auteurs met een meer praktische, militaire achtergrond stellen in hun artikelen vaak Cultural Awareness training voor.¹⁵ Auteurs met een meer wetenschappelijke achtergrond refereren vaker aan termen als Cultural Literacy, Cultural Competence of Cultural

Cultural Literacy (CL)

Dit is de meest basale vorm van cultureel bewustzijn waarover militairen moeten beschikken om effectief te kunnen acteren in een andere samenleving (McFarland, 2005). Militairen die Cultural Literate zijn begrijpen en waarderen hun eigen normen, waarden en gebruiken, maar zijn zich ervan bewust dat dit slechts één manier is om naar de wereld te kijken. Ook beseffen zij dat hun eigen perspectieven van invloed zijn op andere culturen. De militairen zijn zich dus bewust van de eigen cultuur en zij beschouwen andere culturen als gelijkwaardig.

Cultural Awareness (CA)

Hoewel mensen Cultural Awareness vaak beschouwen als de term die alle kennis en inzichten op het gebied van cultuur omvat (awareness betekent immers bewustzijn), reikt het begrip in de (militaire) wetenschap niet veel verder dan kennis over een specifieke cultuur. Zo wordt Cultural Awareness door het US Marine Corps beschreven als de laagste trede in de ladder van het culturele besef bij mariniers. Cultural Awareness is anders dan Cultural Literacy, omdat militairen bij Cultural Literacy een bepaald inzicht hebben ontwikkeld, terwijl Cultural Awareness geënt is op feitenkennis over een bepaalde cultuur. Cultural Awareness is dan ook het leren over specifieke culturen en hun gebruiken, zodat men weet hoe men zich moet gedragen.

Cultural Competency (CC)

Deze term refereert aan de mate van culturele competenties waarover iemand dient te beschikken, zoals flexibiliteit, openheid, respect, culturele empathie, emotionele stabiliteit, initiatief en vertrouwen. Iemand die cultureel competent is, beschikt over een combinatie van culturele vaardigheden om effectief te kunnen communiceren met mensen uit andere culturen. Iedere persoon beschikt in zekere mate over deze culturele competenties, die door middel van opleiding verder te ontwikkelen zijn.

Cultural Intelligence (Quotiënt) (CQ)

Dit is de hoogste vorm van cultureel besef. Het is een combinatie van het beschikken over culturele kennis, het kunnen verzamelen en plaatsen van nieuwe culturele kennis, motivatie en gedrag. Hierdoor is een persoon in staat zich zelfstandig aan te passen aan een vreemde cultuur. Uit onderzoek blijkt dat Cultural Intelligence goed te ontwikkelen is. Voornamelijk expats en managers van internationale bedrijven krijgen Cultural Intelligence-training voordat ze naar het buitenland gaan.

12 Van den Berg, C.E., Dechesne, M., Soeters, J.M.L.M., & Duel, J. (2009), blz. 85-91.

13 Defence Academy of the UK (2008). Culture in Conflict, Cranfield University, Shrivenham UK, 10-11 Juni 2008, symposium.

14 B. Selmeski (2006), blz. 6-8.

15 Beckno (2006), Bohm (2001), Ellis (2005), Farrington (2007), Higgins (2005), Hudson (2005), Lively (2007).

Intelligence.¹⁶ Deze laatste groep meent dat kennis over de lokale cultuur en de lokale gebruiken (Cultural Awareness) niet genoeg is om te kunnen omgaan met de stress die het verblijf in een vreemde samenleving genereert. Militairen hebben een dieper inzicht nodig in hun beeld van hun eigen cultuur en andere culturen om zich te kunnen aanpassen aan de onbekende situatie.

Vier fasen

Naast de verscheidenheid in termen en trainingsmethoden noemen de publicaties ook verschillende momenten waarin cultuurtrainingen gegeven zouden moeten worden. Er kunnen vier verschillende fasen worden onderscheiden:

- *initiële fase* – de fase waarin iemand wordt opgeleid tot het militaire vak;
- *pre-deployment fase* – de voorbereiding voorafgaand aan de missie;
- *deployment fase* – de uitzending;
- *post-deployment fase* – de fase nadat de militair terug is gekeerd van de uitzending.

Veel artikelen pleiten voor training in de initiële fase, waarbij militairen een culturele basis aanleren, gebaseerd op Cultural Literacy, Cultural Competency of Cultural Intelligence. Sommige auteurs raden zelfs een gecombineerde training aan in de initiële en de pre-deployment fase (Hudson; (2005), Kamorski; (2005)). Ng (2005) betreft zelfs de deployment fase erbij. De huidige training in Nederland is vooral gebaseerd op de pre-deployment fase. Maar volgens veel auteurs is dit dus niet genoeg om militairen een effectieve training te geven. Zo geeft CAT militairen niet de mogelijkheid om effectief te handelen in situaties die niet tijdens de training zijn behandeld. Daarnaast verbetert een Cultural Awareness training de houding van militairen niet, wat kan leiden tot een cultuurschok.

Voor wie?

De auteurs zijn het niet eens over de vraag wie de training zou moeten ontvangen. Moeten

alleen leidinggevend en een culturele training ondergaan, of juist iedere militair? Publicaties met een meer praktische benadering pleiten voor een training alleen voor officieren en onderofficieren. Publicaties met een meer wetenschappelijke basis pleiten voor een training voor iedere militair. De meeste artikelen pleiten voor verschillende niveaus van cultuurtraining ten behoeve van leidinggevend en manschappen.

De meeste auteurs geven aan dat iedere militair een vorm van Cultural Literacy moet worden onderricht in de initiële opleiding. Zij menen dat iedere militair in staat moet zijn om effectief samen te werken met mensen van een andere cultuur. Daarnaast moet men zich kunnen aanpassen in een onbekende samenleving. Leidinggevend, onder wie officieren en onderofficieren, zullen in de initiële fase naast deze Cultural Literacy ook les moeten krijgen in Cultural Competency en Cultural Intelligence. Deze opleiding maakt het voor hen mogelijk leiding te geven aan multiculturele groepen militairen.

Alleen Ng en Early (2007) vermelden dat Cultural Intelligence training aan alle militairen zou moeten worden gegeven in de initiële fase. Zo krijgen de militairen een handvat om zich gemakkelijker aan te passen aan de onbekende samenleving:

*[...] it will enable effective cross-cultural learning in the multinational environment, i.e., they will have developed meta-cognitive and cognitive capabilities to learn fast during their mission.*¹⁷

De auteurs zijn het er ook over eens dat alle militairen een Cultural Awareness training moeten ontvangen in de pre-deployment fase. Tijdens deze fase leren de militairen over de culturen en de gebruiken in het uitzendgebied. Door de kennis op het gebied van Cultural Literacy en Cultural Competency, opgedaan in de initiële fase, zouden de militairen in staat moeten zijn de informatie in de juiste context te plaatsen.

Buffer

Van den Berg en collega's (2009), die in 2006 onderzoek deden bij een uitgezonden Neder-

16 Chandler (2005), Crook (2006), McFarland (2005), Kamorski (2005), Karcannes (2007), Ng (2007), Lewis (2006), Selmeski (2006), Williams (2006).

17 K.Y. Ng, & P. Early (2005), blz. 8.

landse eenheid in Uruzgan, adviseren dat ook tijdens de deployment fase aandacht moet worden besteed aan de houding van de militairen tegenover de lokale bevolking. Ze concluderen dat motivatie voor de missie (*idealistic motivation*) als een buffer kan fungeren voor negatieve gevoelens ten opzichte van de lokale bevolking. Zij adviseren dan ook dat er tijdens de uitzending aandacht moet worden besteed aan de verhoging van deze motivatie.¹⁸

Toekomstige trainingen

Uit internationale publicaties blijkt dat militairen een algemeen begrip zouden moeten hebben van culturele diversiteit en interculturele communicatie. Hierdoor gaan ze effectiever om met culturele verschillen tijdens een uitzending. Militairen moeten zich bewust zijn van hun eigen cultuur en andere culturen als gelijkwaardig beschouwen (Cultural Literacy). Naast deze verworven *mindset*, dienen militairen te beschikken over interculturele competenties, om effectief te kunnen communiceren en samenwerken met mensen van andere culturen (Cross-Cultural Competences).

Deze twee begrippen (Cultural Literacy en Cross-Cultural Competences) vormen een culturele basis. Deze ontstaat uit een combinatie van cognitief overbrengen van kennis, inzicht in de manier waarop nieuwe kennis moet worden geïnterpreteerd, motivatie en gedragsvaardigheden (Cultural Intelligence). Ook moet een duidelijk onderscheid worden gemaakt tussen opleiding en training. Een culturele basis is niet te leren door middel van een simpele training: iedere militair begint op een ander niveau en leert in zijn eigen tempo. Het is overigens niet de bedoeling iedere militair op te leiden tot expert op het gebied van interculturele communicatie. Doel is de militairen een basis aan te bieden die hen beter in staat stelt zich te kunnen handhaven in een andere samenleving.

Naast deze culturele basis zullen militairen ook kennis moeten opdoen van lokale gebruiken en culturen in het missiegebied, om te weten hoe zij zich precies dienen te gedragen (Cultural

Awareness). Hiertoe dient de trainer gebruik te maken van affectieve lesmethoden. Cultuur kan niet worden geleerd uit een boek, maar moet worden beleefd. Militairen zullen dus gebruik moeten maken van rollenspelen en confrontaties tijdens oefeningen. Daarnaast

FOTO SECTIE CAI, 2008

Rollenspelen en discussies maken een cultuur begrijpelijk en motiveren de deelnemende militairen

is motivatie ook belangrijk; militairen moeten zich bewust zijn van het belang van culturele sensitiviteit.

Sommige auteurs maken in de internationale discussie over cultuurtrainingen gebruik van wetenschappelijke modellen. Zo is het concept van Cultural Intelligence in de praktijk getoetst. Het blijkt erg succesvol. Maar de bestaande modellen van cultuurtraining zijn vrijwel allemaal bedoeld voor training aan expats en managers; mensen met een bovengemiddeld intellect die moeten samenwerken met mensen in het buitenland. Deze doelgroep verschilt in veel opzichten van de militair en diens taak tijdens een uitzending.

Daarnaast gebruiken de auteurs vaak abstracte terminologie en zijn ze niet in staat de modellen om te zetten naar praktische lesmethoden of doelstellingen. Met andere woorden, ze geven

¹⁸ C.E. van den Berg e.a. (2009), blz. 91.

aan wat er moet worden geleerd, maar niet op welke manier. In het *Cross-Cultural Training* (CCT-) model, dat hierna aan de orde komt, heb ik getracht deze vertaalslag wel te maken. Het is gebaseerd op de genoemde aanbevelingen en termen.

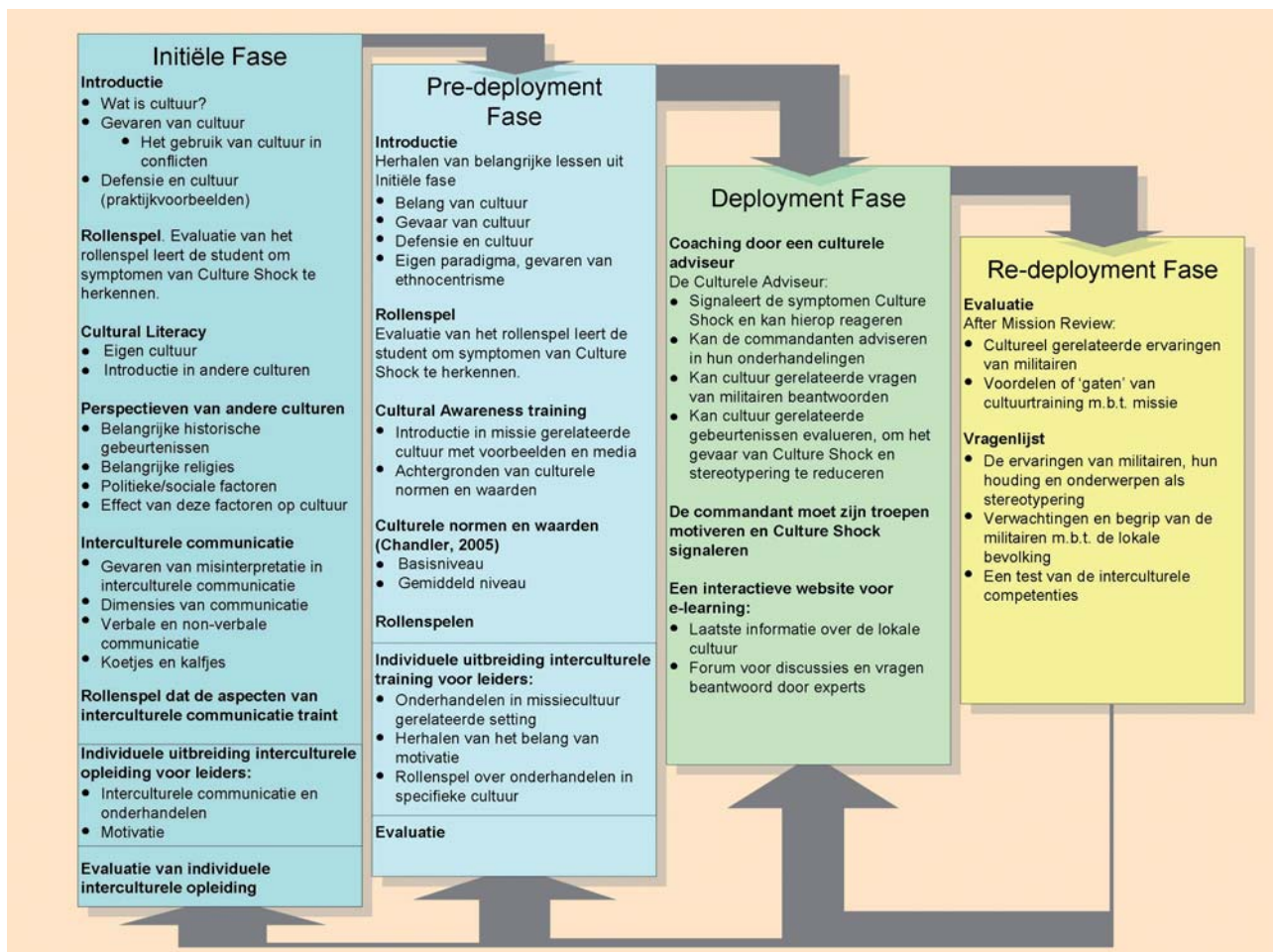
Het CCT-model

Het Cross-Cultural Training-model is gebaseerd op de vier eerdergenoemde fasen. Deze fasen zijn gecombineerd met de verschillende modellen van culturele training en voorzien van bijbehorende praktische doelstellingen en programma's. Er zijn uitbreidingen ontwikkeld voor leidinggevendenden. Deze doelstellingen en programma's kunnen worden teruggevonden in het model in het kader.

Een belangrijk doel bij de ontwikkeling van dit model was een realistische uitvoering. Daarom is ervoor gekozen om de verschillende fasen van het model op te nemen in al bestaande elementen, zoals de initiële opleiding, en het CAT-programma in de MGI. Toch zal dit programma de nodige opleidingstijd vergen.

Initiële fase

In de initiële opleiding moeten de militairen bekend worden gemaakt met het belang van cultuur tijdens missies en internationale samenwerking. Daarom hebben de militairen een algemene cultuuropleiding nodig om hun kennis te vergroten, interculturele competenties te ontwikkelen en zich bewust te worden van hun eigen cultuur en andere culturen.

Het Cross-Cultural Training (CCT-)model

Dit betekent dat in de initiële opleiding een programma moet worden geïntegreerd om bij elke militair een culturele basis te ontwikkelen. Het opleidingsprogramma is gebaseerd op Cultural Literacy, Cultural Competence en Cultural Intelligence, en maakt de militairen bewust van het paradigma dat uit hun eigen cultuur voortkomt. Verder in de opleiding staat kennis centraal over andere culturen, verschillende normen en waarden, religies en geschiedenis. Cross-culturele communicatie wordt tevens geïntroduceerd. Het programma bestaat uit een combinatie van verschillende leerstijlen, waaronder discussies, rollenspelen en evaluaties.

In aanvulling op de algemene cultuuropleiding voor alle militairen is er een cursus met meer diepgang voor leidinggevend en commandanten. Deze groep heeft een specifieke opleiding nodig in intercultureel onderhandelen, coöperatie en motivatie. De opleiding eindigt met een evaluatie van de ervaringen van de militairen en een test van de ontwikkeling van hun kennis en gedrag.

De behandelde stof in de initiële fase zal moeten worden herhaald, in zowel de initiële opleiding als de operationele plaatsing van militairen. Hierbij kunt u denken aan interculturele rollenspelen en discussies over cultuur.

Pre-deployment fase

Tijdens de pre-deployment fase bereiden militairen zich voor op uitzending. Afhankelijk van de uitzending volgen ze cursussen en oefenen en verbeteren gezamenlijk hun taken. In de voorbereiding zijn er veel zaken die in een relatief korte periode worden behandeld. In deze periode krijgen militairen ook de MGI, met de bijbehorende cultuurtraining.

De cultuurtraining in de pre-deployment fase wordt dus in een drukke periode gegeven, waarbij er ook aandacht moet zijn voor andere missiegerichte informatie. De cultuurtraining moet dan ook gerelateerd zijn aan de cultuur van het missiegebied, *to the point* zijn, en moet niet veel meer tijd kosten dan twee dagen. Uiteraard moet de training ook zijn gerelateerd aan de missie en samenstelling van de eenheid.

Het raamwerk van het CCT-model voor de pre-deployment fase is gebaseerd op het bestaande CAT-programma in Nederland. Het is een missie-gerelateerde training, gebaseerd op de elementen van Cultural Awareness. Deze training bouwt de culturele basis die is aangeleerd in de initiële opleiding verder uit.

In de introductie worden de belangrijkste lessen uit de initiële fase herhaald. Deze herhaling heeft twee redenen: de lesstof van de initiële opleiding wordt even opgefrist en deze herkenning van de lesstof motiveert de militair om aandacht te hebben voor de les.

Tijdens de introductie van de onbekende cultuur, raakt de militair al enigszins bekend met de lokale cultuur. Daarna leert de militair meer over de achtergronden van de lokale cultuur. Uiteindelijk leert de militair over de normen en waarden van de lokale cultuur, de lokale gebruiken en belangrijke kenmerken. Het model dat hiervoor gebruikt wordt, is Weavers CCC, beschreven in het *JIPOE framework* van Chandler (2005).¹⁹ Dit deel van de training wordt gecombineerd met rollenspelen en discussies.

De leidinggevend krijgen zoals gezegd een meer diepgaande training. Hierin leren ze onder meer te onderhandelen in de betreffende lokale cultuur. Uiteindelijk wordt de Cultural Awareness training geëvalueerd met de groep.

Deployment fase

Volgens Littrell (2007) en Ng (2007) is het succes van culturele adaptatie tijdens een uitzending het grootst als de militair kan worden gecoacht tijdens de missie. Militairen hebben dan ook een cultureel adviseur nodig die hen kan begeleiden in de interculturele communicatie en die symptomen van een cultuurschok kan signaleren. De cultureel adviseur heeft drie belangrijke taken die het culturele aanpassingsvermogen van de militair kunnen verbeteren:

- het signaleren van de symptomen van cultuurschok en in staat zijn hierop te reageren;

19 J.V. Chandler, *Why Culture matters: An Empirically-based Pre-Deployment Training Program* (Monterey, California, Naval Postgraduate School, 2005).

- het adviseren van commandanten tijdens interculturele onderhandelingen en beantwoorden van cultuur gerelateerde vragen van militairen;
- het evalueren van interculturele voorvallen tijdens de missie om zo de kans op een cultuurschok te reduceren en de motivatie van de militair te vergroten.

Ook de commandant van een eenheid heeft de taak om de motivatie van zijn troepen op peil te houden en symptomen van cultuurschok te onderkennen. Van tijd tot tijd zal hij gebeurtenissen tijdens de uitzending moeten evalueren en aankaarten met zijn ondergeschikten.

Behalve de inzet van de cultureel adviseur tijdens de uitzending zal een interactieve website moeten worden opgezet voor een *e-learning* programma. Deze website vermeldt de laatste informatie over de lokale cultuur. Militairen kunnen vragen stellen over culturele dilemma's, die worden beantwoord door experts. Andere militairen kunnen deze onderwerpen opzoeken en hiervan leren. Er zijn *pilots* geweest met vergelijkbare programma's in de VS en de resultaten waren bemoedigend.

Post-deployment fase

Zowel Hudson (2005), Lewis (2006) als Littrell (2007) geven aan dat de ervaringen van een teruggekeerde eenheid belangrijk zijn voor de verbetering en actualisering van de cultuurtraining. De militairen hebben immers veel ervaring opgedaan, die door middel van evaluatie weer kan worden geïmplementeerd in de bestaande trainingen. Evaluatie van de missie kan ook bijdragen aan het opsporen van eventuele hiaten tussen cultuurtraining en uitzending.

Behalve een evaluatie van de ervaringen van militairen tijdens uitzending, zullen ze ook een vragenlijst moeten invullen waarin wordt nagegaan of de cultuurtrainingen het gewenste effect hebben opgeleverd. Daarnaast kunnen militairen hun ervaringen op intercultureel gebied delen.

De genoemde vragenlijst bevat de volgende elementen:

FOTO AVDD, R. FRIGGE

Culturele training is nodig, alleen al om het risico op een cultuurschok te verkleinen

- de ervaringen van militairen;
- het beeld dat militairen hebben van de lokale bevolking en hun houding ten opzichte van de lokale bevolking;
- een test van de interculturele competenties.

Conclusie

De huidige cultuurtraining bij de Nederlandse krijgsmacht is onvoldoende in staat om militairen voor te bereiden op 'vreemde culturen'. Het gevaar van een cultuurschok wordt evenmin gereduceerd en de kennis en het gedrag van militairen tijdens uitzending verbetert ook niet aantoonbaar. Een belangrijke reden hiervoor is dat het CAT-programma in een drukke periode wordt aangeboden en dat er in de MGI geen mogelijkheden zijn om het programma uit te breiden. Om de gewenste effecten te bereiken is daarom in dit artikel betoogd dat het culturele trainingsprogramma in de toekomst moet worden uitgebreid.

De huidige cultuurtraining zal deel uit moeten maken van een cultureel programma. Dit programma genereert een brede culturele basis, en leert adequate kennis en gedragingen aan, zodat militairen zich op een gepaste manier kunnen gedragen in het missiegebied. Daartoe is het noodzakelijk dat het programma niet alleen moeten worden gebaseerd op Cultural Awareness, maar ook op Cultural Literacy, Cross-Cultural Competence en Cultural Intelligence.

In de initiële opleiding zullen militairen bekend worden gemaakt met het begrip 'cultuur', waarna zij in de voorbereiding op de uitzending leren over de cultuur in het uitzendgebied. Tijdens uitzending moet de militair worden gecoacht en na terugkeer moet er een evaluatie plaatsvinden van diens ervaringen. Uiteraard zullen er verschillen zijn in het opleidingsniveau van de militairen, maar iedere militair heeft een culturele basis nodig. Iedere militair kan immers in contact komen met de lokale bevolking.

Tot slot

Het gebrek aan een gedegen culturele opleiding en training is onderkend. Verschillende militaire instanties hebben inmiddels eigen initiatieven gelanceerd. Zo is de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) begonnen met een antropologisch vak in het derde jaar van de officiersopleiding, met het CCT-model als leidraad, waarbij diverse culturele onderwerpen aan bod komen. Ook de Koninklijke Militaire School (KMS) heeft interesse getoond in een culturele basisopleiding. Het Bureau Talen van het Defensie Inlichtingen en Veiligheidsinstituut (DIVI) is bezig om een taal- en cultuurdatabase te ontwikkelen, gebaseerd op situaties die militairen tijdens hun uitzending meemaken. Deze database kan op termijn worden geraadpleegd tijdens de uitzending.

Er is echter gebrek aan een duidelijk overkoepelend orgaan dat de verschillende trainingen kan beheren en het overzicht houdt. Zonder een dergelijk orgaan is het onmogelijk om de verschillende opleidingen op elkaar te laten aansluiten, en militairen terugkoppeling te laten geven over de aansluiting van de training op de missie.

Door de cultuurtrainingen bij Defensie uit te breiden en te verbeteren worden militairen beter voorbereid op de normen, waarden en gebruiken in het missiegebied. Militairen zullen zich beter aan de lokale cultuur kunnen aanpassen. Op deze manier kunnen Nederlandse militairen oprecht zeggen dat zij beschikken over de Dutch Approach. ■

Literatuur

- Van Bommel, N. & Derksen D. 'Dutch Approach is helemaal niet zo Dutch'. *Algemeen Dagblad*, 30 maart 2009.
- Backx, K. "Dutch Approach' werkt in Afghanistan". *Brabants Dagblad*, 21 januari 2006.
- Van den Berg, C.E., Dechesne, M., Soeters, J.M.L.M., & Duel, J. (2009) 'The Uphill "Hearts and Minds" Battle: The Role of Perceived Threat and Idealistic Motivation in Perception of a Local Population during a Peace Mission' (blz. 87-91), C.E. van den Berg, *Soldiers under threat: An exploration of the effect of real threat on soldiers' perceptions, attitudes and morale*. Proefschrift, Universiteit van Tilburg.
- Bosman, F., Richardson R. & Soeters, J. (2007). 'Multi-cultural Tensions in the Military? Evidence from the Netherlands Armed Forces'. *International Journal of Intercultural Relations*, 31 (3), 339-361.
- Chandler, J.V. (2005). *Why Culture matters: An Empirically-based Pre-Deployment Training Program*. Monterey, California: Naval Postgraduate School.
- Early P. & Ang, S. (2003). *Cultural Intelligence, Individual interactions across cultures*. Stanford, California: Stanford University Press.
- McFarland, M. (2005, March-April). 'Military Cultural Education'. *Military Review*, 62-69.
- Gooren, R.H.E. (2006 March-April). 'Soldiering in Unfamiliar Places: The Dutch Approach'. *Military review*, 54-60.
- Klep, C. & Gils, R., van (1999). *Van Korea tot Kosovo, De Nederlandse militaire deelname aan vredesoperaties sinds 1945*. Den Haag: SDU uitgeverij.
- Moelker, R. (2008). *The 'Dutch Approach' and the Expeditionary Formula* (under review).
- K.Y. Ng, & P. Early, (2005). *Culture + Intelligence, old constructs, new frontiers*. London: Sage publications.
- Ooink, B.J.H. (2006). *Van Soepjurk tot Gesprekspartner, Cultural Awareness Training ten behoeve van de missie naar Uruzgan*, Breda: NLDA.
- Ooink, B.J.H. (2008). *The Cultural Backpack, Training Soldiers to Operate in Unfamiliar Environments*. Nijmegen: Radboud Universiteit.
- Paasman, B. (2002). *Wandelen onder de Palmen*. Amsterdam: Vossiuspers UvA.
- De Ridder, R. (2009). *Cross-Cultural Competence and effectiveness of the Dutch Military in Afghanistan* (under review).
- Selmeski, B. (2006). *Military Cross-Cultural Competence: an initial inquiry*. Royal Military College of Canada.

Nut en noodzaak van een maritieme strategie

Nederland is de vijfde exporteur van goederen in de wereld en heeft een belangrijke economische positie. Ondanks de prominente maritieme plaats die Nederland inneemt, bestaat er anno 2010 geen geïntegreerd Nederlands maritiem beleid. Dat is opmerkelijk. Voor de bescherming van gemeenschappelijk belangen zoekt Nederland aansluiting bij bondgenoten. Anderzijds maken eigen maritieme belangen een nationale maritieme strategie wenselijk. Gebrek aan samenhangend beleid kan leiden tot verlies van concurrentiepositie, verminderde invloed in internationale betrekkingen en schade aan vitale belangen.

KLTZ mr. N.A. Woudstra*

[...] it is hardly surprising that the Netherlands [...] has ever since remained a profoundly maritime country¹

Bovenstaande conclusie van Geoffrey Till, Brits hoogleraar maritieme studies, volgt op zijn analyse van de maritieme positie van Nederland door de eeuwen heen. Hij leidt deze positie af uit de geografische ligging van Nederland, op een kruising van waterwegen en een economisch belangrijk achterland, waardoor internationale handel sterk tot bloei kon komen. Dit was zo ten tijde van de Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) en is nog steeds het geval in de 21-ste eeuw.

Een maritieme strategie voor Nederland?

Als Till gelijk heeft is het opmerkelijk dat de prominente maritieme plaats die Nederland inneemt geen weerslag vindt in een Nederlands geïntegreerd maritiem beleid. Er bestaat geen geïntegreerde strategie voor het maritieme cluster, dat zowel civiele als militaire componenten bevat. Bij geen enkele Nederlandse universiteit figureert het vak maritieme stra-

tegie in het curriculum, in tegenstelling tot landen als de Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk.

Maar misschien overdrijft Till enigszins met de uitdrukking *profoundly maritime* als hij dat op Nederland projecteert. Heeft het sowieso nog wel zin om Nederland afzonderlijk te beschouwen? Men zou kunnen veronderstellen dat Nederland als onderdeel van diverse regionale organisaties geen zelfstandige positie meer heeft die een eigen maritiem beleid rechtvaardigt.

De positie van Nederland als maritieme entiteit vergt nader onderzoek. Heeft maritiem Nederland wel voldoende 'kritieke massa' voor een eigen strategie? En zo ja, wat zijn dan de doelstellingen van die strategie?

Dit artikel beoogt te inventariseren of Nederland een eigen maritieme strategie nodig heeft. Daarvoor volgt eerst een overzicht van de evolutie van maritieme strategie en maritieme strategie als regeringsbeleid en academisch vakgebied. Daarna beschouw ik de maritieme positie van Nederland, gevolgd door de vraag of een zelfstandige Nederlandse strategie gerecht-

* De auteur werkt aan een proefschrift over maritieme strategie. In 2010 wordt hij UHD maritieme operaties bij de Faculteit Militaire Wetenschappen van de NLD in Breda.

¹ Geoffrey Till, *Seapower, A Guide for the Twenty-First Century*, Second edition 2009, p. 89.

vaardigd is. Na behandeling van het maritiem-strategische proces volgen de maritieme vitale belangen, de bedreigingen en de risico's. Tot slot komen de gevolgen van de maritieme status van Nederland aan bod en wordt de vraag beantwoord of een maritieme strategie nuttig en noodzakelijk is voor Nederland.

Evolutie van maritieme strategie

Strategische niveaus

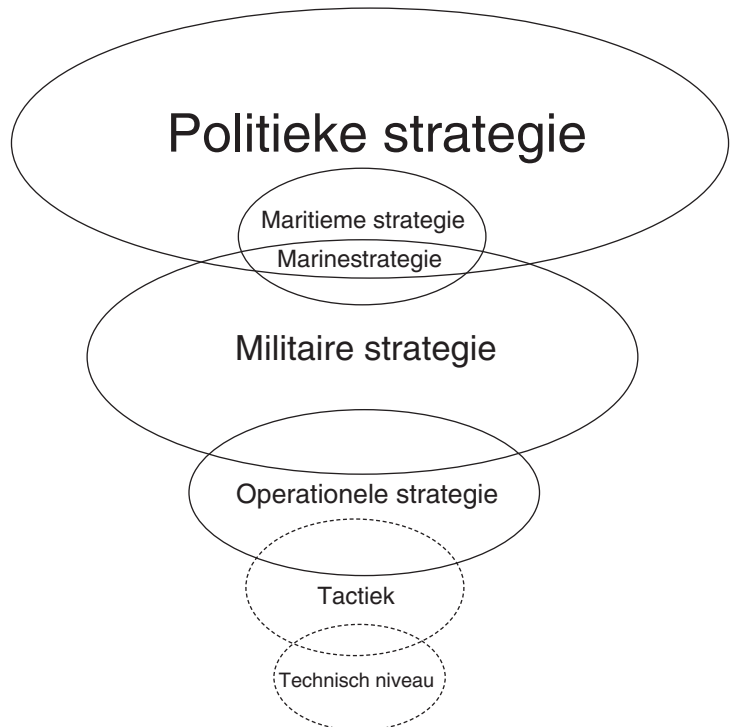
Strategie is de afstemming van middelen op doelstellingen volgens een plan van aanpak. Strategie geeft antwoord op de vragen *wat, hoe* en *waarmee* voor de realisatie van een proces. Het begrip, van oorsprong gebezigd in militaire kring, heeft inmiddels brede toepassing gevonden. Bijvoorbeeld binnen het bedrijfsleven, als *bedrijfsstrategie*.

Een courante politicologische/militaire indeling van strategie vindt plaats op hiërarchische niveaus: het politiek-strategische niveau (ook wel niveau van de *grand strategy* genoemd), het militair-strategische niveau en het operationele niveau.² Daaronder onderscheidt men nog een tactisch en technisch niveau. De strategische hiërarchie kent overigens geen strikte scheiding: elk niveau heeft een zekere overlap met het naastliggende niveau. De vraag is hoe maritieme strategie zich in deze strategische hiërarchie beweegt.

Klassieke maritieme strategie

Rond de eeuwwisseling van de 19-de naar de 20-ste eeuw vond dankzij technische innovatie van het slagschip een ware *hausse* plaats in het maritiem-strategische denken. Hieraan zijn klinkende namen als Mahan, Corbett en Castex verbonden. Hoewel ze verschillende invalshoeken kozen voor de maritieme strategie, hadden zij één ding gemeen: hun theorieën beperkten zich tot interstatelijke militaire machtsverhoudingen. Daardoor had maritieme strategie de betekenis van marinestrategie (*naval strategy*).

Beide termen werden als synoniemen gebezigd. Deze klassieke vorm van maritieme strategie maakte daardoor deel uit van de militaire strategie.

Moderne maritieme strategie in de strategische hiërarchie

Nieuwe, niet-statelijke actoren

De unieke gemeenschappelijke noemer van de interstatelijke machtsverhoudingen handhaafde zich tot en met het einde van de Koude Oorlog, waarna nieuwe dreigingen van niet-statelijke actoren in opkomst raakten. Het meest bekende voorbeeld daarvan is het terroristische netwerk Al Qaida. De aanslagen van Al Qaida op USS Cole in de haven van Aden (2000) en op de Franse olietanker MV Limburg (2002) en Hezbollah's aanval op het Israëliëse korvet Hanit (2006) brengen in herinnering dat de dreiging van deze actoren ook een maritieme dimensie heeft.

Maritieme strategie is daardoor geëvolueerd. Moderne maritieme strategie definieert de processen die militaire én civiele middelen koppelen aan maritieme doelstellingen. De actoren die daarin optreden zijn niet langer alleen soevereine staten. En de doelstellingen zijn niet langer zuiver militair, net zomin als de middelen.

2 G. Teitler, J.M.J. Bosch, W. Klinkert e.a., *Militaire strategie* (Amsterdam, 2002), p. 28-29.

FOTO: U.S. NAVY

De aanslag van Al Qaida op de USS Cole in de haven van Aden (2000) is een voorbeeld van een nieuwe, niet-statelijke dreiging

Seapower

Een doelstelling van maritieme strategie kan zijn het beschermen van (maritieme) belangen, maar ook het kunnen aanwenden van invloed in internationale betrekkingen. Het aanwenden van invloed vindt zijn weerklank in een belangrijk maritiem-strategisch begrip: *seapower*.

Seapower is the capacity to influence the behaviour of other people or things by what one does at or from the sea [...] which includes the non-military aspects of sea-use (merchant shipping, fishing, marine insurance, shipbuilding and repair and so on).³

Seapower is het vermogen om maritieme invloed uit te oefenen met zowel civiele als militaire middelen. Dit loopt uiteen van invloed aan de onderhandelingstafel door een sterke maritieme economie tot het vermogen een vijandelijke vloot te vernietigen door militaire slagkracht. Seapower is zowel een kracht als een zwakte: naast het vermogen om te beïnvloeden zijn de samenstellende middelen

van seapower, het maritieme cluster, tevens kwetsbaar voor uiteenlopende dreigingen.

Het Suezkanaal kan als voorbeeld dienen hoe Egypte seapower kan gebruiken. Het kanaal is niet alleen een strategische doorvaartroute waarover Egypte soevereine zeggenschap heeft, het is tevens een substantiële bron van maritieme inkomsten voor dat land. Zonder dat er militaire middelen aan te pas hoeven komen, is het Suezkanaal een element van het Egyptische vermogen om invloed uit te oefenen. Het is daarmee een onmiskenbaar deel van de Egyptische seapower.

Naast de mogelijkheid om invloed uit te oefenen kent ook het Suezkanaal inherente zwakheden. Een aanslag of aanval gericht tegen het kanaal kan voor Egypte verstrekende gevolgen hebben. Dit is in het verleden al vertoond: door de Zesdaagse Oorlog bleef het Suezkanaal gesloten van 1967 tot 1975.

Plaats van de maritieme strategie

Moderne strategie kent een *comprehensive approach*. Om invloed aan te wenden in internationale betrekkingen, om vitale belangen te beschermen en bij te dragen aan de internationale rechtsorde zijn naast militaire middelen ook diplomatieke, economische, humanitaire en andere civiele middelen nodig.

Dit geldt ook voor maritieme strategie en seapower. Door deze brede benadering is moderne maritieme strategie onderdeel van de politieke strategie. De militaire component daarin, de marinestrategie (*naval strategy*), valt onder de militaire strategie. Het behoeft geen betoog dat marinestrategie *joint*, *combined* en *inter-departementaal* is.⁴

Maritieme strategie: regeringsbeleid en academisch vakgebied

Maritieme strategie als regeringsbeleid

De regering van een soevereine staat kan een maritieme strategie formuleren naar aanleiding van haar nationale maritieme doelstellingen. Een aantal grote landen heeft dit recent gedaan. Zo hebben de Verenigde Staten in

³ G. Till, *Seapower: A Guide for the Twenty-First Century* (Londen, 2009), p. 21-22.

⁴ Militair Strategische Visie van de Commandant der Strijdkrachten, versie 1.0, 23 september 2009, p. 20.

2007 een maritieme strategie geformuleerd.⁵ De Franse maritieme strategie dateert van december 2009.⁶

Dat Nederland nog geen volwaardige maritieme strategie heeft, betekent niet dat er geen strategische denkkaders zijn geweest. Deze waren echter aanvankelijk niet publiek. Zo schreef de luitenant ter zee der eerste klasse J.D. Blaauw een maritieme strategie op verzoek van de Koninklijke Vereniging van Marineofficieren

Een paar jaar geleden is in Nederland publiek strategisch denken op gang gekomen, met het verschijnen van de Nederlandse Defensie Doctrine (NDD), gevolgd door de Leidraad Maritiem Optreden (LMO), beide gepubliceerd in 2005.⁸ De LMO was het eerste toegankelijke document dat moderne maritiem-strategische kaders schiep. Overigens blijkt uit de recente verschijning van de buitenlandse documenten dat Nederland niet het enige land was waar modern strategisch denken laat op stoom

FOTO U.S. NAVY

Het Suez-kanaal is een strategische doorvaartroute. Het levert Egypte geld en invloed op, maar is natuurlijk ook kwetsbaar

(KvMO) en de bevelhebber der zeestrijdkrachten (BDZ) in een periode dat hij tussentijds geen Tweede Kamerlid was (1987). Dit verdienstelijke document van 248 bladzijden werd in enkelvoud bewaard en heeft niet kunnen bijdragen aan een brede maritiem-strategische gedachtevorming.⁷ De KM publiceerde in 1997 het Operationeel Concept Koninklijke Marine (OCKM), waarin het taakgroepconcept was onderbouwd. Dit document was echter confidantieel gerubriceerd, waardoor het beperkt toegankelijk was.

kwam. Zelfs de VS kende dit probleem. Rear Admiral William Pendley merkte hierover het volgende op:

- 5 A Cooperative Strategy for 21st Century Seapower. (2007). De integrale tekst is te vinden op www.navy.mil/maritime/Maritimestrategy.pdf.
- 6 Livre bleu – Stratégie nationale pour la mer et les océans (dec. 2009). De integrale tekst is te vinden op http://armateursdefrance.com/banque-image/01_hune/240/pdf_1.pdf.
- 7 Interview met J.D. Blaauw op 17 november 2009.
- 8 Strategie en doctrine zijn overigens geen synoniemen. Een (militaire) doctrine geeft antwoord op de vraag hoe een krijgsmacht(deel) zich zijn (haar) optreden onder bepaalde omstandigheden voorstelt. (G. Teitler, J.M.J. Bosch, W. Klinkert e.a., *Militaire strategie*) (Amsterdam, 2002), p. 62.

*The 1990s largely became a lost decade in strategic affairs, planning for threats that were not there while ignoring the emerging threats of the New Era.*⁹

Ook de Fransen steken hand in eigen boezem met hun strategie van december 2009:

*[...] la France est aujourd'hui détentrice d'une richesse exceptionnelle que'elle n'exploite que très partiellement. A l'aube du XXIème siècle, confrontée à des défis majeurs, elle ne peut plus négliger cette opportunité ni ignorer les responsabilités immenses que sa situation lui confère. Il lui faut une politique maritime claire, lucide et volontariste.*¹⁰

In 2009 is de *Maritieme Visie 2030* verschenen, uitgegeven door het Commando Zee strijdkrachten (CZSK), als input voor het interdepartementale project Verkenningen.¹¹ Hiermee is een volgende stap gezet in het Nederlandse maritiem-strategische denken, hoewel dit document, in tegenstelling tot het Franse *Livre bleu*, nog een sterk militaire inslag kent.

Maritieme strategie als academisch vakgebied

Men kan maritieme strategie ook als (academisch) vakgebied beschouwen. In Nederland wordt het vak maritieme strategie tot op heden nauwelijks beoefend, ook niet de militaire variant, marinestrategie. Het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) is van oudsher vooral technisch georiënteerd. De hoogleraar die maritieme strategie doceerde, G. Teitler, is na zijn emeritaat in 2005 niet opgevolgd.

De Hogere Krijgskundige en Algemene Vorming (HKV) van de KM kende twee modules: Internationale Betrekkingen en Bedrijfs- en Bestuurskunde. Daar kwam maritieme strategie evenmin aan bod. Bij de Hogere Defensievorming (HDV) is deze situatie licht verbeterd. Deze cur-

sus besteedt twee dagen aan maritiem optreden vanuit theoretisch perspectief.

De capaciteit van maritiem-strategisch onderwijs blijft achter bij moderne ontwikkelingen. Bij de afdeling krijgswetenschappen van de faculteit van de Nederlandse Defensie Academie (NLDA) in Breda is één docent verantwoordelijk voor maritiem onderwijs en onderzoek, evenals onderwijs- en onderzoeksontwikkeling.

Deze situatie is opmerkelijk, aangezien de faculteit van de NLDA in een proces verkeert voor de invoering van een geaccrediteerde bachelor/masterstructuur. Krijgswetenschappen streeft ernaar om in de toekomst naast de wetenschappelijke graad van bachelor eveneens de graad van master te kunnen toekennen. De voorbereiding en uitvoering daarvan vergt een adequate maritieme onderwijs- en onderzoeks-capaciteit.

Het is de vraag waarom het vak maritieme strategie zich in weinig belangstelling heeft kunnen verheugen. De relatieve eenvoud van de dreiging ten tijde van de Koude Oorlog heeft hier wellicht aan bijgedragen. Nederland leverde tactische modules aan de NAVO en de gepercipieerde dreiging kwam uitsluitend van het Warschaupact. De KM concentreerde zich dus op het tactische niveau van oorlogvoeren, waarbij het accent sterk lag op onderzeebootbestrijding.

Een zelfstandige Nederlandse marinestrategie leek niet noodzakelijk, aangezien de bijdrage van de Nederlandse marine door de NAVO werd bepaald. Maritieme strategie was bovendien nog synoniem aan marinestrategie. Van een moderne definitie was nog geen sprake. Zoals Rear Admiral Pendley opmerkte is modern strategisch denken daarna traag op gang gekomen.

De maritieme positie van Nederland

Het maritieme spectrum

Hoewel er sinds 2005 diverse Nederlandse maritiem-strategische documenten zijn verschenen, zoals de eerder genoemde LMO en Maritieme

⁹ W. Pendley, 'The New Maritime Strategy, a Lost Opportunity', *Naval War College Review* (voorjaar 2008), p. 66.

¹⁰ *Livre bleu – Stratégie nationale pour la mer et les océans* (december 2009), p. 1.

¹¹ Zie J. de Jonge, 'Maritieme visie 2030', *Marineblad* 119 (2009)(3), p. 4-9. www.kvmo.nl/marineblad/pdf/marineblad_mei09_volledig.pdf.

Visie 2030, bestaat er nog geen Nederlandse maritieme strategie. Een zelfstandige maritieme strategie is overigens alleen relevant als Nederland mondiaal gezien een zeker maritiem gewicht heeft. Dit vergt kwantitatief onderzoek, dat in dit artikel slechts marginaal aangehaald kan worden.

Het maritieme gewicht van Nederland kan men bepalen door Nederland te vergelijken met andere maritieme landen. De bijna 200 soevereine staten in de wereld kan men indelen in een spectrum dat zich uitstrekt van niet-maritiem tot zeer maritiem. Intuïtief weet men dat rijke landen als Oostenrijk en Zwitserland niet-maritiem zijn. Aan de andere kant van het spectrum vindt men de VS, die niet alleen door een onovertroffen maritiem-militaire slagkracht maar ook door een grote maritieme economie, onmiskenbaar tot de meest maritieme landen in de wereld behoort. Waar staat Nederland als maritieme mogendheid?

Een open, maritieme economie

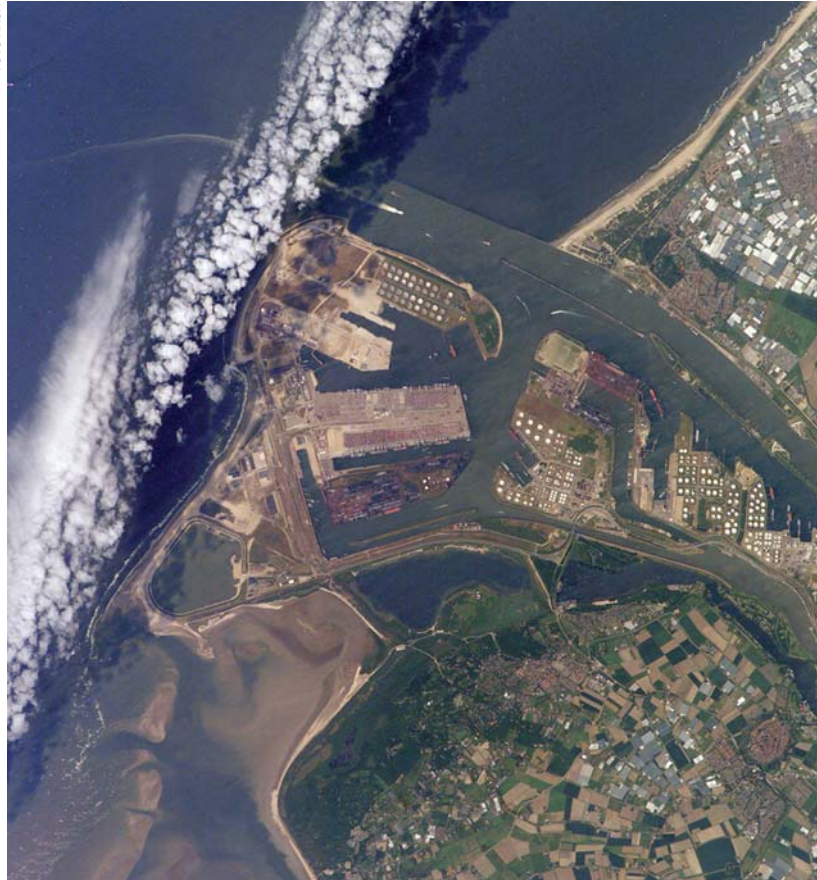
Cijfers van het Internationaal Monetair Fonds van 2008 geven een indruk van de Nederlandse economische positie. Ons land is de zestiende economische macht in de wereld, met een BNP van 877 miljard US\$.¹² Nederland is rijk: het zit in de top tien van landen die het meest verdienen per hoofd van de bevolking.

In absolute termen is Nederland de vijfde exporteur van goederen in de wereld, met een uitvoer van 634 miljard US\$, na Duitsland (1470 miljard US\$), China (1430 miljard US\$), de VS (1300 miljard US\$) en Japan (782 miljard US\$).¹³ Nederland heeft hierdoor een zeer hoge exportquote (export als percentage van het BNP) van ruim 70 procent, wat betekent dat ons land een prominent handelsland is en een open economie heeft.

De open economie en handelspositie kunnen mede worden verklaard door de ligging aan de mondingen van de Rijn, Schelde en Maas. Daardoor is Rotterdam veruit de grootste haven van Europa en de vierde haven in de wereld.¹⁴ Andere maritiem gerelateerde sectoren in Nederland staan eveneens hoog genoteerd,

zoals de scheepsbouw: na Duitsland is ons land nummer twee in Europa. In niche sectoren, zoals bagger-, sleep- en bergingsbedrijven, staat Nederland bovenaan. Het Brits-Nederlandse Royal Dutch Shell, afhankelijk van transport over zee, is met een omzet van 458 miljard US\$ het grootste bedrijf ter wereld.¹⁵

FOTO NASA

De Rotterdamse haven is veruit de grootste haven in Europa

Het Koninkrijk der Nederlanden heeft een relatief klein oppervlak maar neemt wel een belangrijke economische en een prominente

- 12 International Monetary Fund, World Economic Outlook Database, October 2009. Nominal GDP list of Countries. Data for the year 2008.
- 13 'World Trade Report 2009: Trade Policy Commitments and Contingency Measures', beschikbaar op de webpagina van de World Trade Organization: www.wto.org (januari 2010).
- 14 Cijfers van andere havens beschikbaar op de webpagina van de haven van Rotterdam: www.portofrotterdam.com/nl/rotterdamse_haven/haven_in_cijfers/andere_havens/index.jsp (januari 2010).
- 15 'Shell heeft hoogste omzet ter wereld', *NRC Handelsblad*, 10 juli 2009, p. 13.

maritieme positie in de wereld in. Deze positie geeft aanleiding tot nader onderzoek naar het nut en de noodzaak van een zelfstandige maritieme strategie.

Een zelfstandige maritieme strategie voor Nederland?

Nederland maakt deel uit van diverse internationale organisaties, waardoor de vraag rijst of een zelfstandige maritieme strategie in de toekomst gerechtvaardigd is. Veel zal afhangen van de wijze waarop deze organisaties zich zullen ontwikkelen. Als Europa een federale staat zou worden, zoals de VS, dan zal een zelfstandige Nederlandse strategie overbodig zijn. Als daarentegen het supranationale karakter van de regionale organisaties voorlopig ondergeschikt blijft aan het intergouvernementele karakter, waarbij de staatssoevereiniteit leidend blijft, dan ligt nationaal maritiem beleid meer voor de hand.

De wijze waarop de internationale organisaties zich zullen ontwikkelen is onzeker. Ze kunnen zowel een sterker intergouvernementeel, als een sterker supranationaal karakter krijgen. Zelfs het verdwijnen van internationale organisaties waarin Nederland deelneemt is mogelijk.¹⁶ De onzekerheid die gepaard gaat met de toekomstige wereldorde en de ontwikkeling van internationale organisaties geeft dus weinig aanknopingspunten voor de vraag of een eigen Nederlandse maritieme strategie gerechtvaardigd is.

Maar wellicht heeft ons land, ongeacht zijn lidmaatschap van internationale organisaties, voldoende specifiek nationale belangen die zouden moeten worden beschermd middels een Nederlandse maritieme strategie. De vraag of soevereine belangen, invloed en de concurren-

tiepositie van ons land voldoende specifiek nationaal zijn om een eigen maritieme strategie te rechtvaardigen, komt hierna aan de orde vanuit Nederlands perspectief.

Soevereine belangen en invloed

Aangezien een belangrijke doelstelling van maritieme strategie de bescherming van vitale belangen is, zullen daarvoor zo nodig ook militaire middelen ingezet moeten kunnen worden. Ingevolge het Handvest van de Verenigde Naties (VN) zijn er naast *consent* (instemming van partijen) slechts twee legitieme mogelijkheden om militair geweld in te zetten tussen staten: uit (collectieve) zelfverdediging of middels een resolutie van de VN-Veiligheidsraad.¹⁷ Zo heeft het Verenigd Koninkrijk van het recht van zelfverdediging gebruik gemaakt voor de bevrijding van de Falklands in 1982. Ook als de Veiligheidsraad het geweld legitimeert, leveren soevereine staten daarvoor de middelen.

Hoewel Nederland vooral de synergie van internationale samenwerking zoekt, onderhoudt het een eigen krijgsmacht, in tegenstelling tot bijvoorbeeld IJsland.¹⁸ De krijgsmacht is het ultieme middel om soeverein regeringsbeleid kracht bij te zetten. Nederland behoudt zich als staat het recht voor om militair geweld in te zetten voor de beïnvloeding van internationale betrekkingen, binnen de grenzen van het internationale recht. Als de regering bereid is om geweld in te zetten zal ze zeker civiele middelen, zoals diplomatieke en economische middelen aanwenden om buitenlandse politiek te bedrijven.

Hoewel Nederland lid is van diverse internationale organisaties blijft ons land zelfstandig buitenlandse politiek bedrijven. Dit geldt ook voor de inzet en bescherming van verschillende vormen van seapower, hetgeen een argument levert voor een zelfstandige maritieme strategie.

Behoud van concurrentiepositie

Maritieme strategie kan een sterke economische inslag vertonen.¹⁹ De Nederlandse seapower bestaat naast maritiem-militaire middelen uit een veelheid aan productiefactoren, waaronder maritiem transport, havenbedrijven,

16 S.J.G. Reyn e.a., 'Stand van zaken project Verkenningen', *Marineblad* 119 (3) mei 2009, p. 21.

17 Handvest van de Verenigde Naties, resp. art 51 en Hoofdstuk VII.

18 Grondwet art 97: – 1. Ten behoeve van de verdediging en ter bescherming van de belangen van het Koninkrijk, alsmede ten behoeve van de handhaving en de bevordering van de internationale rechtsorde, is er een krijgsmacht.

– 2. De regering heeft het oppergezag over de krijgsmacht.

19 G. Teitler, J.M.J. Bosch, W. Klunkert e.a., *Militaire strategie* (Amsterdam, 2002), p. 106-108.

scheepsbouw, offshore, visserij, et cetera. Dit maritieme cluster verkeert in concurrentie met andere landen. De uitkomst van de concurrentiestrijd is bepalend voor de werkgelegenheid, welvaart en economische groei van Nederland. In ons democratisch bestel behoren werkgelegenheid, welvaart en economische groei overigens tot de hoogste prioriteiten van politici.

Behoud en verbetering van concurrentiepositie is geen vanzelfsprekendheid. Zo maakte het Britse vakblad *Containerisation International* in maart 2009 zijn jaarlijkse ranglijst van 's werelds grootste containerhavens bekend. Rotterdam was daarin drie plaatsen gezakt naar de negende plaats. Dit kan deels worden verklaard door de opkomende havens in Azië. Maar verlies aan concurrentiepositie gold niet voor alle Europese havens. Antwerpen steeg met één plek naar de dertiende plaats.²⁰

Bij het behoud van zijn concurrentiepositie verkeert Nederland in competitie met andere landen, óók met bondgenoten. Een Nederlandse maritieme strategie kan de samenhang bevorderen in het maritieme cluster en een visie ontvouwen over de toekomst, met oog voor de verbetering van de Nederlandse concurrentiepositie.

Bondgenootschappelijke maritieme strategie

Een Nederlandse maritieme strategie zal niet in *splendid isolation* tot stand komen. Zelfs de Amerikaanse en Franse maritieme strategie benadrukken naast de bescherming van nationale belangen ook de noodzaak tot internationale samenwerking. Dit is vanzelfsprekend, aangezien geen enkel land in de wereld de complexe mondiale maritieme problematiek alléén aan kan.²¹

Het is daarom logisch dat een Nederlandse maritieme strategie naast de bescherming van nationale vitale belangen aansluiting zal zoeken bij maritieme strategieën van bondgenoten voor de bescherming van gezamenlijke belangen. Dit geldt ook voor bondgenootschappelijke strategieën, zoals *The Alliance Maritime Strategy* van de NAVO.²²

Het maritiem-strategische proces

De doelstelling van een maritieme strategie kan meerledig zijn. Vanuit een oogpunt van internationale betrekkingen kan ze gericht zijn op het optimaliseren van de nationale seapower, waarmee de regering de onderhandelingspositie van het land versterkt. Vanuit economisch perspectief kan ze maatregelen beogen die de concurrentiepositie van het land bevorderen. Vanuit veiligheidsperspectief kan ze beleid formuleren dat vitale maritieme belangen beveiligd tegen uiteenlopende dreigingen. In de volgende paragrafen ligt de nadruk op het veiligheidsperspectief.

FOTO U.S. NAVY, EL. BEAUREGARD

Een Nederlandse maritieme strategie zal niet in 'splendid isolation' tot stand komen

In een strategisch proces wil men uiteindelijk op een logisch wijze middelen laten volgen uit doelstellingen. Vanuit veiligheidsperspectief moet daarvoor eerst duidelijk worden wat de (vitale) belangen zijn die bescherming behoeven. Vervolgens is het van belang welke bedreigingen deze belangen kunnen schaden.

Als men door scenario's en *wargaming* de belangen met de bedreigingen confronteert kan

- 20 Piet Depuydt, 'Havenkranen wachten op hun prooi', *NRC Handelsblad*, 28 april 2009, p. 12.
- 21 Zie ook N.A. Woudstra, 'De Amerikaanse Cooperative Strategy for 21st Century Seapower', *Militaire Spectator* 178 (2009) (6), p. 312-322.
- 22 Deze bestaat nog als *draft* versie: *The Alliance Maritime Strategy*, draft 2, 24 november 2009 (NATO Unclassified).

men daaruit een plan van aanpak en middelen afleiden: de ingrediënten van een strategie. Eerst zal dus duidelijk moeten worden wat de Nederlandse maritieme vitale belangen zijn.

Maritieme vitale belangen

Vitale, discretionaire, essentiële en algemene belangen

De Nederlandse Defensie Doctrine en andere Nederlandse strategische documenten gebruiken te term vitale belangen, maar geven geen nadere definiëring. Tijdens een interview voor het *Marineblad* gaf de Britse schout-bij-nacht Chris Parry de volgende omschrijving:

*Vitale belangen raken de maatschappij, de stabiliteit, waarden en economie van een staat. Discretionaire belangen zijn belangen die een regering zelf bepaalt en kunnen worden ingegeven door geweten, rechtvaardigheidsgevoel, altruïsme.*²³

De Venusberg-groep gaat verder in de definiëring van belangen. Zij doet dit in relatie tot Europa, maar het kan ook op een individuele staat van toepassing zijn.

Europe's Vital Interests are those interests critical to the functioning of Europe's political, economic and social structures. If threatened such interests must be secured by all possible means, incorporating the full spectrum of military capabilities, including nuclear deterrence.

*Europe's Essential Interests are those interests essential but not critical to the functioning of vital European systems and structures. However, securing such interests does not normally require the full scale of diplomatic and economic means in the first instance. Europe's General or Milieu Interests are those interests that define the aspirations of an actor to shape the international order.*²⁴

FOTO EUR-OCEANS

Een van de vitale belangen is ecologische veiligheid

Een nota die voorafging aan de Strategie Nationale Veiligheid (2007), die hierna aan de orde komt, definieert vitale belangen als volgt:

*Een belang dat bepalend is voor de instandhouding van de territoriale, fysieke, economische en ecologische veiligheid, politieke en sociale stabiliteit en maakt dat door het deels of geheel verstoord raken of met het wegvallen van dat belang van dat belang het functioneren van de staat en samenleving in potentie of feitelijk in gevaar komt.*²⁵

Het voert te ver om alle bestaande definities voor het voetlicht te brengen. Duidelijk is wel dat in de hiërarchie van belangen de vitale belangen bovenaan staan. Ze raken het wezenlijke van een samenleving en dienen met alle mogelijke middelen beschermd te worden.

23 Interview met Chris Parry, *Marineblad*, jaargang 119, nr. 3, mei 2009, p. 25.

24 The Venusberg Group, 'Beyond 2010, European Grand Strategy in a Global Age', Bertelsmann Stiftung, Guetersloh, July 2007, p. 16-17.

25 R. de Wijk, R.S.E.V Toxopeus, e.a., 'Nationale Veiligheid Aanzet voor een interdepartementale beleidsverkenning', CCSS-rapport nr. CCSS-04-003, juni 2004, p. 18.

Strategie Nationale Veiligheid

De Strategie Nationale Veiligheid (2007) geeft aan welke vijf belangen voor Nederland als vitaal worden aangemerkt.²⁶

1. Territoriale veiligheid; het ongestoord functioneren van Nederland als onafhankelijke staat, en specifiek de territoriale integriteit van ons land. De territoriale integriteit is in gevaar bij bijvoorbeeld een dreigende bezetting van het grondgebied van het rijk door een andere mogendheid, maar ook door een terroristische aanslag.
2. Economische veiligheid; het ongestoord functioneren van Nederland als een effectieve en efficiënte economie. De economische veiligheid kan bijvoorbeeld worden aangetast als het handelsverkeer met een belangrijke buitenlandse partner uitvalt.
3. Ecologische veiligheid; het beschikken over voldoende zelfherstellend vermogen van de leefomgeving bij aantasting. De ecologische veiligheid kan in het geding komen door bijvoorbeeld verstoringen in het beheer van het oppervlaktewater, maar ook door klimaatveranderingen.
4. Fysieke veiligheid; het ongestoord functioneren van de mens in Nederland en zijn omgeving. De fysieke veiligheid staat bijvoorbeeld onder druk als de volksgezondheid wordt bedreigd door de uitbraak van een epidemie, maar ook bij een grootscheepse dijkdoorbraak of een ongeluk in een chemische fabriek.
5. Sociale en politieke stabiliteit; het ongestoord voortbestaan van een maatschappelijk klimaat waarin groepen mensen goed met elkaar kunnen samenleven binnen de kaders van de democratische rechtsstaat en gedeelde kernwaarden. De sociale en politieke stabiliteit kan in het geding zijn als veranderingen optreden in de demografische opbouw van de samenleving (bijvoorbeeld solidariteit tussen generaties), de sociale cohesie en de mate van deelname van de bevolking aan maatschappelijke processen.

Aan deze vijf vitale belangen zou vanuit rechtstatelijk oogpunt een zesde vitaal belang moeten worden toegevoegd: de internationale rechtsorde.²⁷

Het is evident dat deze Nederlandse vitale belangen een sterke maritieme component hebben. Met name de territoriale, economische en ecologische veiligheid en de internationale rechtsorde zijn nauw (maar niet uitsluitend) aan de zee gerelateerd.

Nederlandse maritieme vitale belangen

Nadere uitwerking van de vijf (of zes!) Nederlandse vitale belangen in een maritieme context levert op hoofdlijnen de volgende maritieme vitale belangen op: veiligheid van het territorium, de territoriale wateren en de Exclusieve Economische Zone (EEZ) van het Koninkrijk in Europa en de Caraïben; veiligheid van *Sea lines of communication* (SLOCs), maritieme knooppunten, scheepvaart, onderzeese kabels en pijpleidingen, havens, infrastructuur en offshore installaties; ecologische veiligheid van het mariene milieu, in het bijzonder behoud van de visstand en de verantwoorde exploitatie van bodemschatten.

Nationale maritieme belangen zullen meestal overeenkomen met bondgenootschappelijke belangen. Zo heeft Nederland belang bij een ongestoorde doorvaart door de Straat van Gibraltar, maar datzelfde geldt voor Duitsland of België. Daarnaast zou Nederland eveneens geraakt kunnen worden in louter nationale belangen. De veiligheid van de haven van Rotterdam is bijvoorbeeld een louter nationaal belang, evenals de veiligheid van de kust en de territoriale wateren.²⁸

Hoewel Nederland ongetwijfeld op hulp uit het buitenland kan rekenen als de veiligheid daad-

26 *Strategie Nationale Veiligheid* (2007), Kamerstukken II, 2006-2007, 30821, nr.1, beschikbaar op de webpagina van het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: www.minbzk.nl/105745/strategie-nationale (januari 2010), p. 10.

27 P.A.L. Ducheine, *Krijgsmacht, Geweldgebruik & Terreurbestrijding*, 2008, p. 20. Zie ook art. 90 Gw.

28 Een zuiver nationaal belang is een specifiek belang voor een staat, voor Nederland bijvoorbeeld bescherming van polders tegen overstroming. Aantasting van belangen die als 'zuiver nationaal' zijn aan te merken kan wel internationale *spill over* krijgen.

FOTO: COMAIG, S. CLEE

Veiligheid van de 'Sea Lines of Communication' behoort tot de maritieme vitale belangen

werkelijk in gevaar komt, liggen de verantwoordelijkheid en uitvoering van de beveiliging van deze belangen primair bij de Nederlandse regering. Dit geldt voor preventieve beveiliging

en capaciteit om te kunnen optreden bij aanvallen, aanslagen of veiligheidsincidenten.

Bedreigingen en risico's

Nu de Nederlandse maritieme vitale belangen op hoofdlijnen zijn geïnventariseerd is het de vraag welke bedreigingen deze belangen kunnen schaden. Dreigingen kunnen niet worden losgekoppeld van het risico waarmee ze gepaard gaan.²⁹ Zo is voor Nederland momenteel het risico van een terroristische aanslag groter dan dat van een interstatelijk conflict.³⁰ Immers, de kans op het laatste is zeer gering (hoewel het effect groot zou kunnen zijn).

Soorten dreigingen kunnen over een lange periode constant zijn. Risico's zijn tijdgevoeliger. Een dreiging met een laag risico kan over tien jaar een hoog risico hebben.

Indelingen in dreigingscategorieën zijn in zekere zin arbitrair. De Strategie Nationale Veiligheid onderkent drie categorieën: 'klassieke' dreigingen, sociaal-economische dreigingen en natuurlijke dreigingen.³¹ Maar vanuit internationaal-maritiem perspectief heeft de volgende indeling de voorkeur: statelijke dreigingen, niet-statale dreigingen en ecologisch dreigingen. Deze zullen kort de revue passeren.

Statale dreigingen

Een aanval van een staat op Nederlands of bondgenootschappelijk grondgebied is thans niet waarschijnlijk.³² Mondiale bevolkingsgroei en schaarste aan grondstoffen, energie en water zouden in de toekomst echter wel aanleiding kunnen geven tot interstatelijke spanningen. Veel staten kennen geen democratisch bestel en geen *checks and balances* die machtsmisbruik in het Westen beperken. Individuele machthebbers kunnen in korte tijd de loop van de geschiedenis naar hun hand zetten.

Zo combineert China een grote bevolking met een sterke economische groei, en ontbeert een parlementaire democratie. China is bezig met maritieme expansie en moderniseert zijn vloot. Het land heeft de afgelopen tien jaar dertig onderzeeboten aangeschaft en ontwikkelt lange-afstand rakettechnologie. De mogelijkheden van *power projection* door de Chinezen blijven vooralsnog beperkt.³³

29 Risico = kans x effect. Zie *Strategie Nationale Veiligheid* (2007), Kamerstukken II 2006-2007, 30821, nr. 1, beschikbaar op de webpagina van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, www.minbzk.nl/105745/strategie-nationale (januari 2010), p. 15.

30 Het actuele dreigingsniveau van een terroristische aanslag is te vinden op de website van de Nationaal Coördinator Terrorismedbestrijding: www.nctb.nl.

31 *Strategie Nationale Veiligheid* (2007), Kamerstukken II 2006-2007, 30821, nr.1., beschikbaar op de webpagina van het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties: www.minbzk.nl/105745/strategie-nationale (januari 2010), p. 12.

32 Men zou kunnen betogen dat van Venezuela een dreiging uitgaat naar de Nederlandse Antillen en Aruba. Dit valt echter buiten het bestek van dit artikel.

33 Frank Hoffman, 'From Preponderance to Partnership: American Maritime Power in the 21st Century', november 2008, p. 9.

Van China gaat nog geen directe militaire dreiging uit, maar de strategische balans zal in de toekomst wel bewaard moeten blijven. Andere staten, zoals Noord-Korea en Iran, kunnen eveneens een bedreiging voor de wereldvrede vormen, vooral door de ontwikkeling van nucleaire programma's en rakettechnologie.³⁴ Ontwikkelingen in Rusland en Pakistan zijn omgeven met grote onzekerheid. Hoewel het Westen lange tijd vrede kent, is het gevaar van interstatelijk geweld elders in de wereld niet geweken.

Niet-statelijke dreigingen

Niet-statelijke dreigingen zijn de *new threats* die William Pendley noemde. Hij merkt hierover op dat radicale islamitische terroristische organisaties en de proliferatie van (massavernietigings)wapens de grootste dreigingen vormen. De bestrijding ervan zou dan ook de hoogste prioriteit moeten hebben. Zeeroverrij, drugstransporten en andere illegale activiteiten zijn van tweede orde en zouden daardoor een lagere prioriteit kunnen krijgen.³⁵

Niet-statelijke dreigingen kenmerken zich door hun asymmetrische karakter. De aanslagen op USS Cole en MV Limburg zijn daarvan voorbeelden. Met de proliferatie van kennis en wapens kunnen niet-statelijke actoren echter de beschikking krijgen over wapens die vroeger alleen in handen van staten waren. Hezbollah maakte bij de aanval op de Hanit gebruik van een Chinese anti-schip raket C-802 (SS-N-8 Saccade) vanaf de kust.³⁶ Drugskartels hebben al bewezen dat ze met onderzeeboten kunnen opereren.³⁷ Terroristennetwerken zouden hier eveneens gebruik van kunnen gaan maken. Eén van de meest zwarte scenario's die men zich kan voorstellen is een kernwapen in de handen van Al Qaida.

Wapens vormen een dreiging, maar kunnen niet los worden gezien van hun overbrengingsmiddelen. Ballistische raketten kunnen het overbrengingsmiddel zijn van massavernietigingswapens. De ontwikkeling en inzet daarvan is voorbehouden aan staten, omdat daar territorium, hoge investeringen, veel tijd en kennis voor benodigd zijn.

Een standaard zeecontainer van 20 voet (6,1 meter) is daarentegen een goedkoop en moeilijk detecteerbaar overbrengingsmiddel. Van de tientallen miljoenen containers die over zee zwerven is één voldoende voor het plegen van een aanslag met een chemische, bacteriologische, radiologische of nucleaire (CBRN) lading in een haven.

Ecologische dreigingen

Recent is er meer aandacht voor de vervuiling van de wereldzeeën. Zichtbare vormen daarvan zijn de *Western Garbage Patch* en *Eastern Garbage Patch*; twee opvallende verzamelgebieden van langzaam ronddraaiend drijfvuil in de Grote Oceaan. Deze 'plastic soep' beslaat

Chemische vervuiling. Sinds kort is er meer aandacht voor vervuiling van de wereldzeeën

een oppervlak ter grootte van de VS. Het plastic leidt tot de dood van duizenden vogels en komt door desintegratie uiteindelijk in de voedselketen terecht.³⁸

De niet-zichtbare vervuiling bestaat uit giftige organische en anorganische chemicaliën, deels oplosbaar in water, die afkomstig zijn van illegale dumpingen.

34 Jaarverslag Militaire Inlichtingen en Veiligheidsdienst (MIVD) 2008, p. 30.

35 William T. Pendley, 'The new maritime strategy, a lost opportunity', *Naval War College Review*, Spring 2008, Vol 61, no. 2, p. 62.

36 M. Steketeer, 'Vanuit de lucht is Hezbollah niet te verslaan', *NRC Handelsblad*, 17 juli 2006, p. 3.

37 M. Steketeer, 'Drugsmokkel per duikboot', *NRC Handelsblad*, 24 augustus 2007, p. 4.

38 Frans van der Helm, 'Vliegende flessendoppen', *NRC Handelsblad*, 28 november 2009, p. M26.

Een andere dreiging is overbevissing. De visstand ontwikkelt zich op rampzalige wijze. Sinds de jaren vijftig is bijna veertig procent van de commercieel interessante vissoorten door overbevissing tot minder dan een tiende van zijn oorspronkelijke aantal gereduceerd. De visconsumptie in de westerse wereld is alleen mogelijk door import uit ontwikkelingslanden, waardoor de mensen daar een goede eiwitbron kwijtraken. En viskweek is verkwistend, omdat daarvoor veel vismeel wordt gebruikt, gemaakt van vissen die al eetbaar waren.³⁹

Naast ecologische dreigingen als gevolg van menselijk handelen bestaat er de dreiging van natuurrampen. Orkanen, tsunami's, andere overstromingen en vulkaanuitbarstingen kunnen een groot gevaar opleveren voor de vaak dichtbevolkte kustgebieden.

Gevolgen van de maritieme status voor Nederland

Nederland is de zestiende economische macht in de wereld en heeft een sterke maritieme inslag. Ons land heeft niet alleen een reeks maritieme vitale belangen, maar kan invloed aanwenden in internationale betrekkingen door eigen seapower. Deze positie brengt de verantwoordelijkheid met zich mee om bij te dragen aan de mondiale maritieme veiligheidsarchitectuur.

Door toenemende dreigingen en afnemende middelen ontstaat een veiligheidswig in het maritieme domein. Voor *free rider* gedrag, waarbij bondgenoten meeliften op de veiligheidsinspanningen van de Verenigde Staten, zal steeds minder ruimte zijn, aangezien de US Navy, die onder president Reagan nog uit 600 schepen bestond, inmiddels tot 275 schepen is gekrompen.⁴⁰ De positie van Nederland brengt taken met zich mee die volgen uit de bedreigingen van vitale maritieme belangen.

FOTO G. VAN OOSBREE

Een Nederlandse reservist bewaakt treinen met Amerikaans materieel in de haven van Rotterdam (2003)

Klassieke militaire taken

De Amerikaanse *Cooperative Strategy for 21st Century Seapower* benadrukt het bewaren van de strategische balans in de wereld. Deze balans kan alleen bewaard blijven in samenwerking met bondgenoten. Het meest geëigende bondgenootschap voor de collectieve verdedigings-taak lijkt nog steeds de NAVO te zijn, dankzij de leidende rol die de VS daarin heeft. Standaardisatie is een sterke troef in handen van de NAVO, zodat eenheden uitwisselbaar zijn. Taakspecialisatie is overigens denkbaar. Zo heeft Nederland hoogtechnologische expertise op het gebied van de bestrijding van ballistische raketten en onderzeeboten.

Bondgenootschappelijk belang is tevens Nederlands belang. In coalitieverband zal Nederland

³⁹ 'De zee voorziet niet in vis voor iedereen', *NRC Handelsblad*, 17 maart 2009, sectie wetenschap, p. 8.

⁴⁰ F. Hoffman, 'From Preponderance to Partnership: American Maritime Power in the 21st Century' (november 2008) p. 3., beschikbaar op de webpagina van Police Archive: www.policyarchive.org (januari 2010).

De positie van Nederland als zestiende economische macht ter wereld brengt de verantwoordelijkheid met zich mee om bij te dragen aan de mondiale maritieme veiligheidsarchitectuur

in staat moeten zijn om te allen tijde te voorkomen dat rivaliserende mogendheden SLOCs of maritieme knooppunten kunnen afsluiten. De strategische waarde van onderzeeboten is van cruciaal belang om dit te voorkomen. Aangezien een substantieel deel van het transport op zee op weg is naar Rotterdam en de andere Nederlandse havens, zal ons land naar rato verantwoordelijkheid moeten nemen in de collectieve verdediging. De klassieke militaire taken van afschrikking, dwang en oorlogvoering vergen maritiem-militaire middelen die volledig *compatible* zijn met bondgenoten, en waarmee Nederland zijn vitale belangen tot in het hoogste geweldsspectrum kan verdedigen.

Politiële taken

De niet-statelijke en ecologische dreigingen brengen laag in het geweldsspectrum een veelheid aan taken met zich mee. Bestrijding van terrorisme, wapenproliferatie, mensensmokkel, smokkel van drugs en andere goederen, dumping van giftig afval en overbevissing vereisen een fijnmazig netwerk van controle en repressie op de wereldzeeën.

Zoals uit de paragraaf over dreigingen volgt, kunnen deze *constabulary* (politiële) taken een militair karakter krijgen. Operaties die aanvankelijk laag in het geweldsspectrum beginnen kunnen escaleren als niet-statelijke actoren

over moderne wapens beschikken. Escalatie-dominantie bij deze taken is daardoor cruciaal.

Bij de verdediging tegen terrorisme en wapenproliferatie is 'verdediging in diepte' essentieel. Als een schip met een CBRN wapen eenmaal in Rotterdam ligt, is het te laat. Een uitgebreid internationaal inlichtingennetwerk zal de ongeveer 40.000 koopvaardij schepen in de wereld moeten kunnen volgen. Verdachte schepen moeten ruim voor dat zij Europa bereiken worden doorzocht.

De Europese Unie zou veel van deze taken kunnen coördineren, in navolging van de EU Naval Force *EUNAVFOR Atalanta* in de strijd tegen zeerovers bij Somalië. Deze eerste maritieme EU-missie dient sinds december 2008 het gezamenlijk belang van de Europese landen om de wateren rond Somalië veiliger te maken. Welke regionale organisatie de coördinatie ook op zich neemt, de lidstaten zullen samenstellende maritiem-militaire eenheden leveren. Als maritieme mogendheid zal Nederland daarin een proportionele rol op zich moeten nemen.

Juridische kaders

De niet-statelijke en ecologische dreigingen confronteren de wereldgemeenschap met verouderde juridische kaders voor de bescherming

41 P.J.J. van der Kruit, *Maritime Drug Interdiction in International Law*, 2007, p. 30.

van de wereldzeeën, waardoor maritiem politieoptreden nu nog vaak een juridische grondslag mist. Een leidend principe is nog steeds dat jurisdictie over zeeschepen nauw verbonden is met de vlaggenstaat, waardoor andere staten niet onder alle omstandigheden kunnen optreden tegen illegale activiteiten.⁴¹

Binnen de territoriale wateren is de rechtsmacht van staten even sterk als op land. Dat betekent dat staten daar met alle rechtsmiddelen kunnen optreden tegen illegale activiteiten, waaronder olielozingen of illegale visserij. Buiten de territoriale wateren nemen de rechtsmacht én belangen van staten echter af, tot in de volle zee, waar ze nauwelijks jurisdictie hebben. Het leerstuk van het recht van de vrije zee van Hugo de Groot leidt ertoe dat de volle zee van iedereen is of, zo men wil: van niemand.⁴²

In de tijd van Grotius had dit vrijwel alleen voordelen. De vrijheid van navigatie was zo voor iedereen gewaarborgd en geen enkele staat kon de zeeën claimen. Maar deze vrijheid heeft een keerzijde gekregen. In volle zee kunnen schadelijke activiteiten plaatsvinden zonder dat ertegen opgetreden wordt, omdat er een juridisch vacuüm heerst en niemand daar verantwoordelijk is.

Het huidige Zeerechtverdrag, dat dateert uit 1982, biedt geen juridische basis voor het bestrijden van tal van schadelijke activiteiten in volle zee. Schepen, dus ook schepen van malafide eigenaren, genieten daar vrijwel volledige immuniteit, afgezien van de verdenking van een beperkt aantal illegale activiteiten zoals zeeroverij en slavenhandel.⁴³ Tal van schadelijke activiteiten zijn weliswaar 'illegaal' in de nationale wetgeving van de meeste kuststaten, maar kunnen in volle zee niet worden vervolgd omdat daar geen afdwingbare strafbepalingen bestaan in het internationale recht.

Naast het leveren van een inspanning door maritiem politieoptreden in volle zee zullen de

Verenigde Naties hiervoor dus ook de juridische kaders moeten scheppen. Nederland, met Den Haag als officieuze internationaal juridische hoofdstad van de wereld, zou hierin weer het voortouw kunnen nemen, vierhonderd jaar na Grotius' *Mare Liberum*.

Tot besluit

In Nederland ontbreekt een nationale maritieme strategie, ondanks de prominente positie die ons land inneemt als maritieme mogendheid. Gebrek aan samenhangend beleid kan leiden tot verlies aan concurrentiepositie, verminderde invloed in internationale betrekkingen en schade aan vitale belangen.

De maritieme bedreigingen beperken zich overigens niet tot Nederland. Samen met bondgenoten zal Nederland de strategische balans moeten bewaren in de mondiale interstatelijke verhoudingen. Niet-statelijke actoren hebben door juridische vrijheden en gebrek aan controle op zee grote manoeuvreerruimte voor terroristische en criminele activiteiten. Tevens zou zich een onomkeerbare ecologische ramp kunnen voltrekken als er wereldwijd geen maatregelen worden getroffen ter bescherming van het mariene milieu.

Nederland kan hierbij niet aan de zijlijn staan. Een land dat veel aan de zee verdient, zal veel aan de zee moeten teruggeven. Als vooraanstaande maritieme natie zal Nederland actief kunnen participeren in de ontwikkeling van nieuw zeerecht. Ons land heeft ook een verantwoordelijkheid voor het leveren van middelen voor de naleving daarvan.

Een maritieme strategie beoogt een afstemming van (schaarse) maritieme middelen op de bescherming van vitale belangen volgens een samenhangend plan van aanpak. Dat een maritieme strategie aansluit bij het beleid van bondgenoten spreekt voor zich. Door globalisering is het belang van de zee toegenomen. De maritieme belangen en de uitdagingen van de 21-ste eeuw zijn te groot om langer te wachten met een geïntegreerde maritieme strategie. ■

42 Hugo de Groot, *Mare Liberum*, Leiden 1609.

43 United Nations Convention on the Laws of the Seas (UNCLOS) III, 1982, art. 99 en 100.

Washandjes eerst

L. Polman

Ruim een maand na de aardbeving is Haïti alweer uit onze kranten verdwenen, maar heeft nog steeds pas een kwart van de slachtoffers in het verwoeste Port-au-Prince een stukje zeil gekregen om onder te wonen en iets meer dan de helft heeft eenmaal één zak rijst in ontvangst mogen nemen. En dat terwijl de hemel boven de stad vanaf *dag 1* zwart zag van de vliegtuigen.

Als je hulporganisaties vraagt waarom de operatie zo tergend langzaam op gang komt, dan wijzen ze onder meer naar Amerikaanse militairen. Die hadden de controle over het vliegveld van Port-au-Prince overgenomen en gaven voorrang aan militaire vluchten. Broodnodige hulpvluchten stuurden ze helemaal naar Santo Domingo in het buurland, de Dominicaanse Republiek. De Franse minister van Buitenlandse Zaken Kouchner diende er zelfs een officiële klacht over in bij het Amerikaanse *State Department*, toen een vliegtuig met een Frans veldhospitaal aan boord niet had mogen landen. 'Washington heeft het vliegveld geannexeerd,' brieft hij. Artsen zonder Grenzen was ook woest. Vijf AzG-vliegtuigen werden naar Santo Domingo gestuurd. Om toch amputaties te kunnen verrichten hadden de artsen dan maar zaagjes gekocht bij lokale ijzerhandelaren in de stad. De Amerikaanse militaire zelfzucht kostte Haïtiaanse mensenlevens, zeiden de artsen.

Uit het register waarin alle luchtverkeer van en naar Port-au-Prince sinds de beving wordt bijgehouden, blijkt het verhaal anders te liggen. Journalisten van het persbureau AP mochten de administratie inzien. Op de eerste dag dat Amerikaanse militairen het vliegveld overnamen, waren van de 48 Amerikaanse vliegtuigen die landden meer dan de helft militair. De militairen verdedigden dat met het argument dat het vliegveld nu eenmaal *secured* moest worden en dat er dus militaire mankracht en uitrustingen binnengevlogen moesten worden. Vanaf *dag 2* claimde het leger echter nog maar 20 procent van de beschikbare *landing slots*. De resterende 80 procent kon worden gereserveerd via een systeem dat voor iedereen open-

stond. Wie naar Port-au-Prince wilde komen, belde naar een speciaal nummer en reserveerde een slot. Daarbij gold dat wie het eerst kwam, het eerst maalde.

Wat toen gebeurde, zou grappig zijn geweest als het niet om mensenlevens zou zijn gegaan. Vrijwel iedereen die het reserveringsnummer belde beweerde dat zijn komst naar Haïti absoluut noodzakelijk en zeer urgent was, vertelde luchtmachtkapitein Justin Longmire tegen AP. Longmire coördineerde de vluchtschema's in die dagen. 'Was het aan mij om te bepalen wie het belangrijkste en wie onbelangrijk waren? Nee,' zei hij. Met als gevolg dat een NGO met een lading washandjes voor de slachtoffers eerder landde dan een NGO met drinkwater; dat leden van de Amerikaanse Senaat eerder landden dan een vliegtuig vol chirurgen; dat filmster John Travolta zijn privé-Boeing aan de grond kon zetten met leden van 'zijn' Scientology Kerk aan boord en dat CNN-verslaggever Anderson Cooper en een lading luiers uit Canada wel konden landen en een Noors veldhospitaal maar voor de helft. Vliegtuigen met de andere helft aan boord moesten uitwijken naar Santo Domingo.

Tel daarbij op dat er in Port-au-Prince maar ruimte was voor tien grote vliegtuigen om te parkeren, dat sommige vliegtuigen met te weinig brandstof kwamen om weer te kunnen vertrekken, dat tonnen hulpgoederen uit vliegtuigruimen te voorschijn kwamen zonder dat iemand wist voor wie die waren en dat een paar honderd gereserveerde landing slots ongebruikt bleven omdat vliegtuigen niet kwamen opdagen. En tel ook op de massa's journalisten en hulpverleners die op het vliegveld bleven wonen omdat ze niet wisten waar ze anders heen moesten.

Na een halve eeuw van hulpoperaties heeft de hulpwereld zijn prioriteiten nog steeds niet vastgesteld. Volgende keer dan toch maar zo'n luchtmachtkapitein om uit te leggen dat washandjes en John Travolta beter even kunnen wachten? ■

Instant celebrity

dr. M.F.J. Houben – luitenant-kolonel der mariniers*

Er zijn nogal wat bedrijven die lijden onder een tekort aan mediabelangstelling. De mediabelangstelling voor Defensie is gelukkig groot. De meeste mensen hebben, net als over het Nederlands elftal, een mening over Defensie en de ingezette militairen. Een positieve verklaring is dat Defensie een mediagenieke omgeving biedt, visueel interessant is en er volop actie en beweging is. Een negatieve verklaring is dat Defensie altijd goed is voor een schandaal. Er zullen altijd journalisten blijven die ‘voor eens en voor altijd’ de beerput bij Defensie willen openbreken.

Defensiemedewerkers werken en wonen in een glazen huis. Hierdoor is Defensie gemakkelijk aan te vallen. Defensiewerk is mensenwerk. Defensiemedewerkers zijn de kracht van de organisatie, maar ook de valkuil: er is altijd wel iemand die iets kan worden verweten, een nieuwswaardig iets of iemand. Een willekeurige donderdagmorgen in februari: Defensie is maar liefst acht keer in het nieuws.

Ook bij militaire operaties is de aanwezigheid van de pers een gegeven. Soms lijkt het erop dat televisieploegen die rechtstreeks verslag doen zich een plek in het beslissingsproces van commandanten hebben verworven. Nederlanders treden dit probleem met kenmerkende nuchterheid tegemoet, maar Amerikanen spreken over ‘winning the war in Washington’. Het gaat om het creëren van de juiste perceptie bij politici, beleidsmakers en de ‘folks back home’. De vraag welke effecten de aanwezigheid van een televisieploeg heeft op het optreden van een militaire eenheid, is interessant.

Enkele effecten zijn bekend:

- ‘Realtime feedback’. Beelden en interactieve dialogen zijn cruciale elementen van een CNN-oorlog. Met andere woorden: de publieke af- of goedkeuring is direct bekend.
- Toeschouwers worden deelnemers, en deelnemers worden toeschouwers. Militairen die tijdens de Golfoorlog televisie keken zagen hoe hun familie hen zag televisiekijken...
- Mensen hebben de neiging om datgene wat zij als ‘videoclip’ voorgeschoteld krijgen, voor waar aan te nemen. Met als gevolg dat conflicten die geen geschikt beeldmateriaal opleveren, politieke ‘echtheid’ missen.
- Woordvoerders komen geloofwaardig over wanneer ze een veilige (vriendelijke, aardige, eerlijke en rechtvaardige), gekwalificeerde (ervaren, goed geïnformeerde) en dynamische (actieve, energieke) indruk maken. Het ligt daarmee voor de hand dat Defensie (zwaar) moet investeren in deze categorie en een ‘gestaald kader’ van woordvoerders moet ontwikkelen.

Mediatisering

Henk Hofland was van mening dat ‘als filmen mogelijk is, dan is niet alleen geschiedenis mogelijk maar vervalsing waarschijnlijk’. De permanente aanwezigheid en aandacht van de media voor alles wat Defensie doet (of nalaat) heeft invloed op de uitvoering van het werk. Niet alleen het uitvergroten van gebeurtenissen, het instant verantwoording moeten afleggen hebben invloed op militaire operaties en de opstelling van de individuele militair. De mediatisering van militair optreden heeft natuurlijk ook gevolgen voor de politieke perceptie en het maatschappelijk draagvlak van Defensie. Mediatisering is volgens Hofland het ‘proces waarbij mensen, feiten en ontwikke-

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van kolonel (KL) Frans Matsers en luitenant-kolonel der mariniers Marc Houben.

lingen ondergeschikt worden gemaakt aan de media, respectievelijk zich anders voordoen, anders worden belicht en gearrangeerd, anders geregisseerd dan bij afwezigheid van de media het geval was geweest.' Het doel van de media is een 'kwadratuur van de werkelijkheid'.

Dat de mediatisering van Defensie echt iets veranderd heeft, werd de Britse krijgsmacht pas duidelijk toen in maart 2007 een Brits boardingteam van HMS Cornwall door Iraanse autoriteiten werd gearresteerd. Het boardingteam van de *Royal Navy* zou zich zonder toestemming in de Iraanse territoriale wateren hebben begeven. Het marinepersoneel werd overgebracht naar een Iraanse legerbasis en aan de pers getoond. Koortsachtig overleg volgde, waarna de militairen op 23 maart geheel onverwacht werden vrijgelaten.

Het Britse ministerie van Defensie (MoD) droeg al in een vroeg stadium de regie van de media-aandacht over aan het Britse CZSK, maar dit operationeel commando bleek geheel niet voorbereid op de 'tsunami' van media-aandacht die het te verwerken kreeg. Er was onvoldoende personeel beschikbaar, en het personeel dat er was bleek incompetent, procedures deugden niet, enzovoort. Zowel de Britse regering als het Britse publiek ervaarde de omgang met de media door het Britse ministerie van Defensie en de *Royal Navy* als dramatisch slecht, wat een grote reputatieschade voor de marine tot gevolg had.

Een Britse vlagofficier omschreef deze omgang zelfs als 'de grootste public relations ramp in de geschiedenis van de *Royal Navy*'. Dit was voor het *House of Commons* voldoende reden om een onafhankelijk onderzoek te gelasten. Tony Hall, een voormalig directeur van de BBC, voerde het onderzoek uit. Volgens Hall is een adequate 'media handling' een balanceeract, waarbij een evenwicht dient te worden gevonden tussen: 'our responsibilities to support our people and their families; 'to safeguard the security of our people and operations'; 'to protect the reputation of the Services'; en ten tweede 'to meet the requirements of transparency in a demanding media environment'. Ik geef deze

overwegingen in het Engels om zo dicht mogelijk bij de Britse sentimenten te blijven.

Celibrityosis

Een opvallend aspect is dat de media-aandacht niet zozeer uitging naar de feiten, het 'hoe en waarom' van de gijzeling maar veel sterker naar 'human interest' verhalen. Als drager van die verhalen werden 'instant celebrities' gecreëerd (in dit geval de jongste vrouwelijke matroos). Nadat de individuele militairen waren geïdentificeerd en hun namen in de pers waren vrijgegeven, werden de families van de betrokken militairen snel gelokaliseerd en onder druk gezet door de media. Sommige media sloegen hun kamp op, 'op de stoep' van de woning van de familie en boden veel geld voor persoonlijke en ooggetuigenverslagen. Hoewel het Britse ministerie zogenoemde 'media shielders' inzette, die de media bij de families moesten weghouden, voelden de families zich overdonderd door alle media-aandacht. De Britse militairen werden uiteindelijk – maar toch voor de Britse autoriteiten onverwacht – vrijgelaten op Witte Donderdag. Als gevolg van het Paasweekeinde waren de militaire autoriteiten en mediaprofessionals onvoldoende betrokken (lees: 'in control'), waardoor het beeld kon ontstaan dat binnen het MoD de media handling op zijn beloop werd gelaten.

Hall kwalificeert dit als 'a collective failure of judgement'. Het rapport besluit met enkele aanbevelingen: een centrale regie over de media handling van begin tot eind; de versterking van de media-afdeling binnen het MoD; erkenning van de media focus op 'human interest' en de creatie van 'instant celebrities' om die verhalen te dragen; meer aandacht voor de families van het betrokken personeel; en een verbod op het 'verkopen' van ooggetuigenverslagen door actief dienende militairen.

Ervan uitgaande dat een mediaramp altijd op de loer ligt en ook wij, gewild of ongewild, 'instant celebrities' kunnen worden, doet Nederland er verstandig aan zijn voordeel te doen met de medialessen van het Cornwall-incident. Het leergeld is in dit geval reeds door de Britse marine betaald. ■

Schrijftalent gezocht!

In deze uitgave is plaats gemaakt voor een gastcolumn. Ditmaal een bijdrage van T.J.A. Collas, die ingaat op de huidige rol van reservisten voor de Nederlandse krijgsmacht. De redactie daagt andere lezers uit om ook een column te schrijven voor de Militaire Spectator. De keuze van het thema is vrij, maar het moet wel passen binnen de formule van het blad. Voorwaarde voor plaatsing is dat de redactie uw boodschap relevant acht voor de lezers. Verder moet uw verhaal in niet meer dan

duizend woorden voor het voetlicht worden gebracht. U kunt uw bijdrage sturen naar de bureauredactie (zie colofon). Wij zijn erg benieuwd wie zich geroepen voelt om te reageren. Uiteraard zijn we ook nieuwsgierig naar de thema's die u onder de aandacht van de lezers wilt brengen. Uw bijdrage wachten we dan ook met belangstelling af.

De hoofdredacteur

'To be a reservist is to be twice a citizen'

T.J.A. Collas – soldaat der eerste klasse (R)*

In deze bijdrage wil ik de rol van reservisten aan de orde stellen. Allereerst schets ik een profiel van de reservist, zijn taken, en de verandering hierin door de missie in Afghanistan. Vervolgens stel ik gevoelens van onvrede bij Nederlandse reservisten aan de orde en tot slot bespreek ik het nieuwe Nederlandse reservistenbeleid.

Reservisten: taken en profiel

Er zijn twee soorten reservisten in de Nederlandse krijgsmacht: Reservisten Specifieke Deskundigheid (RSD) en Reservisten Militaire Taken (RMT). RSD'ers bieden specifieke kennis die de landmacht niet of onvoldoende in huis heeft op juridisch, economisch en bouwtechnisch gebied. Deze reservisten nemen vooral deel aan missies in het buitenland. Daarnaast bieden ze op incidentele basis ondersteuning aan civiele en militaire autoriteiten in Nederland.¹

De tweede groep reservisten bestaat uit ongeveer 3000 RMT'ers. Hun kerntaak is het bewaken en beveiligen van het Nederlandse

grondgebied. U kunt hierbij denken aan bewakingsdiensten aan kazernepoorten, beveiliging van vitale installaties tegen terroristische dreigingen en hulpverlening bij rampenbestrijding zoals watersnood en de MKZ-crisis.²

Maar wie zijn dan die reservisten? Vaak gaat het om goed opgeleide, maar vooral zeer gemotiveerde, betrokken personen. Ze willen graag deel uitmaken van een professionele organisatie om zo hun bijdrage te kunnen leveren aan de samenleving. Door hun achtergrond en ervaring in de burgermaatschappij kunnen ze een soort dubbelrol vervullen. Enerzijds vangen ze de zware belasting voor Defensie op; anderzijds kunnen ze in hun burgerfunctie optreden als ambassadeur voor Defensie.

Onbehagen

Toch bestaan er bij veel reservisten gevoelens van onbehagen, zowel bij officieren als manschappen. Dit onbehagen betreft de behandeling van hun beroepscollega's op uiteenlopende gebieden, zowel rechtspositioneel, functioneel als emotioneel.³

Veel regelingen voor het reservepersoneel worden bedacht en uitgevoerd door (bijna) uitsluitend beroepspersoneel. Dit zorgt ervoor dat bepaalde zaken die rondom reservisten worden geregeld en uitgevoerd, de motivatie van deze militaire ambtenaren verlaagt. Ik noem een paar voorbeelden van situaties waar zaken mis gaan. Ongevraagde en ongewenste herinde-

* De auteur studeert politicologie aan de Radboud Universiteit Nijmegen en volgt momenteel een interne minor Krijgswetenschappen aan de KMA te Breda.

1 Zie hiervoor onder meer *November Romeo: Korpsblad voor de Nationale Reserve*, september 2009, pp. 4-5; november 2009, pp. 6-7; december 2009, pp.10-11.

2 Ministerie van Defensie. *Reservist Specifieke Deskundigheid*. http://www.defensie.nl/landmacht/personeel/reservisten/reservist_specifieke_deskundigheid. Geraadpleegd op 11-01-2010.

3 Ministerie van Defensie. *Korps Nationale Reserve*. http://www.defensie.nl/landmacht/personeel/reservisten/reservist_militaire_taken/korps_nationale_reserve. Geraadpleegd op 11-01-2010.

lingen; nauwelijks of slechts beperkte inzet van reservisten – en dan voornamelijk in nachtdiensten of op zon- en feestdagen – de behandeling door beroepspersoneel en onduidelijkheid over plaatsingen.

Hier gaat een grote demotiverende werking van uit. En aangezien de werkzaamheden van reservisten op vrijwillige basis plaatsvinden, zullen ze alleen beschikbaar blijven voor Defensie wanneer ze genoeg motivatie en voldoening krijgen voor hun inzet. Maar op deze wijze wordt geen recht gedaan aan de professionele kwaliteiten van reservisten.⁴

Veranderende rol voor de reservist

Het nieuwe reservistenbeleid, opgesteld in 2009, is erop gericht om reservisten meer en langer in te zetten voor uitzendingen en nieuwe taken. Twee belangrijke begrippen hierbij zijn *frontfill* en *backfill*. Onder 'frontfill' valt de uitbreiding van het reservistenbestand en een intensievere wijze van inzet, bijvoorbeeld reservisten die aan de slag gaan als liaisonofficier, monteur, juridisch adviseur of fotograaf.⁵

Onder 'backfill' verstaat men het (tijdelijk) opvullen van een functieplaats die openvalt wanneer de beroepsmilitair wordt uitgezonden. Redenen hiervoor zijn hoge werkdruk voor de eenheden rondom een uitzending en een tekort aan beroepspersoneel. Deze tijdelijke opvulling vond overigens al op incidentele basis plaats, maar maakt nu deel uit van het beleid.

Veel reservisten hebben gebruik gemaakt van de mogelijkheden die frontfill en backfill hen kunnen bieden. Functies van uitgezonden militairen zijn tijdelijk ingenomen en ook reservisten militaire taken gaven aan dat ze voor uitzending in aanmerking wilden komen. Dankzij de competenties die ze opgedaan hebben als burger, aangevuld met hun militaire kennis, bieden zij uitkomst aan een organisatie die kampt met grote tekorten. Mijns inziens zou Defensie zich als professionele organisatie ernstig tekort doen door niet optimaal gebruik te maken van dit potentieel aan kracht en kennis.

Toekomst

Staatssecretaris De Vries heeft aangegeven dat reservisten in de toekomst vaker in actie zullen komen, zowel in Nederland als in missiegebieden. Reservisten kunnen de uitgezonden militairen vervangen en tekorten, waar nodig, aanvullen. De inzet van reservisten in missiegebieden zal de komende jaren stijgen van 1,3 naar 2,5 procent.⁶ Op jaarbasis worden nu 900 reservisten ingezet.

Om de verhoogde inzet aan te kunnen zal Defensie 400 extra reservisten specifieke deskundigheid werven uit de *pool* van huidige reservisten door hun competenties zichtbaar te maken en aanvullende opleiding te verzorgen. Daarnaast zal de inzetduur in missiegebieden verlengd worden tot ten minste drie maanden. Bij deze langere inzet zal de werkgever van de reservist een vergoeding krijgen van ongeveer 50 euro per dag voor de gehele inzetduur van zijn of haar werknemer.⁷ Dit lijkt een goed middel om ook de werkgever tevreden te stellen met de bijzondere functie van diens werknemer.

Het lijkt mij een goede zaak dat Defensie meer aandacht gaat besteden aan haar reservisten. Deze mensen hebben vaak goede kennis in huis en hebben door overtuiging en maatschappelijke betrokkenheid gekozen voor een militair beroep in deeltijd.

Ik spreek dan ook de hoop uit dat het nieuwe reservistenbeleid zal zorgen voor een kentering in het huidige denken over reserve-eenheden. Tevens hoop ik dat er meer waardering zal ontstaan voor actieve reservisten vanwege de ondersteuning die zij op dit moment bieden aan parate eenheden. 'To be a reservist is to be twice a citizen', zoals de Britse staatsman Churchill zei. Een reservist maakt die dubbelrol meer dan waar. ■

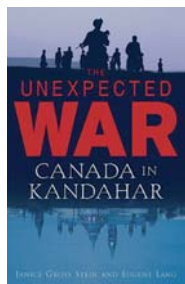
4 Verheijen, W.J.M. *De Reserve officier*. Koninklijke Vereniging van Nederlandse Reserve Officieren. 2009-1. pp. 3,5-7.

5 Ibid.

6 Ministerie van Defensie. *Defensiekrant*, nummer 41, 19 november 2009, pag. 1.

7 De Vries, J.G. *Brief aan de voorzitters van de Eerste en Tweede Kamer inzake het reservistenbeleid*, 12 november 2009.

The Unexpected War

Canada in Kandahar
Door Janice Gross Stein en Eugene Lang
Toronto (Penguin Group) 2007
348 blz.
ISBN 9780143055372
€ 21,95

In de zuidelijke Afgaanse provincie Kandahar zijn ruim 2.500 Canadese ISAF-militairen werkzaam. De Canadese regering heeft besloten deze uitzending in 2011 te beëindigen. Het is de vraag of de rede van president Obama op 1 december 2009 aan de militaire academie in West Point, waarin hij de ISAF-lidstaten opriep om in navolging van de Amerikanen de militaire en civiele bijdrage uit te breiden, de Canadezen nog kan bewegen het regeringsbesluit te heroverwegen. Als we Janice Gross Stein en Eugene Lang, de auteurs van *The Unexpected War*, mogen geloven, is de invloed van de Amerikanen op de Canadese buitenlandse politiek zo dominant dat voortzetting van de Canadese missie niet uitgesloten moet worden.

Besluitvorming

Gross Stein en Lang beschrijven in *The Unexpected War* het politieke besluitvormingsproces dat heeft geleid tot de Canadese militaire bijdrage in Afghanistan, de rol van de militaire top en de samenwerking tussen de verschillende Canadese departementen. De auteurs geven een gedetailleerde kijk achter de schermen, gebaseerd op gesprekken met betrokken Canadese politici en de militaire top. Gross Stein en Lang

maken met enkele voorbeelden duidelijk dat de samenwerking tussen de verschillende Canadese departementen nog veel verbetering behoeft. Dat is waarschijnlijk ook de reden dat uit die hoek veel kritiek op het boek is geuit. Na de aanslagen van 9/11 op het World Trade Center en het Pentagon besloot Canada als trouw bondgenoot de Amerikanen militair te steunen in de *War on Terror* door voor de duur van zes maanden 800 Canadese militairen onder mandaat van de *Operation Enduring Freedom* ter beschikking te stellen voor de beveiliging van het vliegveld van Kandahar. De Canadese politiek had daarmee gekozen voor een korte, tamelijk risicovrije militaire deelname aan de *War on Terror*, gebaseerd op het beginsel *early in, early out*. Afghanistan was daarmee niet het doel maar het middel om de Amerikaanse bondgenoot, waarvan Canada economisch sterk afhankelijk is, te steunen.

Op Amerikaans verzoek

Afghanistan stond in 2002 ondanks de Canadese deelname aan OEF niet hoog op de politieke en militaire agenda. De defensiebegroting, de aanschaf van een nieuwe luchtvloot en de discussie over deelname aan het Amerikaanse *Ballistic Missile*

Defense System domineerden op dat moment het politieke debat in Canada. Ter illustratie: toen de nieuwe minister van Defensie, John McCallum, op 26 mei 2002 het roer overnam, werd hij pas een maand later gedetailleerd gebriefd over Afghanistan. Tijdens een ontmoeting in januari 2003 tussen McCallum en zijn Amerikaanse ambtsgeenoot Donald Rumsfeld werden de Canadezen verrast door het Amerikaanse verzoek om voor de duur van één jaar de leiding van ISAF over te nemen van het Duits-Nederlandse Korps.

McCallum had op aangeven van generaal Ray Henault, sinds juni 2001 de Canadese chef Defensiestaf, een Amerikaans verzoek verwacht om de Canadese OEF-bijdrage in Afghanistan te verlengen teneinde de Amerikaanse troepen te ontzien die zich op dat moment aan het voorbereiden waren op een inval in Irak. Bovendien waren de Canadezen verrast dat de Amerikanen geen Canadese militaire ondersteuning verwachtten bij de inval in Irak. Voor Rumsfeld was Afghanistan op dat moment geen prioriteit meer, de Taliban en Al Qaida waren immers verslagen. Het Amerikaanse verzoek aan de Canadezen om de leiding over ISAF over te nemen werd door de Canadese militaire top koeltjes ontvangen, zeer waarschijnlijk omdat de Europeanen eerder Canadese deelname aan ISAF hadden afgewezen.

De Canadese oplossing

De verantwoordelijke ministers onder leiding van premier Chrétien werden het in januari 2003 eens over de *Canadian Afghanistan solution*: door een omvangrijke

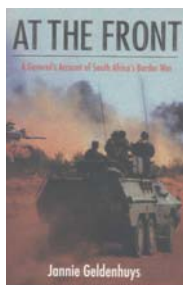
Canadese deelname aan ISAF kon Canada zich militair afzijdig houden van de inval in Irak. Eerst diende dan wel aan een aantal Canadese voorwaarden te worden voldaan. Zo moest er naast Canada een andere grote troepenleverancier bereid zijn deel te nemen aan ISAF, moest er een Canadese ambassade in Kabul worden geopend en de missie zou geleid moeten worden door de NAVO. Dit laatste was van belang om tijdig een opvolger voor Canada te vinden. Vanaf het moment dat ISAF in augustus 2003 formeel door de NAVO werd geleid, begonnen ruim tweeduizend Canadezen samen met de Duitsers als de andere grote troepenleverancier aan de ISAF-missie. Om zeker te stellen dat de omvangrijke militaire Canadese bijdrage in Kabul na één jaar kon worden beëindigd, startte Canada snel met de voorbereidingen om een *Provincial Reconstruction Team* (PRT) in te richten. De PRT's Kandahar, Herat en Chaghcharan waren beschikbaar. Chaghcharan was vanwege de geïsoleerde ligging militair niet interessant en viel af. De Canadezen waren tegen een samenwerkingsverband met de Italianen, waardoor de keuze voor Herat eveneens afviel. Als minst slechte keuze bleef het PRT Kandahar over. Bovendien werd met de keuze van Kandahar tegemoet gekomen aan de wens van de Amerikanen en het Canadese PRT Kandahar is sinds het voorjaar van 2006 operationeel. De Canadese missie in Kandahar is sindsdien twee maal door de Canadese regering verlengd, waarbij het behoud van de bondgenootschappelijke coalitie voor de regering doorslaggevend is geweest. De Canadese ISAF-inzet in Kandahar wordt in 2011 beëindigd.

Spanningsveld

The Unexpected War toont aan dat het thema Afghanistan aanvankelijk erg laag op de Canadese politieke agenda stond. Gross Stein en Lang geven op boeiende wijze inzicht in het politiek-militaire spanningsveld en de moeizame samenwerking tussen de verschillende Canadese departementen bij de besluitvorming Canadese militairen

naar Afghanistan te zenden. Voor degenen die geïnteresseerd zijn in de politiek-militaire verhoudingen van een westerse bondgenoot en op welke wijze deze verhoudingen hun uitwerkingen hebben gehad op het uitvoerende niveau van bijvoorbeeld een PRT, is dit boek een aanrader.

Lkol mr. W. Baron

At the Front

A General's Account of South Africa's Border War
 Door Jannie Geldenhuys
 Johannesburg & Cape Town (Jonathan Ball Publishers) 2009
 394 blz.
 ISBN: 9781868423316
 € 20,-

Militaire geschiedenis is volstrekt nutteloos, maar erg waardevol. Dat is het eerlijkste antwoord dat kan worden gegeven op de vraag die militairen steeds weer stellen aan (militair)historici: waarom zou ik toch het verleden gaan bestuderen, als ik in het heden opereer, ten dienste van de toekomst? Dat is inderdaad *nutteloos*. Het verleden is vreemd aan het heden. Bestudering ervan levert geen pasklare antwoorden op hedendaagse vragen, geen simpele lessen. Maar zelfs verstokte relativisten geven toe dat kennis van de geschiedenis wél relevantie bezit voor het heden. Niet alles valt te reduceren tot plaats- en tijdgebondenheid. Maar waarin schuilt die waarde dan?

Een bekend citaat kan misschien helderheid verschaffen: *The past*

is a foreign country, men do things differently there. Zo is het. Een reis in de tijd draagt, net als een reis naar een ver land, vooral bij aan de intellectuele bagage, door confrontatie met het vreemde, zowel als met de onverwachte parallellen die men er ook aantreft. Mede op basis daarvan kunnen later beslissingen worden genomen in complexe situaties. Dat maakt de bestudering van de (militaire) geschiedenis bijzonder *waardevol*. Dat het verleden een taal spreekt die niet de onze is maar ons desondanks veel te zeggen heeft, blijkt prachtig uit bestudering van de zogenoemde *Border War* (1966-1989), een interessante episode uit de militaire geschiedenis van de regio zuidelijk Afrika. *Beide* facetten springen er in het oog: zowel het vreemd-unieke, als de onmisken-

bare actualiteitswaarde. *At the Front. A General's Account of South Africa's Border War* van generaal Jannie Geldenhuys is de weerslag van de belangrijkste fases uit deze Zuid-Afrikaanse grensoorlog, opgetekend door de hoofdrolspeler zelf. Geldenhuys was verantwoordelijk voor de strategie achter sleutelmomenten in de Border War en heeft ter plekke in Namibië en Angola vele operaties aangestuurd. Met redelijk succes, kan men achteraf zeggen. In 1993 verscheen zijn verhaal al eens eerder, in het Zuid-Afrikaans (*Dié wat wen – 'n generaal se storie uit 'n era van oorlog en vrede*). *At the Front* is de Engelse, bewerkte editie van deze autobiografie.

Parallellen met huidige operaties

Wat in eerste instantie in het oog springt zijn vooral de verschillen met het hedendaagse optreden. De Koude Oorlog was op de achtergrond heel dominant aanwezig. De *counterinsurgency*-operaties tijdens de Border War liepen zelfs geregeld uit op grootschalige botsingen met Cubanen, uitgerust met zwaar Russisch materieel, die in dit gebied opereerden vanuit de filosofie van *war by proxy*. Geldenhuys interpreteerde zijn opdracht dan ook vooral als het bestrijden van een *revolutionary war*, die werd gevoed door een communistische ideologie met aan Mao ontleende tactieken. Hij vond zijn belangrijkste modellen in Vietnam en volgde de denkbeelden over effectieve strategieën tegen revolutionaire opstandelingen van Amerikaanse auteurs zoals generaal C.A. Fraser (*Lessons learned from past revolutionary wars*). De overlap met het huidige optreden is aan de andere kant ook zonneklaar. Gel-

denhuys schrijft veel over guerrilla-tactieken, infiltraties, *hit and run* acties, gebruik van mijnen en IED's bij aanslagen, de rol van *safe havens* in buurlanden, pogingen om tot een politieke omwenteling te komen, en de bemoeienis van de VN hierbij (voor Geldenhuys dé instantie die de zaken vooral verslechterde). Daarnaast komt hij uitvoerig te spreken over de Zuid-Afrikaanse militaire COIN-tactieken, het optreden in tribale context, de invloed van het ruige en open terrein, de missies diep in vijandelijk gebied en het werken met een (deels dienstplichtig) leger dat graag uit Namibië weg wilde en ook wel wist dat het op termijn zou weggaan. Geldenhuys gaat ook in op de verre afstand van de oorlog tot het thuisland – met alle gevolgen van dien voor de publieke opinie en media-aandacht – het samenwerken aan regionale veiligheid met *locals*, de opleiding van een eigen Namibisch leger en een politiekorps om de veiligheidsituatie aan over te dragen, CIMIC-operaties gericht op de Namibische burgersamenleving en het werk aan een politieke oplossing voor Namibië. De parallellen met huidige operaties zijn met andere woorden ontelbaar.

Raakpunten COIN-discussie

Het is om beide redenen – zowel om de verschillen als de overlap – dat het optreden van het Zuid-Afrikaanse leger in Namibië en Angola onder de leiding van Geldenhuys zo veel aanknopingspunten biedt voor de huidige discussies over COIN. Het boeiende daarbij is dit: Geldenhuys trad misschien niet volstrekt onconventioneel en origineel op, maar hij was toch wel op een fascinerende wijze eigenzinnig en tegendraads.

Steeds weer laat Geldenhuys zien dat bijvoorbeeld zijn op Vietnam geïnspireerde harde militaire aanpak (in operaties zoals Savannah en Reindeer, en met roemruchte eenheden zoals Koevoet en het 32-ste bataljon) kon samengaan met een hele *sophisticated* benadering van de Namibische bevolking, vanuit het besef dat vuurkracht en techniek alleen de oorlog zeker nooit zouden winnen. Voor hem was een revolutionaire oorlog in essentie een *politieke* oorlog. Daarom was een hele grote rol weggelegd voor media, *intelligence*, een voortdurende afstemming tussen het militaire en politieke domein en voor wat wij nu zouden aanduiden als *security sector reform* en *nation-building*. Het blijkt verder ook dat Geldenhuys een soort omgekeerde olievelk-strategie aanhing. Geldenhuys trachtte zijn operatiegebied steeds te verkleinen, in plaats van te vergroten, zoals dat nu heel gebruikelijk is. In een COIN-context was militair initiatief behouden en snelheid volgens hem ook veel crucialer dan menigeen nu geneigd is te denken. Hij lijkt wel van mening geweest dat men in een COIN-operatie bovenal *geen* geduld, voorzichtigheid en prudentie moest betrachten. Hij wilde de strijd het liefst snel naar de vijand brengen, desnoods diep in Angola, om de tegenstander daar hard te raken, liefst preëemptief en keer op keer, om hem volledig te ontmoedigen en om de bewoners van Namibië op hetzelfde moment te tonen dat hun veiligheid bij hem in goede handen was. Hij lijkt *niet* te hebben geloofd in langdurige COIN-operaties. Hij geloofde *wel* in de cumulatieve kracht van voortdurende series kleine acties in relatief kort tijds-

bestek. Maar nogmaals, naast die *relentless offensive area patrolling*, bedoeld om de *insurgents* overal en altijd op de hielen te zitten, werden dus ook talloze *goodwill programs* en sociale *follow up operations* ontwikkeld, bedoeld om de lokale bevolking voor hem te winnen en inlichtingen van hen te verkrijgen.

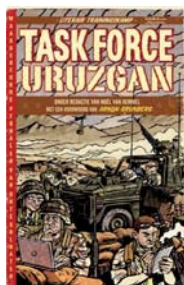
Overdenken

Valt hier nu iets uit te *leren*? Nee, niet in de zin van simpele *lessons learned*. Het hedendaagse optreden

heeft ongetwijfeld een sterkere religieuze dimensie, in plaats van een ideologische, een andere landschappelijke context ook. Er zijn *insurgents* die veel meer in de lokale bevolking opgaan en het optreden kent andere militaire verhoudingen en machtsmiddelen. Het verleden is inderdaad 'vreemd' geworden. Toch is er onmiskenbaar ook die overlap. Als men niet te veel blijft steken op het niveau van praktische *tips and tools* valt van dit boek wel degelijk heel veel op te steken, of beter: te

overdenken. Alleen, was het boek maar wat beter geschreven, bevatte het maar minder *name dropping* en maakte Geldenhuys maar wat minder ongepaste vergelijkingen tussen oorlogvoeren en sport. Dan was *At the Front* een echte aanrader geweest. Nu is het vooral interessant voor degenen met belangstelling voor counterinsurgency.

Drs. H. de Jong, NLDA ■

Task Force Uruzgan

Door Noël van Bommel (red.) (voorwoord Arnon Grunberg)
Amsterdam (Uitgeverij J.M. Meulenhoff) 2009
224 blz.
ISBN: 9789029085472
€ 17,95

In tegenstelling tot de Angelsaksische landen kent Nederland geen grote traditie op het gebied van militaire autobiografieën. Wij hebben geen Siegfried Sassoon, T.E. Lawrence, of Sandy Woodward, om enkele bekende Britse auteurs te noemen. Ook de Amerikanen laten ons achter zich wat betreft de neerslag van oorlogservaringen. Boeiende egodocumenten begeleiden in de VS alle belangrijke fases van de militaire geschiedenis. Voorbeelden zijn er te over: Ulysses S. Grants memoires, de nachtmerrieachtige visioenen van Philip Caputo, Michael Herr en Tim O'Brien, de recente tekstflarden in *internetblog*-stijl van Colbey Buzzell en Dexter

Filkins. Nederland steekt hierbij schril af.

Grotere openheid

Maar opeens verschijnt nu uit het niets een bundel met indringende teksten van Nederlandse militairen, die allemaal nauw betrokken zijn geweest bij recente militaire operaties in Uruzgan. Ze verschijnen bovendien terwijl de operaties nog gaande zijn en de auteurs nog in dienst zijn bij Defensie. Niet alleen de inhoud is erg verrassend. Maar ook dát deze teksten zijn geschreven, en dát ze hebben kunnen verschijnen, maakt de publicatie bijzonder. Publicatie zou onmogelijk zijn geweest zonder de beleids-

wijziging die enige tijd geleden werd ingezet bij het ministerie van Defensie. Toen is, na de val van de Berlijnse Muur, bewust gekozen voor een filosofie van grotere openheid, om zo het draagvlak voor de organisatie en haar optreden te vergroten. Cynici menen dat dit elegante jasje van transparante overheidsvoorlichting vooral moet verhullen dat men nu op subtielere manieren dan voorheen de media tracht te sturen en dat achter alle openheid uiteindelijk gewoon een ordinaar wervingsaspect schuilgaat als hoofdmotief. Arnold Karskens meent zelfs dat het huidige *embedded-journalism* eigenlijk per definitie zelfcensuur impliceert, omdat verslaggevers zich voor hun eigen veiligheid afhankelijk maken van de instantie waarover ze ook willen schrijven. Daar is allemaal wel wat voor te zeggen. Maar toch is het cynisme uiteindelijk misplaatst, want er is wel degelijk veel veranderd. Wie de praktijk kent, zal moeten erkennen dat talloze journalisten, fotografen, radiomakers, cabaretiers en schrijvers de Nederlandse troepen recentelijk hebben

bezocht en daarover zonder belemmering konden berichten, zolang de operationele veiligheid maar niet in gevaar kwam. Het is ook een misvatting – en een onderschatting van Karskens' eigen beroepsgroep – om te denken dat kritische journalisten zich wel even door Defensie-voorlichting in Uruzgan een rooskleurig beeld zouden laten aanpraten. Het is eerder zo dat Defensie zich tegenwoordig op het vlak van de media meer volwassen opstelt dan vroeger, en in reactie ook volwassen berichten terugontvangt, die missies en de problemen ervan serieus en genuanceerd weergeven, evenwichtiger in ieder geval dan van de mensen die 'objectief' aan de zijlijn blijven staan.

Literaire goudmijn

Het ongelijk van Karskens wordt wel bewezen door het feit dat Arnon Grunberg, waarschijnlijk Nederlands grootste schrijver van het moment, talloze essays en artikelen heeft kunnen publiceren over zijn verblijven in oorlogsgebieden, zoals Irak en Afghanistan, die echt lang niet allemaal vleidend waren, ondanks de medewerking van Defensie. Wie *Kamermeisjes en soldaten* (2009) opslaat, of *Onder soldaten* (2007), valt onmiddellijk op dat Grunberg vooral getroffen is door het absurde en zeer bizarre in de oorlogsgebieden. Natuurlijk had hij, zoals elke schrijver, een artistieke agenda. Hij was – en is – als toeschouwer graag aanwezig bij intense ervaringen en sociale experimenten, ook dus in oorlogsgebieden, omdat die voor hem een soort literaire goudmijn zijn. Maar ondertussen was Grunberg eveneens – terwijl de rest van literair Nederland toch vooral aandachtig de

eigen navel bestudeerde – één van de weinige literatoren die zijn schrijftafel neerzette in Irak, Afghanistan, Guantanamo Bay, de Balkan, Israël en Libanon. Om er vervolgens natuurlijk tot de conclusie te komen dat bijkans alles in deze oorlogsgebieden vele malen genuanceerder ligt dan de vele zelfbenoemde experts in Nederland ons willen doen geloven. Het bewijst dat *embedded journalism*, kritiek én betrokkenheid kunnen samengaan.

Fascinerende bundel

Taskorce Uruzgan is één van de resultaten van de nieuwe openheid van Defensie. Het begon allemaal met een initiatief van de Volkskrant. Die krant benaderde de toenmalige minister Kamp om in Nederland ook een soort *Operation Homecoming* op te zetten. Dat is het project waarbij bekende schrijvers uit de VS teruggekeerde militairen stimuleren om hun oorlogservaringen op schrift te stellen en hen daarbij begeleiden. Minister Kamp zegde zijn steun toe. Het leidde tot oproepen tot deelname aan schrijfcursussen en uiteindelijk tot zogeheten 'literaire trainingskampen' die open stonden voor alle veteranen. Ze dreigden in eerste instantie op een totaal fiasco uit te draaien. Arnon Grunberg, die de aspirant auteurs van schrijfadvisen zou voorzien, en Volkskrant-redacteur Noël van Bommel, de motor achter het project, troffen vooral halflege zaaltjes aan. Zij hebben veel potentiële auteurs achter de broek moeten zitten. Het resultaat is des te wonderbaarlijker: er ligt een fascinerende bundel. Daarmee is niet gezegd dat alle auteurs van de weeromstuit opeens op literair niveau over hun oorlogservaringen zijn

gaan schrijven. Er wordt bij vlagen zelfs heel erg matig geschreven. Maar juist vanwege die ongepolijste stijl, en het typische jargon, hebben de teksten ook een soort authenticiteit behouden, een directheid en een bijna naïef soort eerlijkheid, die volkomen terecht in deze vorm is gepubliceerd. De lezer krijgt, vanuit het perspectief van de direct betrokkenen, in de taal van de militairen zo een weinig verhullend beeld van het daadwerkelijke leven en de daadwerkelijke ervaringen van Nederlandse militairen in Uruzgan. Wanneer ook nog eens de laatste brief wordt afgedrukt die Mark Schouwink aan zijn ouders schreef, geeft dat de bundel helemaal een urgentie die werkelijk ongewoon is.

Gevechtsverslagen

Wat valt verder op? De trots: de trots op het beheersen van het vak, de trots op de eigen eenheden, de trots op het ontplooiende peloton in open terrein, de trots op de geslaagde samenwerking met collega's, de trots op zichzelf. Als men iets wenst te zijn, is dat onmiskenbaar een professioneel militair. Vaak impliciet, soms ook expliciet, klinkt Srebrenica daarbij op de achtergrond door. Verder vinden we natuurlijk de onverbetterlijke zwarte humor uit het militaire bedrijf, de kameraadschappelijkheid die voor velen de kern vormt van het militaire bestaan, de hele nuchtere kijk op het leven op het kamp en de gevaren daar, de verbijstering om het contrast tussen Afghanistan en Nederland, de bewondering voor de hardheid van de Afgaanse bevolking, de vriendelijke contacten met hen, tegelijkertijd het diepe wantrouwen en de grote twijfel over de mogelijkheid om dit land te moder-

niseren. Uiteraard springen ook de gevechtsverslagen in het oog. De intensiteit van de beschreven gevechten zal veel lezers uit hun stoel doen vallen. Werken in het 'hogere geweldspectrum', of welk eufemisme men ook gebruikt, betekent je vege lijf redden in vuurgevechten, maar óók urenlang met een zwaargewonde Afghaan rondzeulen en bij god niet weten wat je moet aanvangen met die man. Geheel andere aspecten van het werk in Uruzgan blijven niet onderbelicht in deze bundel. De activiteiten van de PRT's, de CIMIC- en IDEA-projecten, de ervaringen van de medische troepen, het dagelijks leven op Kamp Holland, het contact met de

Afghanen, het wordt allemaal uitvoerig beschreven. Zijn er dan geen kritische kanttekeningen te maken? Zeker wel. De striptekeningen doen onrecht aan de bijdragen in het boek. Ze zullen een poging zijn geweest om het thema 'op te leuken' voor een doelgroep die zich waarschijnlijk toch niet voor het boek interesseert. Op mij komen ze daarom als volstrekt overbodig over. Lacunes zijn er ook. Piloten, tolken, manschappen en *polads* zijn niet vertegenwoordigd. Ook blijft kritiek op de missie en echte rauwe eerlijkheid (over seksuele thema's bijvoorbeeld) wat op de achtergrond. Begrijpelijk natuurlijk, maar jammer. In alle geval-

len zou mijn reactie echter zijn: laat dit boek vooral een vervolg krijgen. Laat de deuren nog verder worden opengegooid. Een krijgsmacht in een *open society* heeft alleen maar te winnen bij het bieden van inzicht in de realiteit van het dagelijkse leven van de mensen die de veiligheid van die samenleving worden geacht te waarborgen. Als het gevolg daarvan is – en dat lijkt het geval te zijn – dat militairen op steeds meer respect kunnen rekenen terwijl de politieke legitimering van hun missies almaar problematischer wordt, *so be it*.

Drs. H. de Jong, NLDA

Rapport Commissie van onderzoek besluitvorming Irak

Door mr. W.J.M. Davids (voorzitter) e.a.
Amsterdam (Uitgeverij Boom) 2010
552 blz.
ISBN 9789085069928
€ 29,50

Het wordt een onbevredigende exercitie', voorspelde militair historicus Christ Klep kort nadat premier Jan Peter Balkenende begin februari 2009 de Commissie van onderzoek besluitvorming Irak – naar haar voorzitter de Commissie-Davids genoemd – in het leven had geroepen. Klep promoveerde diezelfde maand op een indrukwekkend proefschrift over de nasleep van drie ontspoorde vredesmissies. Hierin plaatste hij de Nederlandse open zenuw 'Srebrenica' – afgehan-

deld met meerdere onderzoekscommissies – in de context van twee grotendeels vergelijkbare politieke en maatschappelijke verwerkingsprocessen in Canada en België over het optreden van hun krijgsmachten in respectievelijk Somalië (1993) en Rwanda (1994).¹ Klep beperkte zich in zijn proefschrift vrijwel geheel tot de historische casuïstiek, maar vertelde rond het verschijnen van zijn boek dat de parallellen met het komende onderzoek naar de Nederlandse beslissing

om in 2003 politieke steun te geven aan de Amerikaans-Britse oorlog tegen Irak voor het oprapen lagen. 'Onderzoekscommissies hebben geen nut', was zijn stelling. Zij krijgen nooit *alle* informatie boven tafel, zijn doorgaans mild in hun slotformuleringen, worden altijd jaren te laat ingesteld en doen vervolgens veel te lang over hun onderzoek. Zodoende ontberen zij altijd de vereiste zuiverende werking. Klep pleitte voor 'snel, zuiver en hard', het liefst in de vorm van een parlementaire enquête.² Op een aantal punten had de historicus zijn gelijk al gekregen. Zes

- 1 Christ Klep, *Somalië, Rwanda, Srebrenica. De nasleep van drie ontspoorde vredesmissies* (Amsterdam, Uitgeverij Boom, 2009). Gecenseerd in *Militaire Spectator* 178 (5) (2009) 307-308.
- 2 Joeri Boom, 'Interview met militair historicus Christ Klep', *De Groene Amsterdammer*, 20 februari 2009; Marloes de Koning, 'Jezelf vragen of je moedig genoeg was', *Nederlands Dagblad*, 19 januari 2009.

jaar na het begin van de Irak-oorlog was de instelling van de regeringscommissie-Davids rijkelijk laat, met een bitter en cynisch maatschappelijk klimaat rond dit onderwerp als resultaat. De onderzoekers zouden zich voorts beperken tot waarheidsvinding, zonder op de stoel van de rechter te klimmen. Critici schreven het door Balkenende zelf geïnstalleerde onderzoeksteam daarom bij voorbaat af als een 'doofpotcommissie'. Als er al koppen zouden rollen, dan was het te laat, vond ook Klep, want 'verantwoordelijkheid nemen hangt samen met geloofwaardigheid en symboliek'. Zo is het aftreden van het kabinet-Kok in 2002 naar aanleiding van het NIOD-rapport over Srebrenica altijd een futiel gebaar gebleven.³ Uit de drie door Klep onderzochte nasleep-affaires uit de jaren negentig bleek bovendien dat politici van dergelijke onderzoeken niet al te veel te duchten hadden. Complexe overheidsstructuren en een veelheid aan betrokken internationale actoren boden eindeloos veel mogelijkheden tot het doorschuiven van verantwoordelijkheden (het *many hands* fenomeen). Als Balkenende enige politieke tact aan de dag zou leggen kon hij altijd nog – in navolging van de bewindspersonen in Canada, België en Nederland destijds – de rapportage onschadelijk maken met wat Klep het verdedigingsmechanisme *in triplo* noemde: een combinatie van lof en kritiek, gevolgd door de stelling dat de onvermijdelijke aanbevelingen van de commissies al bij publicatie waren ingehaald door geëntameerd

regeringsbeleid. Deze tactiek was zeer succesvol gebleken, mede doordat onvermijdelijk maatschappelijke 'nasleepmoedigheid' optrad. Tot een diepgravend debat kwam het nooit en de affaires verdwenen altijd weer snel van de politieke en media-agenda. Kortom, meestal was er sprake van een onbevredigende exercitie.

De balans

Een jaar later kan Nederland wat 'Davids' betreft de balans gaan opmaken. Bevestigt het rapport van de commissie – en de daaropvolgende politieke reactie – Kleps voorspelling, of heeft de oud-president van de Hoge Raad met zijn team het vertrouwen in dit type onafhankelijke onderzoekscommissies hersteld? Het laatste lijkt het geval als het gaat om het werk zelf. Het rapport dat de commissie op 12 januari 2010 presenteerde, staat vol beheerst geformuleerde, maar keiharde conclusies. Zo diskwalificeert het, om maar met één van de belangrijkste thema's te beginnen, de volkenrechtelijke grondslag voor de actie tegen Irak die het kabinet destijds bezigde – dat een specifieke nieuwe resolutie van de VN-Veiligheidsraad ter goedkeuring van de aanval op het land 'wenselijk, maar niet noodzakelijk' was – als inadequaat. De commissie stelt dat het Nederlandse regeringsstandpunt om de Amerikaans-Britse politiek tegen Irak politiek te steunen in 2002 tot stand kwam in een door het ministerie van Buitenlandse Zaken gedomineerd proces, dat voornamelijk was gebaseerd op overwegingen van buitenlandpolitieke aard. Het motief van 'Atlantische solidariteit' met bondgenoot Amerika was daarbij leidend. Alle andere elementen van het beleidsproces, inclusief de vol-

kenrechtelijke onderbouwing, de parlementaire informatievoorziening en de inlichtingenanalyses, werden dienstbaar gemaakt aan een voor de relatie met de Amerikanen en Britten gunstige uitkomst.⁴

Eén van de meest brisante conclusies van het rapport is dus de constatering dat de regering de 'kwestie van de volkenrechtelijke legitimatie' ondergeschikt maakte 'aan de in augustus 2002 door Buitenlandse Zaken uitgezette beleidslijnen', met als uitkomst het onjuiste beroep op een omstreden rechtsgrond. Eenzelfde tunnelvisie gold voor 'de manier waarop met de informatie van de [eigen] inlichtingendiensten en de rapportages over de wapeninspecties' was omgegaan. De commissie constateert dat de regering juridische adviezen, inlichtingenanalyses en de rapporten van VN-inspecteurs 'selectief' interpreteerde en daaruit precies die uitspraken destilleerde 'die pasten in het reeds ingenomen standpunt'. Nuanceringen van de inlichtingendiensten AIVD en MIVD namen de betrokken ministers en departementen om die reden niet over. Het feit dat met name minister van Defensie Kamp naderhand bleef ontkennen dat er een discrepantie had bestaan tussen de analyses van de inlichtingendiensten en hetgeen de diverse kabinetsleden daarover hadden beweerd, beoordeelt de commissie 'als onjuist'.⁵ Heel kritisch is de commissie ook over de rol van het departement van Algemene Zaken, dat buiten de geheime diensten om inlichtingen uit het buitenland inwon en doorgaf. Het op deze – ongeanalyseerde – wijze verstrekken van informatie door een ministerie dat daarvoor niet

3 Ibidem.

4 Zie Rapport-Davids, hoofdstuk 12: conclusies.

5 Rapport-Davids, 341.

bevoegd was, noch 'de vereiste professionaliteit en kundigheid' in huis had, betitelt het rapport onderzoekd als 'onwenselijk'.⁶ Tegelijkertijd ontzenuwt de Commissie-Davids – ditmaal wel ten gunste van de Nederlandse beleidsmakers – een aantal mythes. Nederland leverde tijdens de gevechtsoperaties in Irak in het voorjaar van 2003 geen heimelijke militaire steun met F-16 jachtvliegtuigen of commando-troepen, zoals in de jaren nadien is beweerd in mediapublicaties. Ook het hardnekkige gerucht dat de benoeming in 2003 van minister van Buitenlandse Zaken Jaap de Hoop Scheffer tot secretaris-generaal van de NAVO een directe beloning zou zijn geweest voor de Nederlandse steun aan de Irak-oorlog, ontkracht de commissie.

Het gedeeltelijk gelijk van Klep

Al met al oordeelde de Commissie-Davids dus 'snel, zuiver en hard'. De onderzoekers schreven in relatief korte tijd – zij het zeven jaar na dato – een omvangrijk maar verrassend toegankelijk, hoewel wat juridisch getint boekwerk op basis van een indrukwekkende hoeveelheid mondelinge en vooral schriftelijke bronnen, waaronder inlichtingenmateriaal en notulen van de ministerraad. Zij oordeelden niet, zoals historicus Klep vreesde, in de trant dat 'het beter had gekund met de wijsheid van nu', maar beoordeelden het regeringsbeleid onder meer vanuit volkenrechtelijk oogpunt juist in het toenmalige tijdbestek, kijkend naar de kennis en argumentatie van toen. Dat Kleps voorspellingen over het rapport zelf niet zijn uitgekomen, doet overigens niets af aan de kwaliteit van zijn proefschrift. Hij presenteerde

daarin hoe dan ook een pakkende these op basis van een gedurfde comparatieve benadering en legde zo een schat aan intrigerende parallellen bloot. Wel toonde zijn – ietwat voorbarige – afwijzing van het rapport-Davids op basis van zijn op eigen onderzoek gebaseerde 'model' aan dat in de zoektocht naar overeenkomsten de verschillen vaak wat ondergesneeuwd raken. Zijn casus over de moord door Canadese militairen op twee jonge Somaliërs wijkt zo af van bijvoorbeeld 'Rwanda' en 'Srebrenica' (genocides die niet werden voorkomen), wat mede het ongekend harde oordeel van Canadese *Somalia Inquiry* over de betrokken overheidsfunctionarissen verklaart. Wat blijkt namelijk: daar waar het *many hands* fenomeen minder nadrukkelijk van toepassing is – zie de puur nationale kwestie van de Haagse besluitvorming rond Irak – blijken onderzoekscommissies wel degelijk hard en gericht verantwoordelijkheden te kunnen toedelen.

En de gevolgen van het rapport-Davids? Met het verlengingsbesluit over Uruzgan in het vooruitzicht en de oplopende spanningen binnen de regeringscoalitie in het algemeen leek van 'nasleepmoetheid' bij de oppositie en de media vooralsnog geen sprake toen de betrokken bewindslieden na het uitkomen van de rapportage nadachten over een reactie. De drievoudige verdedigingstactiek werd door het kabinet niet toegepast. Vrijwel direct na het verschijnen van het rapport koos een getergde minister-president zelfs voor een frontale aanval door de hem onwelgevallige conclusies van zijn eigen commissie af te doen als 'een mening' en 'een ander beeld'.

Hij veroorzaakte hiermee bijna een kabinetscrisis.

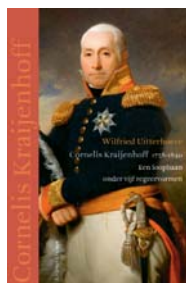
Enkele weken later kreeg Klep over de consequenties van het rapport van de commissie echter toch grotendeels gelijk. Onder druk van de PvdA aanvaardde het kabinet in zijn reactie van 9 februari enerzijds de kritische conclusies van de commissie, maar leken anderzijds uit overlevingsdrang toch ook de elementen van het verdedigingsmechanisme *in triplo* in werking te treden. Het kabinet wees geen schuldigen aan en legde de nadruk op de voor de toekomst geleerde lessen – een bijlage die de commissie juist wijselijk in haar rapport achterwege lijkt te hebben gelaten. In het finale Kamerdebat van 16 februari legde de oppositie premier Balkenende dan wel het vuur aan de schenen met een oproep tot berouw en zelfreflectie, maar uiteindelijk verwierp een ruime Kamermeerderheid de motie van wantrouwen van vijf oppositiepartijen. De minister-president hield vol dat het besluit rond de inval in Irak zuiver en integer was genomen en hamerde constant op de voor de toekomst geleerde lessen. De roep om een parlementaire enquête – die een jaar geleden nog luid klonk – is intussen verstomd en zo kwam er een betrekkelijk geruisloos einde aan een dispuut dat de gemoederen in Den Haag jaren bezighield. Een nationaal en historisch bevredigend rapport dus, maar desondanks een onbevredigende nasleepexercitie voor hen die het liefst een paar politieke koppen hadden zien rollen.

Dr. T.W. Brocades Zaalberg, NIMH

Dr. A. ten Cate, NIMH

⁶ Rapport-Davids, 317-322.

Cornelis Kraijenhoff 1758-1840

Een loopbaan onder vijf regeervormen

Door Wilfried Uitterhoeve

Nijmegen (Vantilt) 2009

480 blz., ill.

ISBN 9789460040429

€ 27,50

Op 27 september 2009 kondigde minister Plasterk van OCW op een bijeenkomst in Utrecht de start aan van de procedure om de objecten in de Nieuwe Hollandse Waterlinie tot rijksmonument te verklaren. Dit initiatief valt in zekere zin te beschouwen als een postuum eerbetoon aan de man op wiens voorstel koning Willem I in 1815 een begin liet maken met de aanleg van dit bijzondere verdedigingssysteem. Deze Cornelis Kraijenhoff kreeg in 2009 een nieuwe wetenschappelijke biografie. De auteur, de Belgische historicus Wilfried Uitterhoeve, gaat in dit boek uitgebreid in op het werk en de betekenis van deze opmerkelijke persoonlijkheid.

Wetenschappelijke benadering

Cornelis Kraijenhoff, die in 1758 in Nijmegen werd geboren, toonde al tijdens zijn jeugd een grote belangstelling voor de vestingbouwkunde. Toch ging zijn carrière aanvankelijk een heel andere kant op. Na een studie in de filosofie en de medicijnen in Harderwijk, waar hij in aanraking kwam met de ideeën van de Verlichting, vestigde hij zich in 1784 als huisarts in Amsterdam. In zijn vrije tijd was hij graag bezig met natuurkundige studies, waarbij zijn interesse vooral uitging naar de toegepaste wetenschap. In januari

1795 trad Kraijenhoff voor het eerst prominent op de voorgrond. Toen de Fransen in hun twee jaar eerder begonnen strijd tegen de Republiek der Verenigde Nederlanden tot boven de grote rivieren waren doorgedrongen, sommeerde hij de zittende magistraat plaats te maken voor een bestuur dat de ideeën van de Franse revolutie aanhing. In de andere delen van het land voltrok zich een soortgelijke omwenteling, die ten slotte de Bataafse Republiek voortbracht. Eén van de eerste functies die Kraijenhoff onder het nieuwe bewind uitoefende, was het toezicht op de grote rivieren. Door stelselmatig op een aantal vaste punten waterpassingen te laten uitvoeren kreeg hij een gedegen beeld van de waterhoeveelheden die deze stromen door het jaar heen afvoerden. Dit gaf hem inzicht in de mogelijkheden om de rivieren te benutten bij het stellen van de inundaties in de verdedigingslijnen. Het was feitelijk de eerste keer dat men in Nederland voor dit doel een dergelijke wetenschappelijke methode toepaste.

Hollandse Waterlinie

In 1799 kreeg Kraijenhoff de gelegenheid zijn vestingbouwkundige kennis aan te wenden onder oorlogsomstandigheden. Nadat de Britten

en de Russen in de zomer van dat jaar in Noord-Holland waren geland, moest hij als commandant van een eenheid ingenieurs te velde Amsterdam tegen een aanval beveiligen. Dat deed hij door de aanleg van een dubbele linie over de volle breedte van het gewest. In 1805 breidde hij dit systeem uit tot een ring van verdedigingswerken rond de hoofdstad. Hiermee legde hij de basis voor de latere Stelling van Amsterdam. In 1811 – ons land was inmiddels door Napoleon geannexeerd – wist Kraijenhoff de Franse keizer ervan te overtuigen dat de Hollandse Waterlinie een onmisbaar onderdeel vormde van de beveiliging van de noordgrens van diens rijk. Zijn voorstel om de linie een nieuw tracé te geven kwam toen nog niet tot uitvoering. Zoals aangegeven gebeurde dat wel onder koning Willem I. Deze had Kraijenhoff inmiddels aangesteld tot inspecteur-generaal van Fortificatiën. In die functie stelde hij tevens een plan op voor een omvangrijke verdedigingsgordel tussen de Vlaamse kust en de Maas, die het zuidelijke deel van het verenigd Koninkrijk der Nederlanden moest beschermen tegen een nieuwe Franse aanval. Samen met de hertog van Wellington voerde hij regelmatig inspecties uit om zich ter plekke op de hoogte te stellen van de vorderingen. Toch bleek zijn toezicht op dit project niet voldoende, want vanaf 1824 kwamen er malversaties aan het licht, waarvoor hij zich juridisch moest verantwoorden. Ondanks zijn vrijspraak betekende deze kwestie het einde van Kraijenhoffs loopbaan.

Bronnen en historische feiten

De beschrijving van Uitterhoeve over het leven en werk van Kraijen-

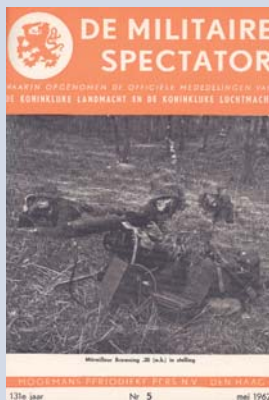
hoff is een pakkend verhaal, dat zich moeiteloos laat lezen. De fraaie uitvoering van het boek draagt daar het zijne toe bij. De veelzijdigheid van de hoofdpersoon vereiste een breed opgezette biografie, waarin ook Kraijenhoffs activiteiten buiten het terrein van de Nederlandse vestingbouw voldoende aandacht moesten krijgen. Uitterhoeve heeft in belangrijke mate aan die voorwaarde voldaan. Zo heeft hij in zijn boek terecht veel plaats ingeruimd voor de Amsterdamse genootschappen voor kunsten en wetenschappen, waarin Kraijenhoff in de jaren 1784-1794 een actieve rol speelde, en voor de beweging van de Patriotten, waarvan hij een fervent aanhanger was. De inhoud van het boek is gebaseerd op uitgebreid bronnenonderzoek, waarvoor de auteur een veelheid aan archieven heeft geraadpleegd. Een minpunt is dat het relaas over Kraijenhoff betrekkelijk weinig informatie over zijn persoonlijk leven

bevat. Als verzachtende omstandigheid geldt hierbij dat over dat onderwerp niet erg veel bronnen voorhanden zijn. Kraijenhoffs autobiografie, die Uitterhoeve voor de beschrijving van dit aspect als leidraad heeft gehanteerd, diende hoofdzakelijk als apologie voor zijn opvatting dat hij loyaal moest zijn aan de achtereenvolgende regeringen die boven hem werden gesteld. Vanuit dat oogpunt is het logisch dat de auteur deze subjectieve bron steeds kritisch benadert. Als tweede valt op Uitterhoeves boek af te dingen dat de jaren na 1815 relatief weinig aandacht krijgen. Dat is echter goed te rechtvaardigen, omdat deze tijd lang niet zo spectaculair was als de voorafgaande perioden in Kraijenhoffs leven. Verder geeft de auteur in de passages waarin hij de achtergronden voor zijn verhaal beschrijft, de historische feiten vaak onvoldoende weer. Dat valt onder meer op in het stuk over het verloop van de oorlog die

Frankrijk in de jaren 1793-1795 tegen de Republiek uitvocht. Zo wordt niet uiteengezet waarom in het eerste oorlogsjaar de Franse verrassingsaanval op Holland mislukte en hoe in 1794 de geallieerden bij het hernieuwde offensief het Staatse grondgebied verdedigden. Ten slotte wordt in het hele boek de uitleg maar summier met modern kaartmateriaal ondersteund. In het enkele geval waarin dat wel is gebeurd, wordt dit gedaan met een kaart die zonder bronvermelding uit een ander boek is overgenomen. Ondanks de kritiek mag dit boek over – om de auteur zelf te parafraseren – één van de grote mannen die aan de wieg van het moderne Nederland hebben gestaan, zonder meer een aanwinst voor de Nederlandse geschiedschrijving worden genoemd.

Drs. J.P.C.M. van Hoof, NIMH

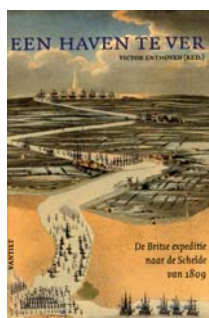
Alle artikelen uit de Militaire Spectator op DVD

Ter gelegenheid van het 175-jarig bestaan van de *Militaire Spectator* zijn alle jaargangen van het militair-wetenschappelijk tijdschrift gedigitaliseerd. Alle artikelen, editorials, boekrecensies en columns zijn bijeengebracht op zes DVD's. De printbare PDF-bestanden op de DVD's zijn te doorzoeken met trefwoorden. Bij de DVD's hoort een boekje met zoektips.

Lezers van de *Militaire Spectator* kunnen de DVD-box bestellen door 17,50 euro over te maken naar bankrekeningnummer 514338997 ten name van *Militaire Spectator* in Den Haag.

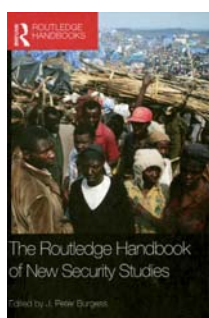
Graag vermelden 'bestelling DVD-box' en uw naam, adres en postcode.

Een haven te ver

De Britse expeditie naar de Schelde van 1809
Door Victor Enthoven (red.)
Nijmegen (Vantilt) 2009
368 blz.
ISBN 9789460040344
€ 24,95

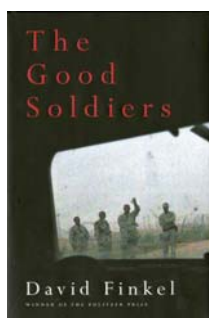
In het voorjaar van 1809 landden 40.000 Britten op Walcheren en Zuid-Beveland in een invasie die bedoeld was om bondgenoot Oostenrijk te steunen in de strijd tegen Frankrijk. De Britten waren uit op de vernietiging van de Franse oorlogsschepen in de haven van Antwerpen. Maar zij stootten niet snel genoeg door en verloren te veel tijd met het bombardement en de inname van Vlissingen. Hollandse en Franse troepen en schepen konden de toegang tot Antwerpen tijdig vergrendelen en de stad werd een haven te ver. De auteurs belichten onder meer het strategische belang van de Schelde en de strijd op Walcheren en Zuid-Beveland.

The Routledge Handbook of New Security Studies

Door J. Peter Burgess (red.)
New York (Routledge) 2010
328 blz.
ISBN 9780415484374
€ 142,-

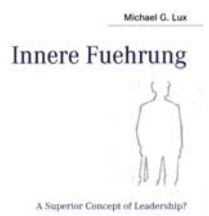
Dit nieuwe handboek bundelt de theoretische reflectie en het empirisch onderzoek van vooraanstaande wetenschappers op het deelgebied van de *Critical Security Studies*. In de huidige tijd draait de handhaving van veiligheid niet langer alleen rond de buitenlandse politiek en de militaire positie van de natiestaat. Op veiligheid zijn tegenwoordig ook sociale, economische, ethische en milieumodellen van toepassing. De auteurs bespreken dit in vier thema's: nieuwe veiligheidsconcepten, nieuwe veiligheidsonderwerpen, nieuwe veiligheidsdoelen en de nieuwe veiligheidspraktijk. Het boek is bestemd voor studenten en onderzoekers die een beeld willen krijgen van deze thema's en de internationale betrekkingen in het algemeen.

The Good Soldiers

Door David Finkel
New York (Sarah Crichton Books) 2009
304 blz.
ISBN 9780374165734
€ 19,-

In januari 2007 kondigde president George W. Bush de *surge* aan, zijn nieuwe strategie voor de oorlog in Irak. De leden van het 2nd Battalion, 16th Infantry Regiment van het Amerikaanse leger bevonden zich onder de militairen die de strategie moesten gaan toepassen. David Finkel, journalist van de *Washington Post*, volgde het bataljon op de voet in Bagdad. Aan de hand van de belevenissen van het bataljon, bijgenaamd de Rangers, beschrijft hij het verhaal achter de *surge* en gaat hij na of de strategie heeft gewerkt. Foto's die Finkel maakte geven een verdere indruk van het werk van de Rangers in de Iraakse hoofdstad.

Innere Fuehrung

A Superior Concept of Leadership?
Door Michael G. Lux
Berlijn (Carola Hartmann Miles – Verlag) 2009
180 blz.
ISBN 9783937885193
€ 27,95

Innere Fuehrung is het concept van de 'staatsburger in uniform' bij de Bundeswehr. Het concept is uitgedacht om vat te krijgen op de spanningen tussen de individuele rechten van de vrije burger en de militaire plichten van een soldaat. Michael Lux beschrijft Innere Fuehrung vanuit de transformatie waarmee de Duitse strijdkrachten worden geconfronteerd, zoals bijvoorbeeld *effects-based operations* of nieuwe technologieën. Lux concludeert dat Innere Fuehrung nog altijd het hart van de institutionele cultuur van de Bundeswehr vormt en dat 'burgers in uniform', die het pluralisme van de maatschappij waarin zij leven begrijpen, zeer goed opgewassen zijn tegen de hedendaagse militaire uitdagingen.

Met dank aan mr. C.P.M. Terpstra, NLDA

SUMMARIES

D.C. van Ingen – Change in the American Missile Defense Plans

After the election of Barack Obama as President of the United States, the American plans for Missile Defense were revised. Whereas his predecessor George W. Bush wanted to station interceptor missiles and radar in Poland and the Czech Republic, Obama instead proposes to deploy the relatively small and mobile Standard Missile 3 in Europe. Washington has offered the American system as a missile defense capacity to NATO. The author explains the difference within NATO

between expeditionary missile defense (theater missile defense) and territorial missile defense (missile defense). With its Patriot system, the Netherlands currently has a role in NATO's theater missile defense. The author poses the question whether – if NATO accepts the American proposal – the Netherlands should also contribute to the missile defense capability.

B.J.H. Ooink – Cross Cultural Training

The Dutch armed forces are committed to the *Dutch Approach*, a term that among other things refers to the natural cultural sensitivity each citizen of the Netherlands allegedly possesses. As a result of this assumption, the Ministry of Defense has invested little in cultural training since the Cold War. The current training is sketchy and based primarily on the transfer of knowledge, with the aim of drawing attention

to the effects of behavior. Soldiers must learn how to behave towards the local population, while culture shocks among the military should be prevented. Current cultural training, however, does not achieve those goals. The author argues that a new training model, called Cross Cultural Training, could solve this problem. Based on four stages, the model provides practical objectives and learning methods.

N.A. Woudstra – A Maritime Strategy for the Netherlands?

The geographical location of the Netherlands, with its cross of waterways and an economically important hinterland, makes the country almost automatically a hub of international commerce. Remarkably, the author finds, this position is not reflected in a Dutch integrated maritime policy for both civil and military components. Contrary to the United States, the United Kingdom and France, not a single university

in the Netherlands offers courses in maritime strategy. The author gives incentives to explore the position of the Dutch maritime entity, also from the viewpoint of regional organizations. Does the Netherlands have enough 'critical mass' for a separate maritime strategy? And if so, what should be the objectives of that strategy?

Aankondiging

14 April 2010

Marinekazerne Amsterdam

12:00 uur – 19:00 uur

Sprekers over Beleid en Visie

Staatssecretaris van Defensie: Jack de Vries (video)

Directeur Beleid DMO : Rob de Jong

Inspector General ESA: Jack Bosma

Plv Cdt Luchtstrijdkrachten: Hans Wehren

Sprekers over Excellente Technologieën

Communicatie: Frank Zeppenfeldt (ESA)

Navigatie: Frank Wokke (NLR)

Observatie: Astrid Humme (Hansje Brinker BV)

Vluchtsystemen: Chris Verhoeven (TU Delft)

Dagvoorzitter

Oud Bevelhebber Luchtstrijdkrachten: Dirk Starink

Expositie

Diverse Nederlandse Technologieën en Systemen

Kooy Symposium 2010 RUIJTE VOOR VEILIGHEID

Info en aanmelden:

www.kiviniria.nl/dv